

В. Тенрі,

Шляхи
долі

О. Henry

Шляхи долі

Серія «Зарубіжні авторські зібрання»

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=45061210

Шляхи долі:

Анотація

У новелах О. Генрі дуже важливим є елемент театральності, що, безсумнівно, пов'язаний з фаталізмом самого автора, вірою у Випадок або Долю. Звільняючи своїх героїв від «глобальних» роздумів і рішень, О.Генрі ніколи не відвертає їх від моральних орієнтирів: у його маленькому світі діють тверді закони етики, людяності – навіть у тих персонажів, чії дії не завжди погоджуються із законами.

Читач мимоволі співчуває героям – сміливцям з авантюрних історій про Дикий Захід, шахраям-романтикам, «маленьким американцям», які шукають свою мрію на вулицях мегаполіса.

Содержание

Шляхи долі	4
ШЛЯХИ ДОЛІ	4
ХРАНИТЕЛЬ ЛИЦАРСЬКОЇ ЧЕСТІ	36
БЛАГОДІЙНИК	49
ЗАЧАРОВАНИЙ ПРОФІЛЬ	59
МАТЕРІАЛ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРИ	69
МИСТЕЦТВО ТА КІНЬ	90
ФЕБА	106
ЗАТЯТИЙ ОБМАНЩИК	129
ЗНИКНЕННЯ ЧОРНОГО ОРЛА	145
Кінець ознакомительного фрагмента.	155

О. Генрі

Шляхи долі

Шляхи долі

ШЛЯХИ ДОЛІ

*Багато шляхів обійду, щоби дізнатись:
Що значить бути?
Правдиве, сильне, світле серце —
Хіба ж мені не допоможе в герці
Долю знайти чи від неї схватись,
Її обійти чи здобути?*

Неопубліковані вірші Девіда Мін'йо

Пісня скінчилася. Слова належали Девіду; сільське повітря. Компанія, що зібралася за столиком в пабі, палко аплодувала, бо молодий поет заплатив за вино. Тільки нотаріус, М. Папіно, легенько захитав головою, бо він був чоловіком начитаним і не пив з іншими.

Девід вийшов на сільську вулицю, де нічне повітря вивітрило вино йому з голови. І тоді він згадав, що вони з Івон весь день сварилися, і що він вирішив піти з дому того ж ве-

чора, щоб пошукати слави та визнання у великому світі за його стінами.

«Коли мої вірші будуть у всіх на вустах», – казав він собі в піднесеному настрої, «вона, може, подумає про ті гіркі слова, які мені сьогодні кинула».

За винятком гульвіс у таверні, село вже спало. Девід ти-хенько прокрався до себе в кімнату в сараї батькової хати й спакував свої нечисленні речі. З ними він вийшов на дорогу й утік із Верноюю.

Він минув батькову отару овець, яка тиснулася в загоні – овець, що він їх щодня випасав, а вони розбігалися, поки він писав вірші на обривках паперу. У вікні Івон він побачив світло, і раптом його рішучість похитнулася. Це світло могло означати, що вона кається у своєму гніві й не може за-снути, а вранці... Ні! Рішення прийнято. Верной – не місце для нього. Жодна душа там не розділяла його поглядів. Його майбутнє, його доля, лежали десь на цій дорозі.

За десять миль оповитого туманом й освітленого місяцем поля починалася дорога, пряма, як борозна плугаря. У селі вірили, що ця дорога веде щонайменше до Парижа; і саме цю назву поет шепотів дорогою сам до себе. Ніколи раніше Девід не подорожував так далеко від Верноюю.

ЛІВЕ ВІДГАЛУЖЕННЯ

Дорога простягалася ще на десять миль, а далі пере-

творювалася на головоломку. Праворуч вона з'єднувалася зі ще одною, більшою дорогою. Девід завагався, а тоді звернув ліворуч.

На цій важливішій дорозі відбилися сліди коліс якогось транспортного засобу, що недавно тут проїжджав. Десь за півгодини в полі зору з'явився громіздкий екіпаж, який, очевидно, їх і залишив; екіпаж загрузнув у намулі струмка внизу похилого пагорба. Кучер і фореятори кричали й натягували вуздечки. З одного боку дороги стояв чоловік-велет у чорному вбранні та струнка панна, загорнена в довгий, легкий плащ.

Девід бачив, що слугам бракує майстерності. Він узяв контроль над роботою на себе: порадив вершникам, що супроводжували екіпаж, перестати кричати на коней і скерувати свої сили на колеса. Кучер зумів зрушити коней із місця своїм знайомим для них голосом; Девід сильним плечем змістив задню частину екіпажа, і від таких гармонійних зусиль той виїхав на тверду землю. Вершники залізли на свої місця.

Девід на якусь мить завмер на одній нозі. Джентльмен-велет помахав йому рукою. «Сідайте в екіпаж», – сказав він голосом, таким самим могутнім, як він сам, але згладженим витонченими манерами. Такий голос вимагав послуху. Молодий поет і так не довго вагався, а повторення команди тільки прискорило його рішення. Нога Девіда ступила на сходинку екіпажу. У темряві він зумів розгледіти на задньому сидінні фігуру жінки. Він збирався сісти навпроти, коли той

самий голос знову його скерував: «Ви сидітимете біля пані».

Джентльмен розмістив усю свою вагу на передне сидіння. Екіпаж рушив вгору. Панна мовчки сиділа в кутку. Девід не міг розібрати, молода вона чи стара, але витончений, м'який аромат її парфумів розбурхав його поетично фантазію, і йому хотілося вірити, що за містичною постаттю ховається хтось вельми чарівний. Ось і пригода, про яку він завжди мріяв. Але поки він не до кінця розумів, що відбувається, бо наразі його неприступні компаньйони не зронили ні слова.

За годину Девід побачив через вікно, що екіпаж виїхав на вулицю якогось міста. Тоді зупинився перед темним, закритим будинком, і вершник зійшов, щоб постукати в двері. Загратоване вікно над дверима розчахнулося, і звідти вигулькнула голова в нічному ковпаку.

– Хто ви такі, що турбуєте спокій чесних людей серед ночі? Мій дім зачинений. Пристойні люди в такий пізній час не мандрують. Перестаньте гримати в двері та їдьте собі.

– Відчиняйте! – просичав вершник, – Відчиняйте монсеньйору маркізу де Бупертіс.

– Ах! – вигукнув голос згори. – Десять тисяч вибачень, мій пане. Я не знав – така пізня година – двері негайно відчинять, і вважайте дім у розпорядженні мого пана.

Девід зійшов з екіпажа вслід за маркізом. «Допоможіть пані», – наказали йому. Поет підкорився. Він відчув, як тремтить її рука, коли він допомагав їй спускатися. «У дім», – була наступна команда.

Вони опинилися в довгій ідальній таверні. По всій довжині простягався великий дубовий стіл. Джентльмен-велет всівся в крісло з ближчого краю кімнати. Панна занурилася в крісло під стіною, ніби страшенно виснажена. Девід стояв, гадаючи, як йому краще вийти й продовжити свій шлях.

– Мій пане, – сказав власник будинку, – вклоняючись аж до підлоги, – якби я знав, що мені випаде така честь, я б якось підготувався. Ось в-вино, і холодна птиця, і м-мможе...

– Свічки, – сказав маркіз, жестикулюючи пальцями пухкої білосніжної руки.

– Т-так, пане, – він приніс дюжину свічок, запалив їх і розставив на столі.

– Якщо добродій зволить покуштувати бургундського – он є бочечка...

– Свічки, – сказав добродій, розчепіривши пальці.

– Ну звичайно – миттю – лечу, мій пане.

Ще дюжина свічок освітили залу. Пишні об'єми маркіза перевалювалися через бильця крісла. З ніг до голови він був вбраний у добротну чорну одіж, тільки на зап'ястях і на шії визирали сніжно-білі рюші. Навіть рукоятка та піхви його меча були чорні. На обличчі він мав вираз насмішкуватої гордості. Кінчики закручених вусів діставали мало не до очей.

Панна сиділа нерухомо, і тепер Девід побачив, що вона молода, вродлива, і врода її приваблива й зворушлива. Поки

він роздумував про її гарний, але нещасний вигляд, знову прогримів голос маркіза, який його налякав.

– Яке вас звати і чим ви займаєтеся?

– Девід Мінью. Поет.

Вуса маркіза ще більше закрутилися до очей.

– На що ви живете?

– Я також пастух; я стеріг отару батька, – відповів Девід, високо піднявши голову, але щоки його зашарілися.

– Тоді слухай, вівчар і поет, яку долю ти на себе накликав цієї ночі. Ця панна – моя племінниця, мадемуазель Люсі де Варан. Вона – шляхетного походження, і має у своєму розпорядженні десять тисяч франків на рік. Що стосується її привабливості – можете бачити самі. Якщо такі дані влаштувують ваше вівчарське серце, тільки скажіть – і вона стане вашою дружиною. Не перебивайте мене. Сьогодні ввечері я відвозив її в палац графа де Вільмора, якому була обіцяна її рука. Прийшли гості, священник чекав; шлюб із чоловіком, який підходив їй за статусом і статком, мав от-от бути укладений. А біля вівтаря ця юна леді, така лагідна й покірна, кинулася на мене, як леопард, звинуватила в жорстокості й злочинності, і розірвала – просто перед враженим священником – дану за неї обітницю. Я тієї миті поклявся тисячею чортів, що вона вийде за першого ж чоловіка, якого ми зустрінемо після того, як виїдемо з палацу, неважливо, буде це принц, шахтар чи злодій. Ви, вівчарю, стали першим. Мадемуазель повинна вийти заміж сьогодні ж. Якщо не за вас, то за когось

іншого. Маєте десять хвилин на прийняття рішення. Не докучайте мені питаннями. Десять хвилин, вівчарю; час пішов.

Маркіз голосно тарабанив пальцями по столу. Він занурився в завуальоване чекання. Ніби якийсь великий дім позачиняв вікна й двері перед чиймсь приходом. Девід заговорив би, але його зупиняла велетова манера триматися. Тому натомість він став перед кріслом пані й вклонився.

– Мадемуазель, – сказав він і здивувався, як легко в нього з язика злітають слова перед такою красою та вишуканістю. – Ви чули, що я пастух. Часами я також уявляю з себе поета. Якщо поета виказує поклоніння перед красою, то зараз я дуже навіть почуваюся поетом. Чи можу я вам якимось прислужитися, мадемуазель?

Молода жінка підвела на нього погляд сухих, скорботних очей. Його чесне, сяюче обличчя, яке у зв'язку з поважністю пригоди набуло серйозного виразу, його сильна, пряма постать і співчуття в блакитних очах, мабуть, і її неминуча потреба в доброті та допомозі, яких їй давно бракувало, розтопили її і з очей в неї нараз покотилися сльози.

– Мосьє, – сказала вона тихим голосом, – ви здаєтеся мені чесним і добрим. Це мій дядько, брат мого батька, і мій єдиний родич. Він любив мою матір і ненавидить мене, бо я схожа на неї. Він перетворив моє життя на нескінченний кошмар. Я боюся одного його погляду й ніколи раніше не наспілювалася його не послухатися. Але сьогодні він збирався віддати мене заміж за чоловіка, втричі старшого за мене.

Вибачте, мосьє, що виливаю на вас власні неприємності. Ви, звісно, відмовитися чинити те божевілля, до якого він вас штовхає. Але дозвольте мені подякувати вам хоча б за ваші благородні слова. Зі мною давно ніхто не говорив.

Тепер в очах поета з'явилося ще щось, крім благородства. Він опустил на неї ніжний погляд. Вона спрагло до нього нахилилася. Він, напевно, справжній поет, бо про Івон було забуто; ця нова чарівність приворожувала його своєю свіжістю та грацією. Її легкий парфум сповнював його дивними почуттями. Його теплий, ніжний погляд зупинився на ній. Вона спрагло до нього нахилилася.

– Десять хвилин, – сказав Девід, – дано мені, щоб зробити те, на що інакше пішли б роки. Не казатиму, що шкодую вас, мадемуазель; це було б неправдою – я кохаю вас. Я не можу наразі просити вас, щоб ви кохали й мене, але дозвольте врятувати вас від цього жорстокого чоловіка, і, з часом, кохання прийде. Думаю, я маю майбутнє; я не завжди буду пастухом. Довірите мені свою долю, мадемуазель?

– Ах, ви жертвуєте собою з жалю!

– Від кохання. Час закінчується, мадемуазель.

– Ви пошкодуєте про це й будете мене зневажати.

– Я житиму для того, щоб робити вас щасливою і бути гідним вас.

Її красива ручка прослизнула з-під пальта в його руку.

– Я довірю вам своє життя, – видихнула вона. І... і кохання може прийти раніше, ніж ви думаєте. Скажіть йому. Коли

я вирвуся з-під влади його погляду, я можу про все забути.

Девід пішов і став перед маркізом. Чорна постать заворушилася, і насмішкуваті очі поглянули на великий годинник.

– Ще дві хвилини. Вівчареві треба вісім хвилин, щоб вирішити, чи прийме він наречену, яка може похвалитися і вродою, і статком! Кажі, вівчарю, ти згоден стати чоловіком мадемуазель?

– Мадемуазель, – гордо сказав Девід, – зробила мені честь і прийняла пропозицію стати моєю дружиною.

– Добре сказано! – сказав маркіз. – Пан вівчар не позбавлений придворних манер. Мадемуазель міг дістатися і гірший приз. А тепер, давайте завершимо нашу справу так видко, як тільки Церква й диявол це дозволять!

Він гучно вдарив по столу рукояткою свого меча. Прийшов власник будинку; коліна його тремтіли; він приніс ще свічок, готовий почути чергову примху маркіза.

– Приведіть священика, – сказав маркіз, – священика, ясно? Щоб через десять хвилин тут був священик, інакше...

Домовласник впустив свічки й помчав геть.

Прийшов священик, розтріпаний і з важкими повіками. Він зробив Девіда Мінью та Люсі де Варан чоловіком і дружиною, сховав до кишені золоту монету, яку йому кинув маркіз, і почовгав назад у ніч.

– Вина, – розпорядився маркіз, розчепірюючи свої зловісні пальці перед господарем.

– Наповни бокали, – сказав він, коли вино принесли. Він

став на чолі столу у світлі свічок, чорна гора злоби ф чванства, з чимось схожим на спогад про давню любов, яка перетворилася на отруту, в очах, коли його погляд зупинився на племінниці.

– Мосьє Міньйо, – сказав він, підносячи бокал, – випийте після того, як я вам ось що скажу: Ви взяли собі за жінку ту, яка зробить ваше життя бридким і нещасним. Кров у її венах – спадщина, яка несе чорну брехню і загибель. Вона принесе вам ганьбу й тривогу. Біс, що в неї вселився, – у неї в шкірі, в очах, на устах – він обмане кого завгодно. Ось вам і обіцянка щасливого життя, поете. Пийте своє вино. Нарешті, мадемуазель, я вас позбувся.

Маркіз випив. З вуст дівчини зірвався болісний крик, як від раптової рани. Девід, з бокалом в руці, ступив на три кроки уперед і став лицем до лица перед маркізом. У його поставі було мало від вівчаря.

– Щойно, – сказав він спокійно, – ви зробили мені честь, назвавши мене «мосьє». Чи можу я тоді сподіватися, що мій шлюб із мадемуазель наблизив мене до вас – скажемо, так – за рангом і дав мені право бути більш ніж рівнею монсеньйору в невеличкій справі, що спала мені на думку?

– Можете сподіватися, вівчарю, – зневажливо посміхнувся маркіз.

– Тоді, – сказав Девід, плюснувши вино з бокалу в зневажливі очі, які з нього насміхалися, – можливо, ви погодитеся битися зі мною.

Лють вирвалася з величавого пана єдиним прокльоном, ніби затрубили в рiг. Він вихопив меч із чорних піхов і гукнув до власника дому, який тинявся поряд: «Меч сюди, для цього тюхтія!» Тоді розвернувся до дами, засміявся так, що в неї захололо серце, і сказав: «Багацько ж клопоту ви мені завдаєте, мадам. Здається, мені судилося знайти вам чоловіка й зробити вас вдовою за одну ніч.

– Я не вмію битися на мечах, – сказав Девід. Він почервонів, коли зізнався в цьому перед своєю дамою.

– Я не вмію битися на мечах, – перекиривив його маркіз. – Будемо битися як селяни на дубинах? *Hola!* Франсуа, мої пістолі!

Вершник приніс з екіпажа два блискучі пістолі, оздоблені різьбленим сріблом. Маркіз кинув один із них на стіл поряд з рукою Девіда.

– На інший кінець столу, – вигукнув він, – навіть вівчар може спустити гачок. Не багатьом, однак, випадає честь смерти від руки де Бупартіса.

Вівчар і маркіз стали один навпроти одного на краях довгого столу. Власник дому, якого кинуло в жар від страху, схопив ротом повітря і, затинаючись, сказав: «М-м-монсеньйоре, заради Христа! Не в моєму будинку! Не проливайте кров – це ж прожене мені клієнтів...» Загрозливий погляд маркіза змусив його прикусити язика.

– Боягузе, – вигукнув пан із Бупартіса, – спробуй не цокотіти зубами й подай нам сигнал, якщо зумієш.

Коліна господаря припали до землі. Він не мав слів. Навіть жодного звука не міг зі себе видобути. Жестами він молив про мир для свого дому та клієнтів.

– Я подам сигнал, – сказала чистим голосом панна. Вона підійшла до Девіда й солодко його поцілувала. Її очі ясно блистіли, а до щік повернувся колір. Вона стала під стіною, і чоловіки направили одне на одного пістолети, готові до сигналу.

– *Un-deux-trois!*

Постріли пролунали майже одночасно, так що свічки замерехтіли всього раз. Маркіз стояв і всміхався, розчепіривши пальці лівої руки на столі. Девід встояв і дуже поволі повернув голову, шукаючи очі дружини. А тоді, як одяг падає там, де його повісили, він опустився, зім'ятий, на підлогу.

З криком страху й відчаю овдовіла діва підбігла й схилилася над ним. Вона знайшла його рану, а тоді підвела той самий блідий, меланхолійний погляд.

– У серце, – прошепотіла вона. – О, його серце!

– Ходімо, – прогримів голос маркіза, – в екіпаж! Я не допущу, щоб день застав мене з тобою на руках. Ми тебе ще раз видамо заміж, і за живого чоловіка. За наступного ж, хай він виявиться хоч розбійником, хоч селянином, кого нам тільки підкине дорога. Ходімо вже, в екіпаж!

Маркіз, невблаганний і величезний, дама, знову загорнена в загадковий плащ, вершник зі зброєю – усі рушили до екіпажа, який вже на них чекав. Звук його громіздких коліс

рознісся луною по селу, яке мирно спало. У холі «Срібного Графіна» розбитий горем власник ламав собі руки над тілом убитого поета, а на столі витанцьовувало полум'я двадцяти чотирьох свічок.

ПРАВЕ ВІДГАЛУЖЕННЯ

Дорога простягалася ще на десять миль, а далі перетворювалася на головоломку. Праворуч вона з'єднувалася зі ще одною, більшою дорогою. Девід завагався, а тоді звернув ліворуч.

Куди вела дорога, він не знав, але був сповнений рішучості залишити Верной далеко позаду тієї самої ночі. Він проїхав три милі й зрівнявся з великим палацом, який виказував сліди нещодавніх святкувань. Світло горіло в кожному вікні; з великих кам'яних воріт розбігалися в різні сторони сліди коліс, залишені, очевидно, численними гістями.

Ще за десять миль Девід відчув втому. Він зупинився відпочити й заснув на ложі зі соснових гілок, які лежали при дорозі. Тоді підвівся і продовжив невідомий шлях.

Так п'ять днів мандрував він великою дорогою, спав на ароматних ложах, які йому дарувала природа, або на скиртах, зібраних селянами, їв чорний хліб, яким його гостинно-вгощали, пив зі струмків чи з баклагги щедрих пастухів.

Нарешті він перетнув великий міст і ввійшов в усміхнене місто, яке розчавило чи увінчало більше поетів, ніж решта

світу разом взята. Йому перехопило подих, коли Париж тихенько заспівав йому свою вітальну пісню – мелодію голосу, кроків та коліс.

Високо вгорі під піддашком старого будинку на вулиці Конті Девід заплатив за помешкання, сів на дерев'яне крісло й узявся за вірші. Вулиця, яка колись приймала важливих та знатних мешканців, тепер належала тим, хто йде слідом за занепадом.

Будинки були високі й не втратили залишків зруйнованої гідності, але єдиними мешканцями багатьох із них були тільки пилюка та павуки. Поночі від бару до бару доносилися дзенькіт сталі й вигуки хуліганів. Там, де раніше жила вишуканість, тепер можна було знайти хіба прогнилу, грубу нестриманість. Але там Девіду вдалося знайти житло собі по кишені.

Одного дня по обіді він повертався з вилазки в нижчий світ, з хлібом, сиром і дешевим вином. На сходах він зустрів – чи, радше, наштотхнувся на, бо та сиділа на сходинці – молоду жінку такої вроди, яка перевершувала уяву поета. Вільний, темний плащ розкрився і відкрив розкішну сукню. Вираз в її очах мінявся з плином думок у неї в голові. Однієї миті очі в неї були круглі й простодушні, як у дитини, а наступної – видовжені й хитрі, як у циганки. Одна рука припідняла сукню, відкриваючи маленьку туплю на високому каблучці з розв'язаними стрічками. Така вона була небесна, не годилося їй нахилитися, їй годилося хіба зачаровувати та

командувати! Може, вона побачила Девіда й чекала, щоб він їй допоміг.

Ах, чи пробачить їй мосьє, що вона окупувала сходи, але ж тувфелька! – неслухняна тувфелька! Як шкода! Не хоче три-матися зав'язаною. Ах! Якби ж тільки мосьє був таким ласкавим!

Пальці поета тремтіли, коли він зав'язував неслухняну стрічку. Він готовий був утекти від небезпеки, обіцяної її присутністю, але очі стали видовженими й хитрими, як у циганки, і затримали його. Він нахилився через поруччя, стискаючи пляшку кислого вина.

– Ви були таким добрим, – сказала вона, всміхаючись. – Може, мосьє живе в цьому домі?

– Так, мадам. Думаю, так, мадам.

– Може, ще й на третьому поверсі?

– Ні, мадам; вище.

Дама нетерпляче заворушила пальцями.

– Вибачте. Я така делікатна зі своїми питаннями. Мосьє мені вибачить? Звісно ж, не годиться питати, де мосьє мешкає.

– Мадам, не кажіть так. Я живу...

– Ні-ні-ні; не кажіть мені. Тепер я розумію свою помилку. Але не можу втратити інтересу, який відчуваю до цього будинку. Колись я тут жила. Я часто сюди приходжу, щоб по-мріяти про ті минулі дні. Вас влаштує таке виправдання?

– Дозвольте сказати, що вам не потрібні жодні виправдан-

ня, – запинаючись, сказав поет. – Я живу на горішньому поверсі – у маленькій кімнатці, де повертають сходи.

– У тій, що перша? – спитала дама, повертаючи голову.

– В останній, мадам.

Дама зітхнула, ніби з полегшенням.

– Не буду вас більше затримувати, мосьє, – сказала вона, округляючи очі та надаючи їм простодушного виразу. – Дбайте про будинок. Як шкода! Мені залишилися від нього лише спогади. Прощайте, і прийміть мою вдячність за вашу чемність.

Вона пішла, залишаючи за собою усмішку й слід солодких парфумів. Девід піднявся сходами, як уві сні. Але він прокинувся, й усмішка з парфумами його не покидали. Ця леді, про яку він нічого не знав, надихала його на рядки про очі, пісні про любов із першого погляду, оди в'юнкому волоссю і сонети про тувельки на струнких ногах.

Він, напевно, справді поет, бо про Івон було забуто; ця нова чарівність приковувала його своєю свіжістю і грацією. Тонкий аромат її парфумів наповнював його дивними емоціями.

Одної ночі троє осіб зібралися довкола столу в кімнаті на третьому поверсі того самого будинку. Три крісла та стіл зі запаленою свічкою на ньому були єдиними меблями в кімнаті. Один із них був високий чоловік вбраний у все чорне. На обличчі він мав вираз насмішкуватої гордості. Кінчики його закручених вусів діставали мало не до очей. Також се-

ред них була дама, молода й вродлива, з очима, які могли були то круглими й простодушними, як у дитини, то видовженими й хитрими, як у циганки, але тієї миті були палкі й честолюбні, як у будь-якого конспіратора. Третій був чоловік дії, боєць, прямолінійний і нетерплячий службовець, який дихав вогнем і сталлю. До нього зверталися капітан Дероль.

Цей самий чоловік вдарив по столу кулаком і сказав, зі стримуваною жорстокістю:

– Цієї ночі. Цієї ночі, коли він ітиме на опівнічну месу. Мені набридли змови, які ні до чого не ведуть. Набридли сигнали, коди, таємні зібранні й ця тарабарщина. Будьмо чесними зрадниками. Якщо Франція має його позбутися, то вб'ємо його відкрито, а не полюватимемо й влаштовуватимемо пастки. Я кажу, цієї ночі, і за свої слова відповідаю. Я все зроблю своїми руками. Цієї ночі. Коли він ітиме на месу.

Дама звернула на нього щиросердний погляд. Жінка, як би вона не любила змови, має завжди схилитися перед відвагою. Високий чоловік погладив закручений вус.

– Дорогий капітане, – сказав він могутнім голосом, згладженим манерами, – цього разу я з вами згоден. Чеканням нічого не добитися. У палаці є досить наших охоронців, щоб наша затія була безпечною.

– Цієї ночі, – повторив капітан Дероль, знову вдаривши по столу. – Ви мене чули, маркізе; я все зроблю своїми руками

– Але зараз, – повільно мовив велет, – постає питання. Треба передати повідомлення нашим партизанам у палаці й

погодити сигнал. Королівський екіпаж має супроводжувати наша найвідданіша людина. Якого посланця о такій годині пропустять аж до південного входу? Там дислокується Рібо; як тільки йому передадуть повідомлення, усе піде, як слід.

– Я передам повідомлення, – сказала дама.

– Ви, графине? – сказав маркіз, піднявши брови. – Ваша відданість велика, ми це знаємо, але...

– Слухайте! – вигукнула дама, піднімаючи руки й кладучи їх на стіл, – на мансарді цього будинку живе юнак із провінції, такий самий простодушний і чуйний, як ягнята, яких він там доглядав. Я його кілька разів зустрічала на сходах. Я розпитала його, бо боялася, що він може жити надто близько до кімнати, в якій ми звичайно збираємося. Він буде моїм, варто мені тільки цього захотіти. Він пише вірші на мансарді, і, думаю, мріє про мене. Він зробить, як я скажу. Він передасть повідомлення в палац.

Маркіз став з крісла й вклонився. «Ви не дали мені закінчити речення, графине», – сказав він. «Я збирався сказати: «Ваша відданість велика, але ваш розум і чари – незмірно більші».

Поки конспіратори вирішували свої справи, Девід відшліфонував рядки, написані до його *amorette d'escalier*. Він почув невпевнений стукіт у двері й із трепетом відчинив їх; за дверима він побачив її, з очима круглими й простодушними, як у дитини.

– Мосьє, – видихнула вона, – Я прийшла до вас у горі. Я

вірю у вашу доброту та чесність і не знаю, до кого ще звернутися по допомогу. Як я мчала вулицями, переповненими франтами! Мосьє, моя мама вмирає. Мій дядько – капітан охорони королівського палацу. Хтось мусить його привести. Чи можу я сподіватися...

– Мадемуазель, – перебив її Девід, з очима сяючими бажанням їй прислужитися, – ваші сподівання стануть моїми крилами. Скажіть, як я можу до нього пробратися.

– Йдіть до південних воріт – запам'ятайте, саме до південних воріт – і скажіть охоронцям: «Сокіл вилетів з гнізда». Вас пропустять, і тоді йдіть до південного входу в палац. Повторіть ті самі слова й передайте цей лист тому чоловікові, який відповість: «Хай б'є, коли хоче». Це пароль, мосьє, який мені довірив мій дядько, бо тепер, коли в країні заворушення і ведуться змови проти короля, ніхто без нього не може пройти в палац після настання ночі. Якщо ваша ласка, мосьє, віднесіть йому цей лист, щоб мама побачила його востаннє, перш ніж заплющити очі.

– Давайте його мені, – охоче сказав Девід. – Але як я можу допустити, щоб ви поверталися додому самі в такий пізній час? Я...

– Ні-ні – летіть. Кожна хвилина на вагу золота. Колись, – сказала дама, очі її при цьому видовжилися і стали хитрі, як у циганки, – я спробую віддячитися вам за вашу доброту.

Поет взяв лист під пазуху й помчав униз сходами. Дама, коли він пішов, повернулася до кімнати внизу.

Виразні брови маркіза виражали запитання.

– Він пішов, – сказала вона, – так само швидко й тупо, як одна з його овечок, щоб доставити лист.

Стіл знову затрусився від удару кулака капітана Дероля.

– Святі угодники! – вигукнув він, – Я забув свої пістолі. Чужим я не довіряю.

– Візьми цей, – сказав маркіз, виймаючи з-під плаща блискучу зброю, прикрашену срібною різьбою. – Кращого не знайти. Але гляди за ним, бо на ньому мій герб, а мене вже й так підозрюють. Цієї ночі мене чекає далека дорога. Завтра я маю бути у своєму палаці. Після вас, дорога графине.

Маркіз погасив свічку. Дама, закутана в плащ, і два джентльмени тихенько спустилися сходами й злилися з натовпом, який тинявся тротуаром на вулиці Конті.

Девід поспішав. Біля південних воріт королівської резиденції до грудей йому приставили алебарду, але він її відхилив зі словами: «Сокіл вилетів з гнізда».

– Проходь, брате, – сказав охоронець, – але давай швидко.

На південних сходах до палацу його знову поривалися схопити, але знову *mot de passe* зачарував сторожу. Один із них виступив уперед і почав: «Хай вдарить...», але тут сторожі заметушилися. Чоловік із проникливим поглядом і солдатською походою несподівано протиснувся поміж них і схопив листа, якого Девід тримав у руці. «Пройдіть зі мною», – сказав він і повів його у велику залу. Там він розірвав конверт і прочитав листа. Він кивнув чоловікові в уніформі офіцера

мушкетерів, який проходив повз. «Капітане Тетро, арештуйте сторожу з південного входу та з південних воріт. Поставте на їхнє місце людей, які засвідчили свої вірність». До Девіда він сказав: «Пройдіть зі мною».

Він повів його через коридор і передpokій до просторої кімнати, де на великому, обшитому шкірою кріслі в глибокій задумі сидів меланхолійний, чоловік, вбраний у темну одіж.

– Ваша величносте, я вам казав, що в палаці аж кишить зрадниками та шпигунами, як каналізація – щурами. Ви думали, ваша величносте, що це все моя уява. А цей чоловік пройшов просто через ваші двері за їхньої мовчазної згоди. Він ніс лист, який я перехопив. Я привів його сюди, щоб ваша величність не думали далі, що моя запопадливість – зайва.

– Я його опитаю, – сказав король, заворушившись у кріслі.

Він подивився на Девіда очима під важкими повіками. Поет зігнув коліна.

– Звідки ви? – спитав король.

– З Верною, що у провінції Ор-е-Луар, ваша величносте.

– А чим ви займаєтесь у Парижі?

– Я... я поет, ваша високосте.

– Що ж ви робили у Верної?

– Глядів батькову отару.

– Ах! У полі!

– Так, ваша величносте.

– Ви жили в полі; виходили прохолодним ранком і лежали

на ложі з трави. Отара паслася собі на схилі; ви пили з живого джерела; їли солодкий чорний хліб у затінку й слухали, не сумніваюся, дроздів у гаю. Так, вівчарю?

– Так, ваша величносте, – відповів Девід. Зітхнувши: – І бджіл над квітами й ще, може, як співали виноградарі на пагорбах.

– Так-так, – нетерпляче сказав король, – може, і їх; але дроздів точно слухали. Вони часто свистіли там, у гаю, правда?

– Ніде так солодко вони не свистять, ваша величносте, як в Ор-е-Луар. Я відважився відтворити їхню пісню в одному зі своїх віршів.

– Можете продекламувати? – охоче запитав король. – Колись давно я слухав дроздів. Якби хтось міг як годиться відтворити їхню пісню – то було б краще за королівство. А вночі ви гнали овець кошару, сідали в мирі та спокої і куштували свій солодкий хліб. То можете продекламувати, вівчарю?

– Там було так, ваша величносте, – сказав Девід з повагою та завзяттям:

Вівчарю лінивий, на ягняток глянь,
Як вони стрибають собі на лузі;
Як навиває вітер між ялин зітхань,
А Пан грає на сопілці пісню дорогу.
Почуй наш поклик з крон дерев,
Із яких пасемо ми твою отару;
Принеси нам шерсті, просим цього дару

Щоб собі між гілок звили ми...

– Ваша величносте, якщо ваша ласка, – перебив грубий голос, – я задам цьому віршомазу одне-два питання. У нас обмаль часу. Благаю, вибачте, ваша величносте, якщо моя тривога за вашу безпеку вас ображає.

– Вірність, – сказав король, – герцога д’Омаль давно доведена, і ставити її під сумнів було б образою, – він опустився в крісло, і очі його знову покрила пелена.

– Спочатку, – сказав герцог, – я зачитаю вам листа, який принесли:

«Сьогодні річниця смерті дофіна. Якщо він піде, як завжди, на північну месу, щоб помолитися за душу сина, сокіл завдасть удару, на розі вулиці Еспланад. Якщо це входить у його плани, запалить червоне світло у верхній кімнаті на південно-західному куті палацу, щоб подати соколу сигнал».

– Селянине, – суворо сказав герцог, – ти чув ці слова. Хто сказав тобі передати це повідомлення?

– Пане герцогу, – щиро мовив Девід, – я скажу вам. Одна леді. Вона сказала, що її мама хвора, і що ця записка приведе її дядька до ліжка хворої. Я не знаю, про що лист, але можу заприсягтися, що вона дуже добра й гарна.

– Опишіть ту жінку, – наказав герцог, – і як ви стали жертвою її обману.

– Опишіть її! – сказав Девід із ніжною усмішкою. – Ви хочете, щоб мої слова сотворили чудо. Що ж, вона зроблена

зі світла й тіні. Струнка, як вільха, і така сама граційна. Її очі міняються, якщо довго дивитися в них; то круглі, то наполовину закриті, ніби сонце визирає з-за хмар. З її приходом настає рай на землі; коли ж вона йде геть, настає хаос і пахне цвітом глоду. Вона прийшла до мене на вулицю Конті, будинок двадцять дев'ять.

– Це будинок, – сказав герцог, звертаючись до короля, – за яким ми ведемо спостереження. Завдяки розв'язному язичку поета, ми тепер маємо повну картину сумнозвісної графині Кеbedo.

– Ваше величносте, пане герцогу, – серйозно мовив Девід, – сподіваюся, мої слова не спричинили ніякої несправедливості. Я дивився в очі тієї леді. Клянусь життям, що вона – ангел, що б там не писало в тому листі.

Герцог уважно на нього подивився. «На тобі перевіримо», – повільно сказав він. «Перебраний на короля, ти сам поїдеш його каретою на месу. Згода».

Девід усміхнувся. «Я дивився в її очі», – сказав він. «Мені вже нічого доводити не треба. Можу довести для вас».

Пів на дванадцятю герцог д'Омаль власними руками запалив червону лампу в південно-західному вікні палацу. За десять хвилин до тієї самої години, Девід, спираючись на його руку, з ніг до голови вбраний, як король, зі схиленою під каптуром плаща головою повільно рушив із королівських палат до карети, яка вже чекала. Герцог допоміг йому сісти й зачинив двері. Карета поїхала своєю дорогою до собору.

У будинку на розі вулиці Еспанад на сторожі чекав капітан Тетро із ще двадцятьма чоловіками, готовий накинутися на конспіраторів, коли ті підоспіють.

Але виглядало, що змовники трохи змінили плани. Коли королівська карета підїхала до вулиці Крістофер, за квартал до вулиці Еспанад, із бандою своїх царевбивць вилетів капітан Дероль і напав на екіпаж. Вартові на кареті, хоч і здивовані передчасною атакою, спустилися і доблесно вступили в бій. Звуки сутички привабили капітана Тетро, і вони примчали на допомогу. Але тим часом відчайдушний Дероль розчохнув двері королівської карети, наставив зброю на темну постать усередині, і вистрілив.

Коли прибуло підкріплення, вулиця сповнилася криками та скреготом сталі, але налякані коні помчали геть. На подушках лежало мертве тіло бідного фальшивого короля і поета, вбитого кулею з пістоля монсеньйора маркіза Бупертис.

ГОЛОВНА ДОРОГА

Дорога простягалася ще на десять миль, а далі перетворювалася на головоломку. Праворуч вона з'єднувалася зі ще одною, більшою дорогою. Девід завагався, а тоді сів скраю відпочити.

Куди вели ці дороги, він не знав. На кожній із них, здавалося, лежав світ, повний можливостей і небезпек. А тоді, поки він там сидів, його погляд зупинився на яскравій зорі,

яку вони з Івон назвали своєю. Це змусило його згадати про Івон, і він задумався, чи не надто він поспішив із рішенням. Чому він має залишати і її, і рідний дім лише тому, що кілька слів, зронених зопалу, стали між ними? Невже любов така крихка, що ревності, які мали б її доводити, можуть її зламати? Ранок завжди приносить зі собою ліки від душевного болю вечора. Він ще міг повернутися додому так, щоб ніхто у Верної ніхто не довідався про його тимчасову відсутність. Його серце належало Івон; там, де він прожив усе життя до сьогодні, він може писати вірші й знайти своє щастя.

Девід підвівся, струсив зі себе неспокій і нестяму, яка спокушала його пуститися в дорогу. Він рішуче подивився в тому напрямку, з якого прийшов. Поки він повернувся тією самою дорогою у Верной, його бажання до мандрів вивітрилося. Він минув кошару, і вівці заметушилися від його кроків, зігріваючи йому серце знайомими звуками. Він безшумно прошмигнув у свою кімнатку й ліг там, вдячний, що його ноги оминули лихо нових доріг тієї ночі.

Як добре він знав жіноче серце! Наступного вечора Івон була біля криниці при дорозі, де молодь збиралася, щоб дати роботу кюре. Куточком ока вона шукала Девіда, хоча її зімкнені уста здавалися невблаганними. Він спіймав її погляд; зірвав з її вуст зречення її злих слів, а по дорозі додому – і поцілунок.

Через три місяці вони побралися. Мудрий батько Девіда процвітав. Він влаштував їм весілля, про яке чули за три-

дев'ять земель. Обох молодих людей любили в селі. Вулицями пройшла процесія, влаштували танці; гостей розважав ляльковий театр й акробат із Дре.

Минув рік, батько Девіда помер. Вівці й будинок перейшли до нього. Він вже мав найбільш гожу дружину в селі. Івон тримала цеберка й казани в такій чистоті, що їхній блиск засліплював на сонці. Але подивіться-но на двір, на клумби, такі охайні, що зір миттю повертався. А її спів було чути аж до каштана над кузнею П'єра Груно.

Але настав день, коли Девід дістав папір зі шухляди, в яку давно ніхто не зазірав, і почав гризти кінчик олівця. Знову прийшла весна й торкнулася його серця. Він, напевно, справді поет, бо про Івон було забуто. Ця нова чарівність землі приворожувала його своєю магією і грацією. Аромат лісів і лугів розворушили в ньому дивні почуття. Щодня він вирушав з отарою, а повертався поночі. Але тепер він вмовився від огорожею і строчив слова на папері. Вівці розбрелися, а вовки збагнули, що вірші, хоч і важко даються, дають їм легку здобич, відважилися вийти з лісу й цупили його ягнят.

Збірка віршів Девіда більшала, а отара зменшувалася. Ніс, як і язик Івон, ставали все гострішими. Її пательні й казанки ставали все тьмянішими, але очі палали. Вона вказала поетові на те, що через його недогляд отара зазнає втрат, і так він накличе лихо на їхній дім. Девід найняв хлопця, щоб той дивився за вівцями, сам закрився у своїй кімнатці нагорі хати й писав більше віршів. Хлопець, поет у душі, хоч і не в

ділі, весь час спав. Вовки часу ж не гаяли й миттю розкусили, що сон втік недалеко від поезії; тож отара стала ще меншою. Поганий настрої Івон зростав пропорційними темпами. Бувало, вона ставала серед подвір'я і лаяла Девіда через вікно, тоді її можна було почути аж за каштаном над кузнею П'єра Груно.

Пан Папіно, добрий, мудрий, старий нотаріус, який любив втручатися в чужі справи, це побачив, бо нічому не вдавалося прошмигнути повз його ніс. Добряче підкріпившись тютюном, він пішов до Девіда й сказав:

– Друже Мін'йю, я поставив печатку на свідоцтві про шлюб твого батька. Мені б не хотілося ще ставити печатку на документі про банкрутство його сина. але до цього йде. Я кажу це як старий друг. Слухайте ж, що я маю сказати. Ваше серце, як я розумію, лежить до поезії. У Дре в мене є друг, монсеньйор Бріль – Жорж Бріль. Він мешкає в будиночку, заваленому книгами. Він вчений муж; щороку їздить у Париж; сам написав кілька книг. Він може сказати, коли збудували катакомби, як дізналися назви зірок і чому в пісочника довгий дзьоб. На формі та змісті поезії він знається так само добре, як ви – на беканні овець. Дайте йому почитати свої вірші. Тоді будете знати, чи варто вам продовжувати писати, чи краще присвятити всю свою увагу роботі й жінці.

– Напишіть йому, – сказав Девід, – Шкода, що ви раніше про це не сказали.

Зі сходом сонця наступного ранку він вже був на шляху

в Дре, зі в'язкою дорогоцінних віршів за пазухою. Ополудні він змахнув пил із черевиків під дверима мосьє Бріля. Той вчений чоловік розірвав печатку на листі мосьє Папіно й поглинув зміст листа через свої блискучі окуляри, як сонце витягує воду. Він повів Девіда у свій кабінет і посадив на невеличкий острівцець у морі книжок.

Мосьє Бріль мав совість. Він не відступив перед масою скручених рукописів завтовшки з довжину пальця, а розгладив їх на коліні й узявся читати. Мосьє Бріль нічого не залишав поза своєю увагою і свердлов поглядом всю цю купу, як черв'як впивається в горіх у пошуках ядра.

Девід тим часом сидів без діла й тремтів від вигляду такої кількості літератури. У нього аж у вухах гуділо. У нього не було ні мапи, ні компаса, щоб зорієнтуватися в цьому морі. Півсвіту, думав він, пише книжки.

Мосьє Бріль добрався до останньої сторінки. Тоді зняв окуляри й протер їх хустинкою.

– Як там мій старий друг Папіно? – спитав він.

– Здоровий, як дуб, – сказав Девід.

– Скільки у вас овець, мосьє Мінью?

– Три сотні й ще дев'ять було вчора, коли їх лічив. Нещаслива отара. До такої кількості ми дійшли від восьмиста п'ятдесяти.

– Ви маєте жінку, дім і живете в добрі. Вівці дали вам досить прибутку. Ви ходили з ними в поле, жили на свіжому повітрі та їли солодкий хліб насолод. Вам всього лиш треба

було пильнувати й лежати на лоні природи, слухаючи свист дроздів у гаю. Я маю рацію?

– Так і було, – сказав Девід.

– Я прочитав усі ваші вірші, – продовжив мосьє Бріль, а його погляд блукав морем книжок, наче він думав, куди далі вести корабель. – Подивіться крізь он-те вікно, мосьє Мінью; скажіть, що ви бачите на тому дереві.

– Бачу ворона, – сказав Девід.

– Це птах, – сказав мосьє Бріль, – який допоможе мені ухилитися від виконання обов'язку. Ви знаєте цього птаха, мосьє Мінью; це філософ небес. Він щасливий у тому, що схиляється перед своєю долею. Немає іншого птаха, настільки радісного, як цей, з його примхливим поглядом і хвацькою ходою. Поля дають йому все, чого він бажає. Він ніколи не побивається, що його пір'я не сіре, як в іволги. Ви, напевно, чули, мосьє Мінью, яким музичним талантом обдарувала його природа. Думаєте, соловей почувається щасливішим?

Девід підвівся. Ворон закаркав зі свого дерева.

– Дякую, мосьє Бріль, – сказав він поволі. – То серед всіх тих ворон не було ні одного соловейка?

– Я б його не упустив, – зітхнувши, сказав мосьє Бріль. – Я прочитав кожне слово. Живіть своєю поезією, чоловіче, і більше не намагайтеся її писати.

– Дякую, – знову сказав Девід. – Тепер я повертаюся до своїх овець.

– Може, ви пообідаєте зі мною, – сказав вчений муж, – і тоді б я детальніше все пояснив?

– Ні, – сказав поет, – мені пора повертатися в поле й каркати між своїх овець.

Він поплентався дорогою у Верною з віршами за пазухою. Коли він дійшов до села, то звернув у крамницю Цайглера, єврея з Вірменії, який торгував усім, що міг роздобути.

– Друже, – сказав Девід, – вовки докучають моїм вівцям, мені треба купити зброю, щоб їх відігнати. Що ти можеш мені запропонувати?

– Поганий день у мене, друже Мінью, – сказав Цайглер, розводячи руками, – бо я, очевидно, маю продати тобі зброю, яка не принесе й десятої частини своєї ціни. Тільки минулого тижня я купив у торговця віз всякого добра, яке він роздобув на розпродажі королівських речей. Продавали майно з палацу одного великого пана – забув його титул – якого вигнали через змову проти короля. Була там і зброя. Пістоль – ох, зброя гідна принца! Для тебе, друже Мінью, усього сорок франків. Але, може, аркебуза...

– Підходить, – сказав Девід, кидаючи гроші на прилавок. – Він заряджений?

– Я заряджу, – сказав Цайглер. – А ще за десять франків дам порох і кулю.

Девід запхав пістоль під плащ і рушив додому. Івон там не було. Останнім часом вона взяла за звичку ходити по сусідах. Але в печі на кухні горів вогонь. Девід відчинив двері

й вкинув вірші в розжарене вугілля. Вони запалали з неприємним звуком.

– Пісня ворона! – сказав поет.

Він пішов на горище й зачинився там. У селі стояла тиша, тому багато людей чітко почули рев пістоля. Вони кинулися на звук і побачили, що зі сходів стелиться дим.

Чоловіки поклали тіло поета на ліжку, незграбно прикриваючи пошматоване пір'я бідного чорного ворона. Жінки то-рохтіли, як їм його шкода. Хтось побіг розказати Івон.

Мосьє Папіно, чий ніс привів його туди одним із перших, підняв зброю і пробігся знаючим і співчутливим водночас поглядом по срібному гравіруванні.

– Герб – пояснив вінкюре, – мосьє маркіза де Бупарітса.

ХРАНИТЕЛЬ ЛИЦАРСЬКОЇ ЧЕСТІ

Не останньою людиною в банку Веймаут був дядько Бушрод. Шістдесят років дядько Бушрод служив дому Веймаут вірою і правдою в ролі робітника, довіреної особи та друга. Зовні дядько Бушрод був темним у тон банківських меблів з червоного дерева; душа ж його була біла, як чисті сторінки банківських бухгалтерських книг. Незмірно приємним було б таке порівняння для дядька Бушроді; бо для нього єдиним інститутом, вартим уваги, був банк Веймаут, в якому він був чимось середнім між швейцаром і генералісимусом.

Веймаут мрійливо розташувався в тіні пагорбів на краю Південної долини. У Веймаутвіллі було три банки. Два з них – цілком безнадійні, запущені установи, яким бракувало ре-спектабельності та престижу Веймаута. Третій був банк, очолюваний Веймаутами – і дядьком Бушродом. У старому веймаутському маєтку – маєтку з червоної цегли, із білою галереєю, перший справа, коли будете заходити в місто з боку затоки Едлер – жили містер Роберт Веймаут (президент банку), його овдовіла донька, місіс Весі – усі називали її «міс Летті» – і її двоє дітей, Нен і Гай. Там же ж, у хатині на території маєтку, мешкав дядько Бушрод і тітка Мелінді, його дружина. Містер Вільям Веймаут (касир банку) жив у ви-тонченому сучасному будинку на центральній вулиці.

Містер Роберт був крупним, оградним чоловіком шіст-

десяти двох років, круглолицим, із довгим сивим волоссям і полум'яними блакитними очима. Він мав запальну вдачу, був добрим, щедрим, усміхався парубоцькою усмішкою і розмовляв грізним голосом куди більш грізним за його слова. Містер Вільям був м'якшою людиною, вишуканий у манерах та занурений у бізнес. Веймаути були першою родиною на Веймаутвіллі, і всі ставилися до них зі заслуженою повагою.

Дядько Бушрод був у банку довіреним швейцаром, по-сланцем, васалом й охоронцем. Він носив ключ до сховища, так само як містер Роберт і містер Вільям. Часами в сховищі зберігалось і по десять, і по п'ятнадцять, і по двадцять тисяч доларів сріблом. З дядьком Бушродом вони були в безпеці. Він був серцем, совістю і гордістю Веймаута.

Останнім часом життя дядька Бушрода не було позбавленим гризот. І все через містера Роберта. Майже рік містер Роберт, як відомо, зазірав у чарку. Не настільки, щоб ходити п'яним, але це вже ставало в нього звичкою, на яку всі починали звертати увагу. Зо п'ять разів на день він покидав банк і прямував у готель «Купці і Плантатори», щоб промочити горло. Розважливість і ділова хватка містера Робертса від цього зазнавали збитків. Містер Вільям, теж Веймаут, але з не таким багатим досвідом, спробував відвернути неминучий відплив, але він не досягнув абсолютного успіху. Депозити у Веймауті впали від шестизначних цифр до п'ятизначних. Через необдумані позики почали накопичуватися

невиплати. Ніхто не брався надоумлювати містера Роберта в питаннях тверезості. Чимало його друзів списували все на втрату дружини два роки тому. Інші казали, що через запальну вдачу містера Роберта до нього годі було приступитися з такими питаннями. Міс Летті з дітьми зауважили зміни й дуже через них побивалися. Дядько Бушрод теж хвилювався, але він був із тих, хто не наважувався напучувати, хоч приходився містеру Роберту мало не компаньйоном. Але на дядька Бушрода чекав ще більший шок, викликаний пуншами та коньяками президента банку.

Містер Роберт мав пристрасть до рибальства, яку він втамовував, щойно йому це дозволяли погода та бізнес. Одного дня, коли обіцяли наплив окунів, він оголосив про намір провести два-три дні на озерах. Він сказав, що їде на озеро Ріді зі суддею Арчінардом, старим другом.

Отже, дядько Бушрод був хоронителем «Синів та дочок неопалимої купини». Будь-яка спілка, до якої він належав, без вагань робила його своїм хранителем. Він користувався повагою і в кольорового населення. Там його знали як містера Бушрода Веймаута з банку Веймаут.

У ніч після того, як містер Роберт сказав про свій намір їхати рибалити, старий прокинувся опівночі й устав із ліжка, заявивши, що має сходити в банк і принести розрахункову книгу «Синів і дочок», яку він забув забрати додому. Бухгалтер того дня підбив по ній баланс, вклав оплачені чеки й перев'язав двома гумками. Інші розрахункові книги він пе-

рев'язував тільки одною гумкою.

Тітка Мелінді протестувала проти такого походу серед ночі, називаючи його безглуздим і непотрібним, але дядько Бушрод не відступав перед виконанням обов'язку.

– Я вже сказав сестрі Аделіні Госкінс, – сказав він, – щоб приходила сюди по ту книжку завтра вранці о сьомій годині, щоб віднести її на засідання ради, і книжка має бути тут до її приходу.

Тож дядько Бушрод надягнув свій старий коричневий костюм, взяв товстий ціпок з гікорі й рушив майже безлюдними вулицями Вейматвілля. Він зайшов у банк, відімкнув бокові двері, знайшов книгу там, де її залишив, у маленькій кімнатці для консультацій, де він завжди вішав пальто. Мимохіть він обвів кімнату поглядом і побачив, що все було так, як він залишив, і вже збирався йти додому, коли нараз завмер від звуку ключа в замку центральних дверей. Хтось швидко зайшов, м'яко зачинив двері й пішов у бухгалтерію за заготованими дверима.

Та частина банку приєднувалася до кімнати, в якій був дядько Бушрод, вузьким проходом, в якому зараз було зовсім темно.

Дядько Бушрод, міцно тримаючи ціпок, навшпиньки просувався проходом, поки не побачив опівнічного непроханого гостя. Там горіла єдина тьмяна гасова лампа, але навіть при такому поганому освітленні він відразу впізнав президента банку.

З острахом гадаючи, що робити, старий темношкірий стояв нерухомо в темному передпокої і чекав, як розвиватимуться події.

Навпроти, за великими залізними дверима, містилося сховище. У ньому був сейф з цінними паперами, золотом і грішми банку. На підлозі лежало десь вісімнадцять тисяч доларів сріблом.

Президент вийняв із кишені свій ключ, відімкнув сховище й зайшов досередини, майже повністю зачиняючи за собою двері. Дядько Бушрод розгледів через вузький отвір мерехтіння свічки. Через одну-дві хвилини – для спостерігача вони видавалися годиною – містер Роберт вийшов поспіхом із великою сумкою в руках, так, ніби боявся, що його побачать. Однією рукою він замкнув двері сховища.

Дядько Бушрод вичікував і спостерігав у своєму сховку, а в голові неохоче вибудовував теорію того, що щойно відбулося.

Містер Роберт обережно поклав торбу на стіл і підняв комір по вуха. Він був вбраний у грубий сірий костюм, як для подорожі. Він кинув нахмурений погляд на великий офісний годинник над лампою, а тоді повільно оглянув банк – повільно й із любов'ю, подумав дядечко Бушрод, ніби прощався зі знайомим, дорогим серцю місцем.

Тепер він знову підхопив свою ношу та тихо й швидко вийшов із банку тим самим шляхом, що сюди зайшов, а на кінець замкнув за собою двері.

Ще хвилину, а то й довше, дядько Бушрод стояв на місці й не рухався. Був би цей опівнічний зломщик сейфів і сховищ кимось іншим, старий слуга миттю дав би йому по голові, щоб врятувати власність Веймауту. Але зараз душу спостерігача терзав страх перед чимсь гіршим, ніж простим пограбуванням. Його охопив страх, що добре ім'я та честь Веймауту от-от буде втрачено. Щоб містер Роберт грабував банк! А що ще це могло означати? Нічний час, потайний візит у сховище, повна торба, злодійський костюм – що ще все це могло означати?

І тут із безладних думок дядька Бушрода виринув спогад про попередні події – пияцтво містера Роберта і як наслідок часті перепади настрою; випадково почуті уривки розмов про спад у бізнесі та проблеми з поверненням позик. Що це могло означати крім того, що містер Роберт Веймаут ухилився від правосуддя – і саме цієї миті збирався втекти із залишками банківських запасів, залишаючи містера Вільяма, міс Летті, маленьких Нен, Гая і самого дядька Бушрода з цією ганьбою?

Дядько Бушрод обдумував це все всього хвилину, а тоді прийшов до тями й набрався рішучості до дій.

– Боже-Боже! – застогнав він і пошкандибав до бокових дверей. – Така кінцівка після років великих справ, і то добрих справ! Що ж це робиться зі світом, якщо вже родина Веймаутів виявилася грабіжниками й розкрадачами! Пора дядькові Бушроду прибрати за деким і залатвити справи. О,

Господи! Містере Роберт, нічого у вас не вийде. Міс Летті з дітьми так пишаються, тільки й торочать, що «Веймаут, Веймаут»! Якщо зможу, я вас зупиню. Хоч стріляйте, а я вас зупиню.

Дядько Бушрод, допомагаючи собі ціпком та долаючи ревматизм, поспішив вулицею до залізничної станції, де перетиналися дві лінії до Вейматвілля. Там він з острахом чекав і побачив містера Роберта, який стояв у затінку будівлі, де чекав на поїзд. В руці він тримав торбу.

Коли дядько Бушрод підійшов до президента банку десь на двадцять метрів, який стояв під стіною, наче величезний сірий привид, його охопило раптове хвилювання. Він нарешті осягнув поспішність та зухвальство того, що він збирався зробити. Він був би більш ніж щасливий можливості відвернутися і втекти від славнозвісного гніву Веймаута. Але його уяві знову вигулькнуло біле докірливе обличчя міс Летті й пригнічений вигляд Нен і Гая, які йому доведеться побачити наяву, якщо він зазнає невдачі й вони засумніваються в його виконанні обов'язку.

Підбадьорений цією думкою, він рушив вперед, покашлюючи й голосно стукаючи ціпком, щоб ще здалеку дати знати про своє наближення. Тоді він уникне небезпеки раптово здивувати часом надто поспішного містера Роберта.

– Це ви, Бушроде? – гукнув гучний, чистий голос сірого привида.

– Так, звичайно, містере Роберт.

– Якого дідька ви тут робити серед ночі?

Вперше в житті дядько Бушрод сказав містерові Роберту неправду. Він не міг стриматися. Треба трохи перефразувати. Він не міг напасти напряду.

– Я тут ходив до тітки Марії Петерсон. Їй вночі стало зле, і я відносив їй пляшечку ліків Мелінді. Та й таке.

– Гм! – сказав Роберт. – Краще вам повертатися додому. Ніч, надворі холодно, мокро. А у вас ревматизм, чого ви завтра будете варті? Але ніби розпогоджується, що скажете, Бушроде?

– Ніби так. Захід сонця був червоний.

Містер Роберт запалив сигару в тіні, і дим від неї виглядав так, наче сірий привид розростається і втікає в нічне повітря. Чомусь дядько Бушрод ніяк не міг змусити себе заговорити на неприємну тему. Він ніяково стояв, шаркав ногами по гравію і вертів у руках ціпок. Аж десь далеко – за три милі, біля стрілки в Джорджтауні – почувся слабкий свист поїзда, що наближався, який мав перевезти ім'я Веймаут у країну ганьби й безчестя. Страх покинув його. Він зняв капелюха й став перед головою клану, якому служив, величному, доброду, царському, страшному Веймауту – сміливо виступив проти нього в передчутті страхіття, яке могло статися.

– Містере Роберт, – почав він, тремким від переживань голосом, – пам'ятаєте той день скачок в Оук-Лон? День, коли ви перемогли, і налягли корону на міс Лусі?

– Скачки? – сказав містер Роберт, виймаючи сигару з рота.

– Так, я дуже добре пам'ятаю... але якого це біса ви мені тут товкмачите серед ночі про якісь скачки? Йдіть додому, Бушроде. Ви, напевно, сновида.

– Міс Лусі торкнулася вашого плеча, – продовжив старий, не зважаючи на його слова, – мечем і сказала: «Я посвячую вас у лицарі, сер Роберт – підведіться ж, чистий, без страху й догани». От що тоді сказала міс Лусі. То було давно, але ні ви, ні я того не забули. І ще ми пам'ятаємо – як міс Лусі лежала на смертному одрі. Вона послала по дядька Бушрода й сказала: «Дядьку Бушроде, коли я помру, я хочу щоб ви добре подбали про містера Роберта. Здається», – так сказала міс Лусі, «він вас слухає більше, ніж будь-кого. Іноді він вередує, гарячкує, і його годі в чомусь переконати, але йому потрібен хтось, хто знає, як із ним поводитися. Він буває такою дитиною», – так сказала міс Лусі, а очі її сяяли на бідному худому лиці, «але він завжди», – так вона сказала, – «був моїм лицарем, чистим, без страху й догани».

Містер Роберт почав, як звичайно, зображати щось між м'якосердістю і вдаваним гнівом.

– Ви... старий Базікало! – пробурчав він крізь хмару звивистого цигаркового диму. – Та ви, напевно, здурили. Я ж сказав вам, ідіть додому, Бушроде. Міс Лусі таке сказала? Скільки то, два роки, як вона померла, Бушроде? Біс із ним! Ви тут всю ніч зібралися стояти й бубоніти, як дурень?

Знову засвистів поїзд. Тепер він був біля цистерни з водою за милю від них.

– Містере Роберт, – сказав дядько Бушрод, кладучи руку на торбу, яку тримав банкір. – Заради Бога, не беріть цього з собою. Я знаю, що всередині. Я знаю, де в банку ви це взяли. Не беріть. У тій торбі – клопіт для міс Лусі й для дітей міс Лусі. Вона знищить ім'я Веймаут, накладе на нього ганьбу й накличе лихо. Містере Роберт, можете вбити старого негра, якщо хочете, але не беріть цю валізу. Якщо я колись перейду Йордан, що я скажу міс Лусі, коли вона питає мене: «Дядьку Бушроде, чому ти не подбав про містера Роберта?»».

Містер Роберт Веймаут кинув сигару й струсив вільну руку в жести, який у нього завжди передував вибуху гніву. Дядько Бушрод схилив голову перед очікуваною бурею, але не відступав. Якщо на дім Веймаутів чекало падіння, він впаде разом із ним. Банкір заговорив, і дядько Бушрод закліпав від здивування. Прийшла буря, але її стримувала тиша літнього бризу.

– Бушроде, – сказав містер Роберт, понижуючи голос, – ви переступили всі межі. Ви зловживаєте поблажливістю, з якою до вас ставилися. То ви знаєте, що в цій торбі! Ваша давня і віддана служба якоюсь мірою вас виправдовує, але – йдіть додому, Бушроде – і більше ні слова!

Але Бушрод ще міцніше схопив торбу. Світло потяга освітило тіні на станції. Гул наростав, і люди на пероні заметушилися.

– Містере Роберте, дайте мені торбу. Я маю повне право з вами так розмовляти. Я служив вам змалечку. Я пройшов

війну як ваш прислужник і прогнав янки на Північ. Я був на вашому весіллі, і я був поряд, коли народилася міс Летті. І діти міс Летті, вони кожного дня чекають, коли прийде дядько Бушрод. Я такий самий Веймаут, тільки з іншими правами та кольором шкіри. Ми з вами обоє немолоді, містере Роберт. Вже недовго до того, як ми знову побачимося з міс Лусі й звітуватимемо перед нею про наші вчинки. Старому негру нічого буде сказати, крім того, що він робив усе, що міг, для родини, якій належав. Але Веймаути, їм належить сказати, що вони жили без страху й догани. Дайте валізку, містере Роберте – я однаково заберу. Я віднесу її назад у банк і замкну в сховищі. Я зроблю так, як просила мене міс Лусі. Відпустіть, містере Роберт.

Поїзд прибув на станцію. Якись чоловіки штовхали багаж. Двійко-трійко пасажирів зійшли й пішли в ніч. Провідник ступив на гравій, махнув ліхтарем і гукнув: «Агов, Френку!» комусь невидимому. Задзвонив дзвінок, засичали гальма, провідник, розтягуючи слова, закликав: «Усі у вагон!».

Містер Роберт відпустив торбу. Дядько Бушрод притиснув її до грудей обома руками, який пригортають своїх коханих.

– Забирайте, Бушроде, – сказав містер Роберт, засовуючи руки в кишені, – і більше про це не згадуйте! Ви сказали достатньо. Я сідаю на поїзд. Скажіть містерові Вільяму, що я повернуся в суботу. Добраніч!

Банкір піднявся східцями поїзда, який вже встиг зруши-

ти з місця, і зник у вагоні. Дядько Бушрод стояв нерухомий, усе що притискаючи дорогоцінну торбу. Очі його були заплющені, а уста ворушилися від слів подяки Всевишньому за порятунок честі Веймаутів. Він знав, що містер Роберт повернеться, коли обіцяв. Веймаути ніколи не брехали. І тепер, слава Богу, ніхто не зможе сказати, що вони розкрадають майно.

Тоді старий отямився, що має далі подбати про фонди банку Веймаут, куди й відправився з відкупленою торбою.

За три години їзди від Веймаутвілля, під покровом сивого світанку, містер Роберт зійшов з поїзда на безлюдній зупинці на вимогу. Там він заледве міг розгледіти постать чоловіка, який чекав на пероні, і обриси коляски, коней і кучера. Ззаду коляски стирчав десяток бамбукових вудок.

– Ти тут, Бобе, – сказав суддя Аркінард, старий друг містера Роберта зі шкільних років. Чудовий буде день для рибалки. Я думав, ти казав – ти що, нічого не приніс?

Президент банку Веймаут зняв капелюха й вивільнив сиві кучері.

– Ну, Бене, правду кажучи, мені завадив збіса зухвалий негр, який належить моїй сім'ї. Він прийшов на станцію і все зірвав. Він нічого поганого не мав на думці – та й взагалі, він таки має рацію. Якось він дізнався, що я з собою маю – хоч я ховав це в сховищі банку й забрав звідти потайки, опівночі. Він, напевно, зауважив, що я випиваю трохи більше, ніж годиться джентльмену, і знайшов потрібні аргументи.

– Я зав’язую, – підсумував містер Роберт. – Я зрозумів, що чоловік не може випивати й залишатися таким, яким хотів би себе бачити – «чистим, без страху й догани» – як процитував старий Бушррод.

– Що ж, мушу визнати, – вдумливо сказав суддя, коли вони сідали в коляску, – що аргумент чорного не можна свідомо відкинути.

– І все ж, – сказав містер Роберт, важко зітхаючи, – я в тій торбі мав два літри найкращого оксамитового бурбону, який тільки торкався моїх вуст.

БЛАГОДІЙНИК

Одного вигляду фінансових халіфів сьогодення, які ходять туди-сюди по Багдаду-на-Метро й намагаються полегшити нужденність народу, було б достатньо, щоб великий ар-Рашид перетворився в могилі на Гаруна. А якщо й ні, то цього твердження точно б вистачило, бо ж справжній халіф був великим дотепником і вченим, отже, ненавидів каламбури.

Знайти вірний спосіб полегшити проблеми бідних є однією з найбільших проблем багатих. Але є одна річ, на якій сходяться всі професійні філантропи: ніколи не можна вручати їм гроші. Бідні славляться своєю темпераментністю; і коли вони отримують гроші, вони демонструють чітку тенденцію тратити їх на фаршировані оливки й мальовані пастиелю портрети, замість того, щоби в щось інвестувати.

І все ж, старий Гарун як жебрак мав деякі переваги. Він всюди водив за собою візира, Гіафара (той поєднує функції шофера, держсекретаря і цілодобового банку) і старого дядька Месрура, ката, який носив кинджал. У такому оточенні виходи халіфа в світ не могли зазнати невдачі. Ви останнім часом не зауважували заголовків у газетах, «Що нам робити з экс-президентами?». А тепер уявіть, що містер Карнегі міг найняти його та Джо Ганса для допомоги з поширення безплатних бібліотек? Думаєте, хоч якомусь місту стало відваги йому відмовити? Команда халіфа поставила б дві бібліотеки

там, де раніше була одна збірка творів Е.П. Роу¹.

Але, як я вже сказав, фінансові халіфи – неповноправні. Вони думають, що на землі нема горя, якому б гроші не зарадили; і вони повністю на них покладаються. Ар-Рашид допомагав чинитися правосуддю, винагороджуючи гідних і караючи тих, хто йому не припадав до душі. Він заснував конкурс оповідань. Щоразу, як він комусь допомагав, то завжди просив урятованого розповісти сумну історію свого життя. Якщо розповіді бракувало зв'язності, стилю чи духу, він наказував візиріві видати йому благодійну допомогу у вигляді пари тисяч десятидоларових купюр Першого національного банку Босфору або підкидав йому неважку роботу Наглядача корму для цибулини в Імператорських садах. Якщо ж оповідка вдавалася майстерно, він просив Месрура, ката, відрубати йому голову. Чутки, що Гарун ар-Рашид ще живий і редагує журнал, який колись передплачувала ваша бабуся, залишаються непідтвердженими.

А тепер час для оповідання «Про мільйонера, недієвий прибуток і дітей з лісу».

Молодий Говард Пілкінс, мільйонер, отримав свої гроші орнітологічним шляхом. Він був добре знався на лелеках, чим вибив собі перший поверх резиденції своїх прямих предків, Броварні Пілкінс. Його мати була партнером компанії. Нарешті старий Пілкінс вмер від відмови печінки, а потім містер Пілкінс вмер від хвилювання за відмову в от-

¹ Американський романіст (прим. перекл.).

риманні фургонів для доставки – і ось уже молодий Говард Пілкінс має чотири мільйони й добре дає собі з ними раду. Він був приємним, у міру зарозумілим юнаком, який беззастережно вірив, що гроші можуть купити все на світі. І Багдада-на-Метро довгий час потурав цій вірі.

Але врешті він втрапив у пастку; він відчув подих весни, і ось вже його серце опинилося в мишоловці, де замість сиру була Еліс фон дер Райслінг.

Фон дер Райслінги далі жили на тій маленькій площі, про яку так багато було сказано, і в якій так мало робилося. Сьогодні можна почути про підземний перехід містера Тілдена та про наземний перехід містера Гулда, але на тому й закінчуються весь шум, який підіймає у світі площа Гра-мерсі. Але колись все було інакше. Фон вед Райслінги все ще там живуть, і вони отримали перший ключ від Парку Грамерсі.

Опису Еліс ф. д. Р. не буде. Просто уявіть свою Меггі, Віру чи Беатріс, випряміть їй ніс, висвітліть шкіру, додайте рум'янцю, зробіть її вродливою і недосяжною – ось вам і швидка гравюра Еліс. Її родина володіла будинком із крихкої червоної цегли, кучером на ім'я Джозеф і конем, таким старим, що казали, ніби він непарнокопитний і замість копит у нього пальці. Перш ніж вивести його в люди, Джозеф намастив його сумішшю попелу й сажі. Саме родина Фон дер Райслінгів в 1696 році викупила в індіанського вождя територію між Б'євері, Іст-Рівер, Рівінгтон-Стріт і статуєю Свободи за чверть галуна та пару яскраво-червоних порт'єр, пошитих

для гарлемської квартири. Я завжди захоплювався проникливістю і добрим смаком індіанців. Уся ця інформація має переконати вас, що Фон дер Райслінги були тією збіднілою аристократичною родиною, які гордують людьми, що мають гроші. Ох, ну я не це мав на увазі; я хотів сказати, людьми, як мають тільки гроші.

Одного вечора Пілкінс пішов у червоний цегляний будинок на площі Грамерсі і, як він думав, зробив пропозицію Еліс ф. д. Р. Еліс, зі задертим носом і думками про його гроші, буквально розцінила це як пропозицію і її відхилила. Пілкінс, стягуючи всі свої ресурси, як вчинив би будь-який добрий генерал, зовсім не тонко натякнув на переваги, які давали його гроші. Це й поставило крапку. Леді стала настільки холодною, що сам Волтер Велман² зачекав би до весни, перш ніж відправлятися до неї на нартах.

Але Пілкінс і сам був не промах. Виявляється, не кожного мільйонера можна обманути щоразу, як часова куля на будівлі Western Union сигналізує полудень.

– Якщо колись, – сказав він Еліс ф. д. Р., – ти відчуєш, що захочеш переглянути свою відповідь – пришли мені таку троянду.

Пілкінс зухвало торкнувся троянди в її волоссі.

– Дуже добре, – сказала вона. – І якщо я її пришлю, ти з цього зрозумієш, що хтось із нас дізнався щось нове про силу грошей. Тебе, мій друже, розбестили. Ні, не думаю, що

² Волтер Велман – американський дослідник (прим. перекл.)

зможу вийти за тебе. Завтра я відправлю подарунки, які від тебе отримала.

– Подарунки! – здивовано сказав Пілкінс. – Я тобі в житті нічого не дарував. Хотів би я побачити портрет у повний зріст того чоловіка, від якого б ти прийняла подарунок. Ти ж мені ніколи не дозволяла присилати тобі ні квіти, ні цукерки, ні навіть мистецькі календарі.

– Ти забув, – сказала Еліс ф. д. Р. з легкою усмішкою. – То було давно, коли наші сім'ї жили по-сусідству. Тобі було сім, а я тягала за собою по тротуару ляльку. Ти приніс мені сірого плюшевого котика з очима-гудзиками. У нього відкручувалася голова, а всередині були цукерки. Ти дав за нього п'ять центів – так ти мені сказав. Я вже не маю тих цукерок – у три роки я ще не була така свідома й з'їла їх. Але котик ще є. Я акуратно його запакую і завтра ж тобі відправлю.

Попри легкість розмови Еліс ф. д. Р., непохитність її рішення була явною і безсумнівною. Тому йому не залишалося нічого іншого, як покинути будинок із крихкої червоної цегли разом зі своїми ненависними мільйонами.

Дорогою назад Пілкінс пішов через Медісон-Сквер. Годинна стрілка наближалася до цифри вісім; повітря жалило холодом, але мороз ще не вдарив. Тьмяна площа здавалася великою, холодною кімнатою без даху, чотири стіни якої утворювали будинки, всіяні недостатньою кількістю ламп. На лавках тут і там сиділи бродяги.

Але раптом Пілкінс наштовхнувся на юнака, який відваж-

но сидів без пальта, ніби втомився від літньої задухи, в одній білій сорочці, яка виділялася у світлі електричного ліхтаря. Поряд із ним сиділа дівчина, усміхнена, замріяна, щаслива. На плечах в неї було пальто, яке, очевидно, належало юнакові, що кидав виклик холоду. Разом вони склали картину, яка нагадувала осучаснену версію казки про двох дітей, яких залишили в лісі, от тільки вільшанки ще не встигли з'явитися і вкрити їх листям.

Фінансові халіфи зі задоволенням дивляться на ситуації, в яких, на їхню думку, вони можуть якось зарадити, поки ви просто стоїте й чекаєте.

Пілкінс сів на лавку, за одне місце від юнака. Він обережно глянув і побачив (як вміють тільки чоловіки; жінки, на жаль, так не вміють) що вони представники одного соціального класу.

Невдовзі Пілкінс нахилився і заговорив до юнака, який усміхнено й чемно йому відповів. Від загальних тем розмова перейшла до причини їхнього смутку. Але Пілкінс проробив усе так делікатно і щиро, як справжній халіф. І коли дійшло до суті, юнак обернувся до нього з тією самою усмішкою і сказав м'яким голосом:

– Не хочу здатися невдячним, старий, – сказав він, звертаючись, як властиво молодим, трохи фамільярно, – але, бачте, я не можу нічого прийняти від незнайомця. Я знаю, ви нормальний, і я страшенно перед вами зобов'язаний, але не хочу ні в кого позичати. Бачите, я Маркус Клейтон – із тих

Клейтонів, що з округу Роанокі, Вірджинія. Юна леді – міс Ева Бедфорд – думаю, ви чули про Бедфордів. Їй сімнадцять, і вона з тих Бедфордів, що з округу Бедфорд. Ми втекли з дому, щоб одружитися, і хотіли побачити Нью-Йорк. Приїхали сьогодні по обіді. На поромі хтось украв мій гаманець, а крім нього в мене залишилося три центи. Завтра я знайду роботу, і ми одружимося.

– Але, старий, – сказав Пілкінс впевненим, тихим тоном, – ви не можете тримати леді на такому холоді всю ніч. Щодо готелів...

– Я ж вам сказав, – сказав юнак, широко усміхаючись, – що маю всього лиш три центи. Крім того, навіть якби я мав тисячу, ми б мусили чекати тут до ранку. Ви ж, звичайно, розумієте. Дуже вам вдячний, але ваших грошей взяти не можу. Ми з міс Бедфорд багато часу проводимо надворі й трохи холоду не боїмося. Завтра знайду якусь роботу. Ми ще маємо торбинку печива й шоколаду, якимось протримаємося.

– Послухайте, – виразно мовив мільйонер. – Мене звать Пілкінс, і мої статки становлять сім мільйонів доларів. У кишені якраз маю готівкою вісім чи дев'ять сотень. Вам не здається зайвою скромністю відмовлятися від мізерної суми, яка б, однак, могла забезпечити вам і вашій дамі комфорт на одну ніч?

– Не можу сказати, сер, що мені так здається, – сказав Клейтон з округу Роанокі. – Мене по-іншому виховали. Але я однаково вам дуже вдячний.

– Тоді ви змушуєте мене з вами попрощатися, – сказав мільйонер.

Двічі того дня його грішми знехтували простаки, для яких його долари були що сміття. Він ніколи не молився на купюру та монети, але завжди вірив у їхні безмежні купівельні сили.

Пілкінс поспіхом пішов геть, а тоді різко розвернувся і повернувся до лавки, де сиділа молода пара. Він зняв капелюха і заговорив. Дівчина подивилася на нього з тою самою спраглою цікавістю, з якою розглядала ліхтарі, скульптури й хмарочоси, які робили стару площу такою далекою від Бедфорда.

– Містере... е-е-е... Роанокі, – сказав Пілкінс, – я в такому захваті від вашої незале... вашого ідіотизму, що збираюся взивати до лицарської гідності. Здається, так ви на Півдні це називаєте, коли змушуєте даму сидіти на лавці холодної ночі тільки для того, щоб зберегти свою старомодну гордість. Отже, я маю друга – даму – яку я знаю все життя – яка живе за кілька кварталів звідси – з батьками, сестрами, тітками й такими іншими гарантіями. Я впевнений, що ця леді була б рада та щаслива прийняти в себе міс... е-е-е Бедфорд, тобто їй було б приємно бачити її гостею цього вечора. Не думайте, містере Роанокі, що ви могли б так сильно переступити через свої упередження?

Клейтон з Роанокі підвівся і простягнув руку.

– Старий, – сказав він, – міс Бежфорд буда рада прийти

гостинність тієї дами, про яку ви говорите.

Він офіційно представив містера Пілкінса та міс Бедфорд. Дівчина подивилася на нього мило й спокійно. «Гарний видався вечір, містере Пілкінс – ви не думаєте?», – повільно проказала вона.

Пілкінс повів їх до будинку Фон дер Райслінгів із крихкої червоної цегли. Його картка привела здивовану Еліс вниз. Втікачів запросили у вітальню, а Пілкінс тим часом розповів усе Еліс у коридорі.

– Звичайно, я її прийму, – сказала Еліс. – Хіба дівчата з Півдня не мають бездоганного виховання? Звісно, вона залишиться тут. А ти подбаєш про містера Клейтона.

– Подбаю? – задовено сказав Пілкінс. – О так, я про нього подбаю! Як мешканець Нью-Йорку, а тому й частковий власник його парків, я продовжу для нього гостинність Медісон-сквер цієї ночі. Нема сенсу з ним сперечатися. Він сидітиме на тій лавці до ранку. Хіба він не чудовий? Я радий, що ти наглянеш за леді, Еліс. Кажу тобі, на фоні тих заблукалих у лісі дітей мої... тобто, ем, на їхньому фоні Вол-стріт і Банк Англії виглядають залами ігрових автоматів.

Міс фон дер Райслінг повела міс Бедфорд з Бедфорда до опочивалень нагорі. Коли вона спустилася, то поклала в руки Пілкінсу подовгувату картонну коробочку.

– Твій подарунок, – сказала вона, – який я тобі повертаю.

– О, так, я пам'ятаю, – сказав Пілкінс, зітхнувши, – плюшеве кошеня.

Він покинув Клейтона на парковій лаві й щиросердно потиснув йому руку.

– Коли матиму роботу, – сказав юнак, – я вас знайду. Ваша адреса є на візитці, так? Дякую. Що ж, добраніч. Я перед вами в боргу. Ні, дякую, я не курю. Добраніч.

У себе в кімнаті Пілкінс відкрив коробку й вийняв з неї смішного, вирячкуватого котика, колись набитого цукерками, якому тепер бракувало одного ока-гудзика. Пілкінс із сумом на нього поглянув.

– Врешті-решт, – сказав він, – я не вірю, що одними грішми...

А тоді він скрикнув і пірнув рукою на дно коробки по щось, що служило для котика ложем – зім'яту, але пахучу, червону, багатообіцяючу троянду.

ЗАЧАРОВАНИЙ ПРОФІЛЬ

Халіфок є небагато. Жінки – Шагразادي з народження, за схильністю, інстинктом і будовою голосових зв'язок. Тисяча і одна історія щоденно оповідується сотнями тисяч доньок візирів їхнім султанам. Але їм слід бути насторожі.

Тим не менш, я чув історію про жінку-халіфа. Це не зовсім історія штибу «Тисячі й однієї ночі», бо в ній йдеться про Попелюшку, яка розмахувала кухонним рушником в інший час і в іншій країні. Тому, якщо ми не проти дещо сплутати дати (що додає трохи східного відтінку), ми про-довжимо.

Є в Нью-Йорку старий-старий готель. Ви могли бачити гравюри з ним у журналах. Його збудували – дайте подумати – у ті часи, коли за Чотирнадцятою вулицею ще не було нічого, крім старої індіанської стежки на Бостон і офісу Гаммерштайна. Невдовзі старий готель знесуть. І коли міцні стіни розколють, а цегла з гуркотом полетить униз, натовпи мешканців зберуться зусібіч і плакатимуть над знищенням їхньої дорогої пам'ятки. Громадянська гордість – стильне почуття в Новому Багдаді; а найбільше й найгучніше від такого іконоборства плакатиме чоловік (сам із Індіани), чий дорогоцінний спогади про старий готель обмежуються тим, як його виставили звідти, коли він прийшов на безплатний обід у 1873.

У цьому готелі завжди зупинялася місіс Меггі Браун. Місіс Меггі Браун була кістлявою жінкою шістдесяти років,

у вицвілому чорному вбранні, яка завжди носила сумочку, зроблену, очевидно, зі шкіри тієї пратварини, яку ще сам Адам назвав алігатором. Вони завжди займала невеличку вітальню зі спальнею на горішньому поверсі за два долари в день. І завжди, поки вона була там, кожного дня до неї поспішали чоловіки зі загостреними обличчями, стривоженими, які не мали жодної вільної секунди. Бо, як розповідали, Меггі Браун була третьою найбагатшою жінкою світу; а ці наполегливі чоловіки були найбагатшими міськими маклерами та бізнесменами, які в літньої пані з доісторичною сумочкою шукали дріб'язкових позик десь на п'ять мільйонів.

Стенографісткою і друкаркою готелю «Акрополіс» (ой! Я видав його назву!) була міс Іда Бейтс. Вона була пережитком Давньої Греції. В її зовнішності не було жодної вади. Якийсь старожил так про неї висловився: «Любити її було гуманітарною освітою». Що ж, навіть дивитися на чорне волосся й елегантні білі блузки міс Бейтс прирівнювалося до повного заочного курсу в країні. Інколи вона друкувала для мене тексти й відмовлялася брати гроші наперед, тому з часом почала ставитися до мене як до когось на кшталт друга й протеже. Вона була незмінно добродушною; навіть комівоєжери ніколи не наважувалися переступити межу доброї поведінки в її присутності. Усі сили Акрополя, від власника, який мешкав у Відні, до головного швейцара, який вже шістнадцять років був прикутий до ліжка, будь-якої миті стали б на її захист.

Одного дня я проходив повз друкарське святилище міс

Бейтс і побачив на її місці об'єкт із чорним волоссям – поза сумнівом, це була людина – який тарабанив вказівними пальцями по клавішах. Думаючи про мінливість буття, я пішов далі. Наступного дня я поїхав у двотижневу відпустку. Повернувшись, я проходив через фойє «Акрополісу» і побачив, як в добрі старі часи, міс Бейтс, ще більше грецьку, добру й більш бездоганну, ніж раніше, яка тієї миті закривала друкарську машинку. Настав час закриття; але вона запросила мене посидіти кілька хвилин на кріслі для диктування. Міс Бейтс пояснила свою відсутність і повернення в Акрополіс таким чи подібним чином:

– Ну що, чоловіче, як пишеться?

– Як завжди, – сказав я. – Приблизно так само, як друкується.

– Шкода, – сказала вона. – Друк – головне в оповіданні. Ви за мною скучили, чи не так?

– Ніхто, – сказав я, – кого я знав, не розбирається так, як ви, у крапках з комою, готельних гостях і шпильках для волосся. Але вас не було. Я бачив на днях упаковку м'ятних цукерок на вашому місці.

– Я збиралася вам про це розповісти, – сказала міс Бейтс, – якби ви мене не перебили.

– Ви, звісно, знаєте про Меггі Браун, яка тут зупиняється. Так от, у неї статків на сорок мільйонів доларів. Вона живе в Джерсі, де винаймає квартиру за десять доларів. У неї завжди при собі більше готівки, ніж у півдесятка кандидатів на

пост віце-президента. Не знаю, чи носить вона гроші в панчосі, але знаю, що вона користується неабиякою популярністю в тій частині міста, де поклоняються золотому телятку.

Десь два тижні тому місіс Браун зупиняється біля дверей і підслуховує мене хвилин з десять. Я тут сиджу боком до неї, друкую копії пропозиції щодо копальні міді для чесного старого з Тонопи. Але я завжди бачу все довкола себе. Коли в мене багато роботи, я все бачу через свої гребінці; а ще я можу залишити один гудзик розстібнутим і дивитися, що відбувається позаду мене. Я не озиралася, бо заробляю від вісімнадцяти до двадцяти доларів на тиждень, і мене цього не треба.

Того вечора, у кінці робочого дня, вона присилає по мене. Я думала, мені треба буде набирати векселі заклади й угоди тисячі на дві слів, і надіялася на десять центів чайових. Що ж, чоловіче, мене здивували. Стара Мегг Браун перетворилася на людину.

– Дитинко, – каже вона, – ти найгарніше створіння, яке я тільки бачила у своєму житті. Я хочу, щоб ти кинула роботу й переїхала жити до мене. У мене немає родини дітей, – каже вона, – крім чоловіка та сина чи двох, а я з ними не спілкуюся. Вони тільки тратять гроші жінки, яка тяжко працює. Хочу, щоб ти стала мені донькою. Кажуть, що я скупа, а газети пишуть брехні, що я сама собі готую і перу. Брехні! – продовжує вона. – Я віддаю білизну в прання – крім хустинок, панчіх, нижніх спідниць і комірців, ну таких інших дрібниць. Я

маю сорок мільйонів доларів готівкою, акціями й облигаціями, такими самими обіговими, як, скажімо, «Стендард Ойл» на церковному ярмарку. Я самотня стара жінка, і мені потрібне товариство. Ти – найгарніша людська істота, яку мені доводилося бачити, – каже вона. – Переїдеш до мене? Я їм покажу, могу я тратити гроші чи ні, – каже вона.

– І що б Ви тут, чоловіче, зробили? Звичайно, я захопилася за нагоду. І, чесно кажучи, стара Меггі почала мені подобатися. Не тільки через сорок мільйонів і те, що вона могла для мене зробити. Я теж у світі почувалася самотньою. Всім потрібний хтось, кому можна розказати про біль у лівому плечі і те, як швидко тріскаються лакові туфлі. А про таке з чоловіками в готелях не поговориш – вони тільки такого слушного випадку й чекають.

Тому я кинула роботу в готелі й поїхала з місіс Браун. Вона мною явно захопилася. Бувало, дивилася на мене по півгодини, як я сиджу, читаю чи гортаю журнал.

Одного разу я їй кажу: «Місіс Браун, я вам нагадую якогось померлого родича чи, може, друга дитинства? Я зауважила, що ви регулярно проводите наді мною ретельну оптичну інспекцію». «У тебе лице», – каже вона, «точно як в моєї дорогої подруги – найкращої подруги. Але ти мені й сама по собі подобаєшся, дитинко», – каже вона.

І що ви, чоловіче, думаєте вона зробила? Накрила мене хвилию подарунків завбільшки з хвилию на Коні-Айленді. Повела до кравчині, дала їй гроші й сказала мене вбрати з го-

лови до ніг. Мадам замкнула двері й пустила на мене всіх працівників.

Знаєте, куди ми поїхали далі? Ні, спробуйте ще раз вгадати – правильно – готель «Бонтон». У нашому розпорядженні були шестикімнатні апартаменти; коштували сто доларів на день. Я бачила рахунок. Я починала любити стареньку.

А тоді, чоловіче, почали присилати плаття – ох, я й не намагатимуся вам пояснити, ви й так не зрозумієте. Словом, я почала називати її тіткою Меггі. Ви звичайно, читали про Попелюшку. Що ж, її розповідь про принца, який надягнув на неї крихітну туфельку, блякне поряд із моєю.

А тоді тітка Меггі каже, що влаштує у Бонтоні бенкет для мого виходу у світ, та такий, на який з'їдуться всі давні датські родини з П'ятої Авеню з приставкою «Ван» у прізвищах.

– Але, тітко Меггі, я вже виходила в світ, – кажу я. – Але можу дебютувати знову. Але знаєте, – кажу я, – це один із найрозкішніших готелів у місті. І знаєте – перепрошую – важко зібрати товариство знатних людей разом, якщо раніше такого не робив.

– Цим, дитинко, не переймайся, – каже тітка Меггі. – Я не розсилаю запрошення – я роздаю накази. Я зберу тут п'ятдесят гостей, яких зібрати разом міг би ще хіба король Едвард чи Вільям Треверс Жером. Будуть, звісно, чоловіки, і всі вони або винні мені гроші, або мають намір мені заборгувати. Дружини деяких не прийдуть, але багато прийдуть.

– Ну, шкода, що вас не було на тому бенкеті. Столи

сервірували золотом і кришталем. Крім нас із тіткою Мегг було ще сорок чоловіків і вісім дам. У ній годі було впізнати третю найбагатшу жінку світу. Вона надягла чорну шовкову сукню розшиту такою кількістю бісеру, що коли вона проходила повз, здавалося, що пройшов дощ із градом.

А моя сукня! Кажу вам, чоловіче, слів не вистачить описати. Ручної роботи мереживо – хоч воно й небагато прикривало – за триста доларів. Я бачила квитанцію. Усі чоловіки там були або лисі, або сиві, і без кінця сипали дотепами про відсотки, Браян і врожай бавовни.

Зліва від мене стояло щось схоже на банкіра, а справа – молодий чоловік, який сказав, що він газетний художник. Він єдиний... ну про це я й хотіла вам розказати.

Після вечері ми з місіс Браун піднялися в апартаменти. Треба було протискатися крізь натовпи репортерів у коридорах. Ось один із плодів грошей. Скажіть, ви чули про газетного художника на ім'я Летроп – високий такий, з гарними очима, приємний у розмові? Ні, не пам'ятаю, з якої він газети. Ну нехай.

Коли ми піднялися нагору, місіс Браун телефонує і просить рахунок. Його принесли, на шістсот доларів. Я сама бачила. Тітка Меггі зімліла. Я витягла її на диван і розстібнула бісерний витвір.

– Дитино, – каже вона, коли повернулася до тям, – що це було? Подорожчання оренди чи податок на прибуток?

– Тільки вечеря, – кажу я. – Нема чого хвилюватися – як

крапля в морі. Сядьте й заспокойтеся – ну, виселять у крайньому разі.

Але ви знаєте, що зробила тітка Меггі? Перелякалася. Виштовхала мене з «Бонтона» о дев'ятій ранку. Ми перебралися в мебльовані кімнати на нижньому Вест-Сайді. Вона винайняла кімнату, де вода була на поверх нижче, а світло – на поверх вище. У кімнаті не було нічого, крім розкішних суконь на тисячу п'ятсот доларів і одна газова плита.

У тітки Меггі стався приступ скупості. Всім, напевно, треба хоч раз у житті погуляти. Чоловік тратиться на віскі, а жінці паморочиться в голові від суконь. Але коли маєш сорок мільйонів – хотіла б я змалювати картину – говорячи про малювання, ви ніколи не зустрічали газетного художника Летропа, високого такого – ох, я вже питала, правда? Він був дуже милим зі мною на тій вечері. Такий приємний голос. Він, напевно, думав, що я успадкую всі статки тітки Меггі.

Отже, містере, трьох днів на новому господарстві мені вистачило сповна. Тітка Меггі стала ще більш люблячою. Вона мене з очей не спускала. Але ось що я хочу вам сказати. Вона була скупердяйкою з Скупердяйвілля, округ Скупердяйський. Вона встановила ліміт – сімдесят п'ять центів на день. Ми самі готували в тій кімнаті. І от вже я, зі сукнями на тисячу доларів, чарую над газовою плитою з одним пальником.

Як я вже казала. На третій день я втекла з клітки. Я більше не могла варити рагу з нирки за п'ятнадцять центів у мере-

живній сукні за сто п'ятдесят доларів. Тому я витягла найдешевше плаття з тих, що купила мені місіс Браун – я в ньому й зараз – непогано, як на сімдесят п'ять доларів, еге? Решту одягу я залишила у своєї сестри, у Брукліні.

– Місіс Браун, тітко Меггі, – кажу я їй, – я збираюся трохи розім'яти ноги, залишаючи це помешкання так далеко позаду, як тільки можливо. Гроші для мене не головне, – кажу я, – але є речі, яких я не потерплю. Я могла б стерпіти монстра, про якого колись читала, що вбиває то льодом, то полум'ям. Але боягуза я не потерплю, – кажу я. Кажуть, ви маєте сорок мільйонів доларів – що ж, менше їх не стане. А ви мені тільки починали подобатися, – кажу я.

Тут колишня тітка Меггі розридалася. Запропонувала мені перебраться в дорогу кімнату з плитою на два пальники та водою з крана.

– Я стільки грошей потратила, дитино, – каже вона. – Треба тепер трохи економити. Ти – найгарніше створіння з усіх, які я бачила, – каже вона, – і не хочу, щоб ти мене покинула.

– Але ж ви мене бачите тут, перед собою? Я пішла просто в «Акрополіс» і попросилася назад на роботу, і мене взяли. Як, ви кажете, вам пишеться? Я знаю, ви відстаєте, бо я вам не друкувала. Ви ілюструєте свої твори? О, до речі, не знаєте газетного художника – о, замовкніть! Знаю, я вже питала. Цікаво, у якій він працює газеті. Смішно подумати, але я чомусь вирішила, що він думає не про гроші, які я мала отримати від старої Меггі Браун. Якби ж я знала якихось ре-

дакторів газет...

Від входу почулися кроки. Іда Бейтс побачила, хто там, через свій боковий гребінець. Я зауважив, як вона, ця статуя, зашарілася, – диво. Яке бачив тільки я і Пігмаліон.

– Ви мені пробачите, – сказала вона мені – чарівна прохачка. – Це... це містер Летроп. Цікаво, чи то дійсно не через гроші... цікаво, чи він все-таки...

Звичайно, мене запросили на весілля. Після церемонії я відтягнув Летрора вбік.

– Ви художник, – сказав я, – і не зрозуміли, чому Меггі Браун прониклася такою симпатією до міс Бейтс? Давайте я вам покажу.

Наречена була в простій білій сукні, так само прекрасно драпірованій, як у давніх греків. Я зірвав кілька листків із декоративних вінків у малій вітальні, зробив із них вінок і поклав на блискуче каштанове волосся міс Бейтс, а тоді попросив повернутися до чоловіка профілем.

– Йй-богу! – сказав він. – Та Іда ж просто копія голови леді на срібній монеті!

МАТЕРІАЛ ДЛЯ ЛІТЕРАТУРИ

Він прикував мою увагу, коли ступив з порома на Де-Сбросіз-Стріт. Він складав враження людини, яка бачила світ і прибувала в Нью-Йорк як його володар після років відсутності. Але я подумав, що попри таке враження, його нога ніколи раніше не ступала слизькими брукованими вулицями Міста Надто Засилля Халіфів.

На ньому був одяг дивного вицвілого синюватого кольору й класична кругла панама без задертих країв, якими мандрівники з Півночі нівечать тропічні головні убори. Крім того, він був найбільш негарною людиною, яку я тільки бачив. Його негарна зовнішність була не так бридкою, як приголомшливою – лінкольнова грубість і неправильність рис, яка зачаровувала подивом і страхом. Так міг виглядати злий дух чи джин, що з'являється з вази. Як він пізніше мені розповів, звали його Джадсон Тейт; то чому б його так і не називати. Він носив зелену шовкову краватку й перстень із топазом; і ціпок з хребта акули.

Джадсон Тейт звернувся до мене з простими та складними питаннями про міські вулиці й готелі, таким тоном, ніби він лише пригадував кілька незначних деталей. Я не бачив причин не похвалити тихий і спокійний готель у центрі, в якому сам зупинився; тому станом на вечір ми вже добряче підкріпилися, випили (за мій рахунок) і готові були вмести-

тися, щоб покурити в тихому закутку фойє.

Щось було в цього Джадсона Тейта на думці, і він спробував зі мною поділитися. Він вже прийняв мене як друга; і коли я подивився на його велику засмаглу руку помічника капітана, якою він енергійно жестикулював мені під носом, я подумав, чи, бува, він не так само легко не може стати во-рогом.

Коли цей чоловік почав говорити, я відчув від нього деяку силу. Його голос був переконливим інструментом, на якому він досить непристойно грав. Він не намагався змусити вас забути про його потворність; він жбурляв нею вам в обличчя і робив частиною свого шарму. Ви ладні були заплющити очі й іти за цим щуроловом до самого Гамельна. Щоб піти далі, щоправда, треба бути зовсім дитиною. Але нехай пограє свою мелодію на заготовані слова, і коли стане нецікаво, можна буде звинуватити у всьому музику.

– Жінки, – сказав Джадсон Тейт, – загадкові створінні.

Настрій у мене підупав. Я не для того з ним сидів, щоб слухати стару як світ гіпотезу – таку заїжджену, спростовану, убогу, нікчемну, нелогічну, злу, явну софістику – древню, безпідставну, необґрунтовану, підступну брехню, запущену у світ самими жінками, яку вони самі й підживлювали й поширювали серед чоловіків підступними, таємними, обманливими методами, з метою поширення та підсилення власних чарів і задумів.

– О, ну не знаю! – просто сказав я.

– Ви колись чули про Оратаму? – спитав він.

– Можливо, – відповів я. – Здається, я пригадую балерину з таким іменем – чи то район такий був – чи парфуми? Словом, десь я це ім'я чув.

– Це назва міста, – сказав Джадсон Тейт, – на узбережжі іншої країни, про яку ви нічого не знаєте й ще менше б зрозуміли. Країни, в якій править диктатор, і яка контролюється революціями й непослухом. Саме там розігралася житейська драма з Джадсоном Тейтом, найстрашнішим американцем, Фергюсом Макмахеном, найпривабливішим авантюристом в історії літератури, і сеньйоритою Ана-білою Самора, вродливою донькою алькальда Оратами, в головних ролях. А, і ще – ніде на землі, крім регіону Трієнта-і-трес в Уругваї, не росте чучула. Країна, про яку я розповідаю, дає цінне дерево, фарби, золото, каучук, слонову кістку й какао.

– Я й не знав, – кажу я, – що в Південній Америці є слонова кістка.

– Тут ви двічі помиляєтеся, – сказав Джадсон Тейт, розподіляючи слова на октаву свого чудового голосу. – Я не казав, що країна, про яку я говорю, у Південній Америці – я мушу бути обережним, шановний пане; там я був у політиці, знаєте. Але, навіть так – я грав у шахи з їхнім президентом фігурами, вирізаними з носових кісток тапіра – одного з місцевих видів непарнокопитних унгулятів, поширених у Кордильєрах – чим вам не слонова кістка.

Але я збирався розповісти вам про любов і пригоди, і про

поведінку жінок, а не про зоологію.

– П'ятнадцять років я керував республікою з-за спини його величності старого Санчо Бенавідеса. Ви мали бачити фото в газетах – такий кволий чорний із вусами, як у барабанщика на швейцарський музичній скриньці, і сувоєм у правій руці, як ті, що на них записують народження в сімейній Біблії. Словом, цей шоколадний монарх становив колись неабиякий інтерес на теренах від кольорової лінії до паралелей широти. Його б прозвали Рузвельтом південного континенту, якби в той час президентом не був Гровер Клівленд. Він обіймав посаду кілька термінів, а поміж ними передавав її своєму наступнику.

Але славу собі Бенавідес, Визволитель, здобув не сам. Не він. То був Джадсон Тейт. Бенавідес був лише маріонеткою. Я підказував йому, коли починати війну й коли підвищувати мито на імпорт. Але я не те хотів вам розказати. Як я добився такої позиції? Я вам розкажу. Бо я найобдарованіший мовець зі всіх, хто видавав звуки, відколи Адам вперше розплющив очі, відіпхнув від себе нюхальну сіль і сказав: «Де я?».

Як ви бачите, я найпотворніший чоловік, якого ви тільки бачили за стінами фотогалереї ранніх християнських науковців Нової Англії. Тому ще в ранньому віці я збагнув, що те, чого мені бракує в зовнішності, я маю компенсувати красномовністю. Що я і зробив. Я отримую те, чого хочу. З-за куліс я став голосом старого Бенавідеса й правив країною, так що Талейран, місіс де Помпадур і Льоб поряд зі мною

здаються меншістю в Думі. Я міг промовами ввести нації в борг або ж вивести з нього, заговорити армії до сну на полі бою, вгамувати заколот, зменшити податки й незаконні привласнення всього кількома словами, міг свиснути, і тут же примчали б собаки війни чи прилетів би голуб миру. Врода, еполети, закручені вуса й грецькі профілі інших чоловіків ніколи не стояли на моєму шляху. Коли люди вперше бачать мене, вони здригаються. Якщо тільки в них не остання стадія грудної жаби, уже за десять хвилин моєї промови – вони мої. Жінки і чоловіки – я миттю оволодіваю ними. А тепер, скажіть, ви ж не думаєте, що жінка могла б захотіти чоловіка з таким обличчям, як у мене?

– О, навпаки, містере Тейте, – сказав я. – Історія і література дають нам не один приклад негарних чоловіків, які причаровували жінок. Здається...

– Вибачте, – перебив Джадсон Тейт, – але ви не зовсім розумієте. Вам треба спочатку почути мою історію.

Фергюс Макмахен був моїм другом. На ринку вродливих чоловіків він був неоподаткованим товаром. Зі золотими кучерями, усміхненими блакитними очима й правильними рисами. Казали, він точна копія скульптури Гера Меса, бога мовлення і красномовства, яка стоїть собі в одному з римських музеїв. То, напевно, якийсь німецький анархіст. Вони завжди стоять собі десь і балакають.

Але Фергюс не був балакуном. Його виховали в переконанні, що бути гарним означає робити добре. Його розмо-

ви були такими самими дидактичними, як звуки води, яка стікає в бляшане відро біля узголів'я ліжка, коли хочеш за-снути. Але ми з ним заприятелювали – може, тому що бу-ли такими різними – як гадаєте? Дивитися на гелловінську маску, яку я називаю своїм обличчям, коли я голився, при-носило Фергюсу задоволення; і точно щоразу, як я чув набір слабких горлових звуків, які він називав розмовою, я радів, що сам був гаргуйлем із підвішеним язиком.

Одного разу мені треба було поїхати в прибережне містеч-ко Оратама, щоб вгамувати політичні заворушення і від-рубати кілька голів у митному та військовому відомствах. Фергюс, якому в республіці належали концесії на лід і сір-ники, сказав, що складе мені компанію.

І так, під дзвін дзвіночків на шиях мулів наш караван вї-хав в Оратаму, і це місто настільки ж належало нам, як не на-лежить протока Лонг-Айленд Японії, коли Теодор Рузвельт перебуває в Ойстер-Бей. Я кажу нам, але маю на увазі мені. На чотири нації, два океани, протоку, перешийок і п'ять ар-хіпелагів розійшлася слава про Джадсона Тейта. Джентль-мен-авантюрист, он як мене називали. У жовтій пресі про мене вийшло п'ять статей, і ще сорок тисяч слів (з ілюстра-ціями на полях) надрукував щомісячний журнал, я вже не кажу про дванадцятку сторінок в Нью-Йорк Таймс. Я готовий з'їсти етикетку на своїй панамі, якщо хоч дрібка того, як нас прийняли в Оратамі, була заслугою вроди Фергюса Макма-хена. Це для мене вони вивішували штучні квіти та пальмо-

ві гілки. Я чоловік не заздрісний; я тільки називаю факти. Вони вклонялися перед Джадсоном Тейтом. Вони знали, що я керую з-за спини Санчо Бенавідеса. Слово, почуте від мене, важило для них більше, ніж ціла бібліотека від когось іншого. А є ж люди, які годинами намагаються зробити щось зі своїм обличчям – втирають холодні креми, масують м'язи (завжди в напрямку до очей), їдять вугільний пил із бензойною смолою й електролізом виводять родимки – який це дає результат? Вони стають привабливішими. Але яка помилка! Косметологам слід працювати над гортанню. Слова грають більшу роль, ніж бородавки, розмови – більшу, ніж присипки, переговори понад пудру, лестощі понад рум'янець – фонографією, а не фотографією! Але до чого я це веду.

Місцеві підприємці прийняли нас у клубі Стоноги, багатопверховій каркасній споруді, збудованій на стовпах на воді. Приплив там досягає якихось двадцяти сантиметрів. Від малого до великого, усі приходили на поклін. І не до Гера Меса, а до Джадсона Тейта.

Одного дня ми з Фергюсом Макмахеном сиділи на своїй веранді з видом на море, пили охолоджений ром і розмовляли.

– Джадсоне, – сказав Фергюс, – в Оратамі є ангел.

– Якщо, – кажу я, – це не Гавриїл, то нащо про нього й згадувати?

– Це Сеньйорита Анабеда Самора, – каже Фергюс. – Вона чудова... чудова... чудова... як сам чорт!

– Браво, – кажу я, і сміюся від душі. – Ти змалював свою кохану з істинною красномовністю закоханого. Це мені нагадує, – кажу я, – залицання Фауста до Маргарити, якби він залицявся до неї за сценою.

– Джадсоне, – каже Фергюс, – ти й сам знаєш, що схожий на носорога. Ти не можеш цікавитися жінками. А я ж серйозно захопився міс Анабелою. Ось.

– О, *seguramente*, – кажу я. – Я знаю, що в мене фасад, як бога ацтеків, який охороняє неіснуючий скарб в Юкатані. Але зате я маю щось інше. Наприклад, я тут головний, доки бачить око, і навіть трохи далі. Крім того, – кажу я, – коли я вже беруся обмінюватися з людьми голосовими повідомленнями, то не звучу, як дешевий запис беззмістовних звуків, які видає медуза.

– О, я знаю, – приязно каже Фергюс, – що не дуже вмію вести пусті розмови. Та й повні теж. Я ж до того й веду. Хочу, щоб ти мені допоміг.

– Як я можу допомогти? – спитав я.

– Я підкупив, – каже Фергюс, – дуенью сеньйорити Анабели, Франческу. Ти, Джадсоне, заробив собі в цій країні репутацію, – каже Фергюс, – великої людини, героя.

– Дійсно, – кажу я, – і я її заслужив.

– А я, – каже Фергюс, – найпривабливіший чоловік між полярним колом льодовиком Антарктики.

– Згоден, – кажу я, – з деякими фізіономічними й географічними винятками.

– Сеньйорита Анабела, – каже Фергюс, – має побачити нас разом. А пані ця, як ти знаєш, зі старовинного іспанського роду, а тому недосяжна, як зірка в небі. Мені світить лише бачити, як вона проїжджає повз у сімейному екіпажі через площу чи мигцем побачити її ввечері через загразоване вікно.

– А заради кого вона має побачити нас разом? – питаю я.

– Заради мене, звичайно, – каже Фергюс. – Ти її не бачив. Я попросив Франческу показати їй на мене сказати, що це ти. Коли вона бачить мене на площі, то думає, що дивиться на дона Джадсона Тейта, найбільшого з героїв, державного мужа, романтичну постать. З твоєю репутацією і моєю зовнішністю, як вона зможе опиратися? Звичайно, вона чула твою захоплюючу історію. І бачила мене. Хіба може жінка хотіти більшого? – питає Фергюс Макмахен.

– А меншим вона не обійдеться? – питаю я. – Як виокремити заслуги кожного, злити в єдине, і які будуть наступні кроки кожного?

І ось яку схему мені виклав Фергюс.

Дім алькальда, дона Луїса Самора, має патіо – такий внутрішній дворик з виходом на вулицю. На нього ж виходить вікно його доньки – дуже темне місце. І що, ви думаєте, він мене попросив? Знаючи мою свободу, шарм і підвішений язик, він запропонував, щоб я пробрався на патіо опівночі, коли не буде видно мого гоблінського обличчя, і повпадати за нею від його імені – від імені вродливого чоловіка, якого

вона бачила на плої, думаючи, що то дон Джадсон Тейт.

Чому б мені не зробити цього для нього – мого друга, Фергюса Макмахена? Його прохання було компліментом – визнанням його власних недоліків.

– Причепурена ти, золотокоса статує з порцеляною шкірою, – кажу я, – я тобі допоможу. Організуй усе й веди мене до її вікна; нехай мої слова зливаються з мерехтливим місячним сяйвом, щоб зробити її твоєю.

– Не показуй обличчя, Джаде, – каже Фергюс. – Заради всього святого, не показуй обличчя. Я твій друг, але бізнес є бізнес. Якби я міг сам її заговорити, я б тебе не просив. Але якщо вона бачитиме мене, а чутиме тебе, то точно не зможе відмовити.

– Тобі? – питаю я.

– Мені, – каже Фергюс.

Отже, Фергюс і дуенья, Франческа, зайнялися деталями. А тоді, одної ночі, вони принесли мені довгий чорний плащ з високим коміром і впустили поночі в будинок. Я стояв під вікном на патію і з-за ґрат почув голос, м'який і солодкий, як шепіт ангела. Мені було видно тільки білу постать за формами сукні; я, як було обіцяно, високо підняв комір, бо липень там – сезон дощів, і ночі холодні. І, придушуючи сміх, викликаний згадкою про недорікуватого Фергюса, я почав говорити.

Що ж, пане, годину я говорив до сеньйорити Анабели. Я кажу «говорив до», бо це не було «говорив з». Час від часу

вона вставляла: «О, Сеньйоре!», або «О, ви з мене не смієтеся?», або «Я знаю, ви так не думаєте» та інші речі, як це властиво жінкам, коли до них як слід залицяються. Ми обоє знали англійську та французьку; тож двома мовами я намагався завоювати її серце для мого друга Фергюса. Якби не ґрати, я б справився на одній. За годину вона мене відпустила й передала велику червону троянду. Вдома я віддав її Фергюсу.

– Три тижні кожної третьої чи четвертої ночі я перевтілювався у свого друга на патіо під вікном сеньйорити Анабели. Нарешті вона визнала, що її серце належить мені, і заговорила про те, що бачила мене не раз на площі. Звичайно, насправді вона бачила Фергюса. Але саме мої слова її завоювали. Уявіть, якби Фергюс пішов туди й спробував вразити її своєю красою у тій темряві, а при цьому не міг сказати ні слова!

Останньої ночі вона обіцяла стати моєю – тобто Фергюсовою. І простягнула руку через ґрати, щоб я поцілував. Я обдарував її поцілунком і поніс звістку до Фергюса.

– Міг поцілунок залишити для мене, – каже він.

– Тепер це буде твоєю роботою, – кажу я. – Продовжуй в тому ж дусі, тільки не пробуй говорити. Може, коли вона закохається, то не зауважить відмінності між справжньою розмовою і твоїм незрозумілим белькотінням.

Я ж ніколи не бачив сеньйори Анабели. Наступного дня Фергюс попросив мене пройтися з ним площею і оглянути

товариство Оратами, яке там збиралося, і яке не становило для мене жодного інтересу. Але я пішов; а діти та собаки втікали в бананові зарості, тільки бачили моє обличчя.

– Ось вона, – сказав Фергюс, підкручуючи вуса, – он-та, в білому, у відкритому екіпажі з чорним конем.

Я подивився і відчув, що земля втікає мені з-під ніг. Бо сеньйорита Анбела Самора виявилася найпрекраснішою жінкою на світі, і з того моменту – єдиною для Джадсона Тейта. Я з першого погляду зрозумів, що я маю належати їй, а вона мені, навіки. А тоді подумав про своє обличчя і мало не зомлів; тоді подумав ще про інші свої таланти, і зразу випростався. А я ще три тижні здобував її для іншого чоловіка!

Коли екіпаж сеньйорити Анабели поволі проїхав повз, вона ніжно подивилася на Фергюса з кутиків своїх чорних, як ніч, очей, поглядом, який миттю відправив Джадсона Тейта на сьоме небо. Але вона навіть не глянула на мене. А мій вродливий друг тільки й робив, що куйовдив свої локони, самовдоволено посміхався і ходив півнем поряд, як справжній серцеїд.

– Що про неї скажеш, Джадсоне? – гордо питає Фергюс.

– А от що, – кажу я. – Вона стане місіс Джадсон Тейт. Я не обманюватиму друга. Тому роблю попередження.

Я думав, Фергюс вмре від сміху.

– Ну і ну, – сказав він. – Теж втріскався, старий? Чудово! Але ти спізнився. Франческа сказала мені, що Анабела ні про що не говорить, крім мене, вдень і вночі. Звичайно, я

перед тобою в боргу за всі ті баяндраси. Але, знаєш, щось мені здається, що я б і сам так зміг.

– Містер Джадсон Тейт, – кажу я. – Не забувай ім'я. Ти позичив мій язик до свого лица, хлопчику. Я не можу позичити твоє лице; але мій язик тепер належить тільки мені. Пам'ятай, скоро ти побачиш візитки з іменем «Місіс Джадсон Тейт». Та й по всьому.

– Добре, – каже Фергюс і знову сміється. – Я говорив з її батьком, алькальдом, і він мене благословив. Завтра він дає бал на своєму новому складі. Якби ви вміли танцювати, то могли б прийти подивитися на майбутню місіс Макмахен.

Але наступного вечора, коли гримів гучною музикою бал алькальда Самори, до зали зайшов Джадсон Тейт у новому білому ляльному костюмі, ніби він був найвидатнішим чоловіком у країні – ким він і був.

Деякі музиканти збилися з нот, коли побачили моє обличчя, і декілька особливо делікатних сеньйорит запищали. Але до мене підлетів алькальд і мало не стер чолом пил із моїх черевиків. Ніяка врода не виграла б для мене такий сенсаційний прийом.

– Я багато чув, сеньйоре Самора, – кажу я, – про чари вашої доньки. Я був би вельми радий, якби мене їй представили.

Під стіною стояли з шість десятків вербових крісел-гойдалок із рожевими покривалами на них. На одному сиділа сеньйорита Анабела в білій сукні та червоних туфельках, з

перлами й світлячками у волоссі. Фергюс в іншому кінці зали намагався відв'язатися від двох чорних і однієї шоколадної дівчини.

Алькальд повів мене до Анабели й представив. Коли вона вперше побачила моє обличчя, то здригнулася, впустила віяло на підлогу й мало не перевернула крісло від потрясіння. Але я до такого звик.

Я сів біля неї і почав говорити. Коли вона мене почула, то вскочила, а очі в неї стали завбільшки як авокадо. Вона ніяк не могла встановити відповідність між моїм голосом і обличчям. Але я продовжував говорити в до мажорі, це жіноча тональність; і от вона вже сиділа спокійно, а в очах у неї з'явився замріяний погляд. Вона до мене звикала. Вона знала про Джадсона Тейта, якою великою людиною він був, і які великі речі робив; і це грало на мою користь. Але, звичайно, її трохи шокувало, що я не той вродливий чоловік, на якого її вказували як на Джадсона. Тоді я перейшов на іспанську мову, яка краще за англійську годиться в деяких ситуаціях, і загравав на ній, наче на арфі з тисячею струн. Я переходив від соль до фа-діез. Мій голос співав про поезію, мистецтво, любов, квіти та місячне сяйво. Я повторив деякі вірші, які шепотів їй у темряві під вікном; із раптової ніжної іскри в її очах я зрозумів, що вона впізнала в моєму голосі ноти свого загадкового опівнічного залицяльника.

Хай там як, я відсунув Фергюса Макмахена на другий план. О, вокальне – справжнє мистецтво, тут сумніву немає.

Краса – у красивих словах. Отаке вам нове прислів'я від мене.

Я повів сеньйориту Анабелу в лимонний гай, поки Фергюс вальсував із шоколадною дівчиною, при цьому потворно суплячись. Перш ніж повернутися, я отримав від неї дозвіл прийти під її вікно наступної ночі й трохи поговорити.

Це було нескладно. Через два тижні ми з Анабелою заручилися, а Фергюс вибув з гри. Він сприйняв це досить спокійно, як на вродливого чоловіка, і сказав мені, що не здасться.

– Може, розмови для чогось і годяться, – каже він мені, – хоча сам я ніколи не вважав, що вміння до них варто розвивати. Але, – каже він, – чекати, що самими словами можна успішно компенсувати таке обличчя, як у тебе, це те саме, що чекати, щоб чоловік наситився одним дзвоником, який кличе до обіду.

Але я ще не почав розповідати про головне.

Одного дня я довго катався верхи під пекучим сонцем, після чого скупався в прохолодні лагуні на краю міста, перш ніж трохи остигнути.

Того вечора поночі я заїхав до алькальда, щоб побачитися з Анабелою. На той час я регулярно заїжджав до них кожного вечора, а через місяць ми мали побратися. Вона була подібна до тропічної птахи бюльбюль, до газелі, до чайної троянди, а її були очі лагідні та ясні, як вершки, зібрані з Молочного Шляху. Вони дивилася на грубі риси мого обличчя без стра-

ху чи відрази. Направду, я науявляв собі, що вона дивиться на мене зі захватом і любов'ю, як колись на Фергюса на площі.

Я сів і відкрив рота, щоб сказати Анабелі те, що вона любила чути – що вона була трастовим фондом, який монополізував усю чарівність землі. Я відкрив рота, але замість звичайних милозвучних слів любові й компліментів з нього вирвалося хрипіння, яке може видавати дитина, хвора на круп.

Дві години я сидів з Анабелою і намагався її забавити. Вона трохи говорила сама, але недбало й поверхово. Коли я знову спробував щось сказати, це звучало, ніби молюск намагається заспівати «Життя океанської хвилі». Здавалося, погляд Анабелі не зупинявся на мені так часто, як раніше. Мені більше нічим було причаровувати її слух. Ми переглянули фотографії, і вона зіграла на гітарі, але дуже кепсько. Коли я пішов, її прощання виглядало холодним – чи принаймні вона мала замислений вигляд.

Так минуло п'ять вечорів підряд.

Шостого дня вона втекла з Фергюсом Макмахеном.

Знали, що вони втекли на яхті, які прямувала в Беліз. Я відставав від них всього на вісім годин на маленькому паровому катері, власності фінансового правління.

Перед відплиттям я забіг в аптеку старого Мануеля Ікіто, фармацевта, у жилах якого текла індіанська кров. Я не міг говорити, але показав на горло й видав звук, подібний на крик.

Він почав позіхати. Через годину, згідно з традиціями країни, мене б обслужили. Я перехилився через прилавок, схопив його за горло й ще раз показав на своє. Він ще раз позіхнув, тоді потягнувся рукою до пляшечки з чорною рідиною.

– Приймайте одну ложку кожні дві години, – каже він.

Я кинув йому долар і помчав до пароплава.

Я причалив до гавані Беліза на тринадцять секунд пізніше за яхту, на якій були Анабела з Фергюсом. Вони підпивали на човні до берега, коли мій щойно спускали на воду. Я намагався підігнати моряків гребти швидше, але звуки завмирили в мене в горлянці й так і не виривалися на світ божий. Тоді я згадав про ліки старого Ікіто, дістав пляшечку й зробив ковток.

Наші човни досягли берега одночасно. Я пішов прямо до Анабели та Фергюса. Її погляд на мить зупинився на мені; тоді вона відвела очі, чуттєві та впевнені, до Фергюса. Я знав, що не можу говорити, але був у відчаї. Моя остання надія була в словах. Я не міг стояти поряд із Фергюсом і випробувувати долю порівнянням із його вродою. Мимоволі моя гортань і надгортанник спробували відтворити звуки, які проєктувала на них моя голова.

На моє превелике здивування і радість, слова вилилися чистими, розлогими, неповторно змодульованими, сповненими сили, експресії і довго стримуваними емоціями.

– Сеньйорито Анабело, – кажу я, – можна з Вами пермовитися кількома словами віч-на-віч?

Ви, напевно, не хочете знати деталей нашої розмови? Дякую. До мене повернулася моя красномовність. Я повів її під кокосову пальму й заново наклав на неї своє вербальне заклинання.

– Джадсоне, – каже вона, – коли ти говориш до мене, я нічого не чую – нічого не бачу – на світі для мене більше немає нікого й нічого.

От і вся історія. Анабела повернулася в Оратаму на пароплаві зі мною. Не знаю, що сталося з Фергюсом, більше я про нього не чув і його не бачив. Анабела тепер місіс Джадсон Тейт. Не дуже я вас знувдив своєю історією?

– Ні, – сказав я. – Мені завжди цікаво провести психологічне дослідження. Людське серце – а жіноче особливо – прекрасний об'єкт для роздумів.

– Так і є, – сказав Джадсон Тейт. – Як і трахея з бронхами. І гортань. Ви колись вивчали трахею?

– Ніколи, – сказав я. – Але ваша розповідь мені сподобалася. Можна спитати у вас про місіс Тейт, де вона тепер і як її здоров'я?

– О, звісно, – сказав Джадсон Тейт. – Ми живемо в Джерсі, на Берген-Авеню. Клімат Оратами не підійшов місіс Тейт. Ви, припускаю, ніколи не вивчали черпаловидний і надгортанний хрящі?

– Ні, – сказав я, – я ж не хірург.

– Перепрошую, – сказав Джадсон Тейт, – але кожен має знати достатньо з анатомії і терапії заради безпеки влас-

ного здоров'я. Раптова застуда може викликати капілярний бронхіт чи запалення легеневих пухирців, що може серйозно пошкодити органи мовлення.

– Може й так, – сказав я, трохи нетерпляче, – але я ж не спеціаліст. А говорячи про дивні вияви жіночих почуттів, я ...

– Так-так, – перебив мене Джадсон Тейт, – у них все інакше. Але, до чого я вів: коли ми повернулися в Оратаму, то я довідався від Мануеля Ікіто, що то була за мікстура. Я вже розказав, як швидко вона допомогла мені повернути голос. Він приготував її з рослини чучула. Дивіться.

Джадсон Тейт дістав з кишені подовгувату, білу картонну коробку.

– Від будь-якого кашлю, – сказав він, – чи застуди, будь-яких уражень бронхів, я маю найкращий засіб на світі. На коробочці є склад. Кожна таблетка містить локрицю, 2 грами; толуанський бальзам, 1/10 грами; анісову олію, 1/20 мініми; дьогтьову олію, 1/60 мініми; масло кубеби, 1/60 мініми; рідкий екстракт чучули, 1/10 мініми.

– Я в Нью-Йорку, – продовжив Джадсон Тейт, – щоб організувати компанію з продажу ліків від усіх відомих захворювань горла. На даний момент я поширюю таблетки скромним способом. У мене тут коробочка, сорок штук, за невелику суму в сорок центів. Якщо вас турбує...

Я встав і пішов, не сказавши ні слова. Я повільно рушив через парк біля готелю, залишаючи Джадсона Тейта наодин-

ці зі своїм сумлінням. Ранили мої почуття. Він поділився зі мною історією, яку я міг використати. У ній було трохи життя, трохи штучності, і якщо їх добре перемішати, то можна продати. Зрештою, виявилось, що це комерційна пігулка, вправно вкрита цукром вигадки. Найгірше те, що я не міг її продати. Відділи реклами та бухгалтери дивляться на мене зневажливо. А для літератури вона не годиться. Тому я сів на лавку з іншими розчарованими, поки в мене не почали опускатися повіки.

Я пішов додому і, за звичкою, годину присвятив читанню оповідань в улюблених журналах. Це щоб повернути думки назад до мистецтва.

Я читав, і зі сумом та безнадією відправляв журнали один за одним на підлогу. Усі автори, без винятку – які могли би стати бальзамом мені на душу – весело й життєрадісно писали про якусь марку машини, яка, очевидно, надихала їх на творчість.

І коли я пожбуривав останній із моїх журналів, я збадьорився.

– Якщо читачі можуть проковтнути стільки автомобілів, – сказав я до себе, – то можуть і прийняти одну «Чудодійну Тейтову Таблетку з Чучули для Бронхів».

Якщо побачите цю історію десь надруковану, то зрозумієте, що бізнес є бізнес, і якщо мистецтво й відірветься колись від комерції, йому треба постаратися.

Можна також додати, щоб все було по-чесному, що чучу-

лу в аптеках не придбати.

МИСТЕЦТВО ТА КІНЬ

З пустелі вийшов художник. Дух геніальності, який завжди коронує демократичними методами, сплів для Лон-ні Бріско вінок із чапаралю. Мистецтво, чие божественне вираження неупереджено витікає і з-під пальців ковбоя, і імператора-дилетанта, обрало своїм посередником хлопця-митця із Сан-Саба. Як наслідок, у фойє Капітолія з'явилось за-смальцьоване полотно два на чотири метри в позолоченій рамі.

Йшло засідання законодавців; столиця великого західного штату насолоджувалася сезоном діяльності йприбутку, який приносили зі собою збори конгресменів. Пансіони лопатою загрибали легкі гроші, якими сипали спрагли до веселощів законотворці. Найбільший штат Заходу, імперія землі та ресурсів, піднявся і зрікся старого клейма варварства, злочинності й кровопролиття. Уйого межах панував порядок. Життя і приватна власність були тут у не більшій небезпеці, пане, ніж у котромусь із продажних міст занепадницького Сходу. На піку популярності тут були наволочки з вишивкою, церкви, полуничні бенкети та судові накази про передачу арештованого до суду. Новоприбулі могли безкарно демонструвати на людях свої височезні циліндри чи погляди на теорію культури. Мистецтво й науки фінансувалися і плекалися. А тому законодавцям цього величного штату годилося офор-

мити придбання безсмертної картини Лонні Бріско.

Рідко в окрузі Сан-Саба підтримували образотворче мистецтво. Його сини прославлялися в більш серйозних справах: закиданні ласо, стрільбі, картах і нічних нальотах на сонні містечка; але до цього часу він не зажив слави твердині естетики. Пензель Лонні Бріско замалював цю прогалину. Тут, серед вапняків, соковитих кактусів і висушеної трави безводної долини народився Хлопець-митець. Чому він захопився мистецтвом – незбагнено. Безсумнівно, попри сухий клімат Сан-Саби він підхопив якийсь вірус натхнення. Пустотливий дух творення, напевно, підбурих його спробувати виразитися, а потім просто заліг на білому піску й спостерігав за заподіяною шкодою. Бо картина Лонні могла б неабияк повеселити критиків.

Картина – можна сказати панорама – мала зображати типову сцену Заходу, з кульмінацією у тваринному персонажі по центру, навіженому волі в натуральну величину, з безумним поглядом, лютим, який шалено втікав від стада, яке, гнане типовим ковбоєм, займало місце справа на задньому фоні картини. Деталі пейзажного тла були правдоподібними й пасували до решти композиції. Чапараль, москітові дерева й кактуси були зображені у відповідних пропорціях. Іспанська айстра, зі своїм густим, кремовим, глянцеvim цвітом, завбільшки з відро, додавала квітковій краси та різноманіття. На відстані розкинулася хвилеподібна прерія, порізана тут і там струмками, характерними для цього регіону, по кра-

ях яких росли дуби із густими зеленими кронами та в'язи. На передньому плані під кактусом звивалася ряба гримуча змія. Третина полотна була залита ультрамариновою з білими плямами – типове небо на Заході з перистими хмарами, які не несли в собі дощу.

Картина висіла між двома колонами з ліпниною, у просторому холі біля дверей палатип редставників. Мешканці й законотворці ходили тудою парами та групами, інколи цілим натовпом, щоб на неї подивитися. Багато – може й більшість – жили життям прерії, і вона нагадувала їм знайому сцену. Старі скотарі стояли, занурені в спогади, щиро задоволені, і теревенили з братами по ранчо з тих днів, у які повертала їх картина. Мистецьких критиків у місті було небагато, і ніхто не чув поряд ізнею таких професійних слів про колір, перспективу й чуття, які так люблять вживати на Сході, щоб загнuzдати художника. Більшість із них погоджувалася, що це чудова картина, і милувалася позолоченою рамкою – більшою за всі, що вони досі бачили.

Сенатор Кінні був поборником і спонсором картини. Саме він найчастіше виступав уперед і стверджував голосом наїзника, що великою ганьбою буде для штату відмовитися визнати генія, який так блискуче передав на безсмертному полотні типову сцену джерела багатства й добробуту їхнього великого штату – сцену землі і... е-е... скоту.

Сенатор Кінні представляв крайню західну частину штату – чотириста миль від округу Сан-Саба – але справжній

любитель мистецтва не обмежуються метрами й кордонами. Також і сенатор Муленс, який представляв округ Сан-Саба, не залишався байдужим до думки, що штат має придбати полотно свого виборця. Як йому пояснили, мешканці Сан-Саби були одноголосними у своєму захопленні великою картиною одного з них. Сотні знавців осіддали своїх коней і проскакали милі, щоб подивитися на неї, перш її заберуть до столиці. Сенатор Муленс хотів перевиборів і знав важливість голосів Сан-Саби. Він також знав, що заручившись допомогою сенатора Кінні, – який був важливою персоною у законодавстві, – міг досягнути бажаного. А сенатор Кінні мав наготові закон про зрошення, який хотів провести для вигоди у своєму окрузі, і знав, що сенатор Муленс міг надати йому цінну допомогу й інформацію, бо в Сан-Сабі подібний закон вже прийняли. Оскільки ці інтереси чудово доповнювали один одного, великого подиву така увага до мистецтва в столиці штату не викликала. Небагатьом митцям вдавалося показати світові свою першу картину за більшого сприяння, ніж Лонні Бріско.

Сенатори Кінні та Муленс досягли взаєморозуміння в питанні зрошення і мистецтва за коктейлями в кафе готелю «Імперія».

– Гм! – сказав сенатор Кінні, – не знаю. Я не мистецтвознавець, але мені здається, що нічого не вийде. Як на мене, картина скидається на жакливу хромолітографію. Не хочу критикувати художній таланти вашого виборця, сенаторе, але

я б за неї не дав і долара – без рамки. Як ви збираєтеся пропхати таку штуковину в горлянку законодавців, які руками й ногами відпихаються від рахунку на шістсот вісімдесят один долар за гумки? Це марна трата часу. Я б хотів вам допомогти, Муленсе, але в сенаті нас засміють.

– Але ви не вловлюєте суті, – сказав сенатор Муленс обачним тоном, постукуючи своїм довгим вказівним пальцем по склянці Кінні. – Я й сам маю сумніви щодо зображеного на картині: чи то на ній бій биків, чи японська алегорія, але я хочу, щоб у сенаті проголосували за її придбання. Звичайно, потрібно, щоб сюжет полотна був на історичну тему, але вже запізно здирати фарбу та щось міняти. Гроші не вийдуть за межі штату, а картину можна перемістити в комірку, де вона нікому не діятиме на нерви. Але мистецтво подбає про себе саме, а нам є над чим поміркувати – хлопчина, який намалював картину, – внук Лусьєна Бріско.

– Не зрозумів, – сказав Кінні, уважно нахилиючи голову. – Того самого Лусьєна Бріско?

– Того самого. «Чоловіка, який». Який зліпив штат із пустелі. Який колонізував індіанців. Який позбувся конокрадів. Який відмовився від корони. Улюблений син штату. Тепер розумієте?

– Загортайте картину, – сказав Кінні. – Вважайте, її продано. Чому ж ви з цього не почали, а розводилися про філантропію і мистецтво? Я миттю відмовлюся від свого місця в сенаті й повернуся до роботи помічника землеміра, якщо не

зроблю так, аби цей штат придбав мазанину внука Лусьєна Бріско. Ви колись чули про придбання дому доньки Одноокого Смозерса? Постанова пройшла, як по маслу, а Одноокий старий не вбив і половини тих індіанців, що Бріско. Про яку суму ви домовилися зі своїм богомазом?

– Я думав, – сказав Муленс, – що, може, п'ять сотень доларів...

– П'ять сотень! – перебив його Кінні й постукав по склянці олівцем, щоб привернути увагу офіціанта. – Всього п'ять сотень за рудого бика роботи внука Лусьєа Бріско! Де ваша патріотична гордість, чоловіче? Дві тисячі. Ви представите закон, а я візьму слово й тицьнув в обличчя сенаторам кожен скальп, знятий старим Лусьєном. Чекайте, він ж, напевно, ще робив якісь дурниці, якими можна пишатися. Так; він відмовився від будь-яких нагород, які йому належали за правом. Відмовився від виплат як ветерану. Міг стати губернатором, але відмовився. Відмовився від пенсії. Тепер штат може йому віддячити. Доведеться, щоправда, взяти собі картинку, але ж має бути якесь покарання за те, що змусили чекати родину Бріско так довго. Піднімемо це питання всередині місяця, коли врегулюємо закон про податок. А тепер, Муленсе, постарайтеся чимскоріше прислати мені цифри по зрошенню і статистику зі збільшення виробництва на акр. Ви мені будете потрібні, коли розглядатимуть мій закон. Думаю, ми добре спрацюємося на цій сесії, а, може, і на наступній теж, еге?

Так хлопцю-художнику зі Сан-Саби усміхнулася удача. Чи, може, вона це зробила, ще коли дала йому народитися в особі внука Лусьєна Бріско.

Той самий Бріско був першопрохідцем і в оволодінні території, і в певних вчинках, до яких його привело велике й водночас просте серце. Він був одним із перших поселенців і хрестоносців, які воювали зі силами природи, дикунами та позбавленими душевної глибини політиками. Його ім'я і пам'ять про нього були в пошані на рівні з Х'юстоном, Буном, Крокетом, Кларком і Гріном. Він вів просте, незалежне життя, не завдаючи собі клопоту амбіціями. Навіть людина не така кмітлива, як сенатор Кінні, зуміла передбачити, що штат поспішив би вшанувати й винагородити його внука, який, нехай і через стільки часу, вийшов із заростів чапаралю.

І так, біля великого полотна поряд із дверима палати представників чи не щодня можна було споглядати дужу постать сенатора Кінні й чути сурми його голосу, який вихваляв минулі діяння Лусьєна Бріско, чий внук тепер продовжив його традицією своєю роботою. Робота сенатора Мулена була не такою показовою, але скерованою в тому самому напрямку.

Тоді, коли наближався день представлення законопроекту з придбання картини, зі Сан-Саби приїхав верхи Лонні Бріско разом із групою вірних ковбоїв, щоб підтримати мистецький акт і прославити ім'я дружби, бо ж Лонні один із них, лицар стрепен і шкіряних штанів, такий ж вправний із

ласо та патронами, як із пензлем і фарбами.

Березневого дня весь цей гурт із вигуками увірвався в місто. Ковбої змінили форму на більш підходящу для міста. Вони відмовилися від шкіряних штанів, а також перемістили револьвери й патрони з поясів на сідло. Серед них був і Лонні, юнак двадцяти трьох років, засмаглий, із серйозним обличчям, щирий, кривоногий, стриманий, верхи на Пекучому Тамалі, найбільшому тямущому коні на захід від Міссісіпі. Сенатор Муленс попередив його про блискучі перспективи, що його чекали; навіть назвав – так сильно він вірив у можливість Кінні – ціну, яку штат, найімовірніше, заплатить. Лонні здавалося, що слава і гроші в нього в кишені. Однозначно, іскра божественного вогню палала в грудях смуглявого кентавра, а в двох тисячах доларів він бачив засіб подальшого розвитку свого таланту. Одного дня він намалює ще більшу картину – скажімо, чотири метри на шість, атмосферну, живу.

За три дні, які залишалися до дати розгляду законопроекту, гурт підтримки кентавра встиг доблесно прислужитися. Без верхнього одягу, зі шпорами, обвітрені, засмагли, сповнені ентузіазму, який вони досить химерно виражали, ковбої невтомно тинялися біля картини. Не цілком безпідставно вони вважали, що їхні коментарі про вірність картини природі буде сприйнято як зауваження експертів. Вони голосно хвалили вміння художника кожного разу, коли бачили вигідного слухача. Лем Перрі, лідер клакерів, щоразу виголошу-

вав ту саму промову, бо йому, очевидно, бракувало фантазії для створення нових фраз.

– Подивіться на цього дворічного бика, – казав він, показуючи засмаглою рукою на центральну фігуру полотна. – Хай мені грець, звір – як живий. Я аж чую тупіт його копит, як він вдає, що наляканий і тікає від стада. А він негідник, цей віл! Ви подивіться, як очима завертає, як махає хвостом. Ну як справжній. Він аж проситься, щоб кінь його обійшов і загнав назад до стада. А щоб мені трясця! Ви тільки подивіться, як він тим хвостом махає. Точно, як у житті, щоб мені провалитися, якщо не так.

Джад Шелбі, хоч і визнавав майстерність, з якою зображено було бика, сам більше захоплювався пейзажем, і так вся картина отримала заслужену похвалу.

– Отой шмат пасовища, – заявив він, – точна копія долини Мертвого Коня. Та сама трава, ті самі обриси землі, та сама річка Віпервіл втікає за лісопильню. Канюки, як над рябим конем Сема Кілдрейка, який перепив у спекотний день і здох. Коня не видно через в'язи над річкою, але він там. Якби хтось, хто прямує в долину Мертвого Коня, наштовхнувся на цю картину, то відразу ж би зліз із коня і розбив табір.

Скінні Роджерс, комік, придумав цілу сценку, яка не переставала справляти враження. Він підходив впритул до картини й у відповідний момент раптово видавав пронизливий крик, високо підстрибував і відскакував убік, приземляючись зі стуком підборів і скреготом шпор об камінну підлогу.

– Святі небеса! – повторював тоді він, – а я думав, що ця гримуча змія – справжня! Щоб мені впасти й не жити, якщо брешу. А, здається, чув, як вона гримить. Ви подивіться на гада під кактусом. Точно, от-от вкусить.

Із цими пройдисвітами, які складали вибране товариство Лонні, із пишномовним Кінні, який невтомно озвучував достоїнства картини, і беззаперечним престижем першого прохідця Бріско, який покривав картину шаром блиску, здавалося, округ Сан-Саба не міг не додати до своїх лаврів, де вже була слава перемог у закиданні ласо та картах, репутацію мистецького центру. Так, більше через зовнішні фактори, ніж через пензель художника, довкола картини сформувалася певна атмосфера, яка викликала в поглядах людей ще більший захват. В імені Бріско жила магія, яка перевершувала невправну техніку та необроблені кольори. Старий вбивця індіанців і вовків похмуро всміхнувся на своїх мисливських угіддях, якби взнав, що його дух через два покоління став покровителем мистецтва.

Настав день, коли Сенат мав ухвалити законопроект сенатора Муленаса про придбання картини за дві тисячі доларів. Галерею будівлі сенату раніше за інших зайняли Лонні з вагатаю Сан-Саби. Вони сиділи в першому ряду, із розпатланим волоссям, і тільки скрипіли шпорами під враженням від величі зали.

Представлений законопроект перейшов до другого читання, а тоді сенатор Муленс пустився розповідати про нього

холодно, нудно й у деталях. Тоді підвівся сенатор Кінні, і небозвід готувався розірватися від його громового голосу. У той час ораторство мало велику силу; світ ще не навчився вирішувати питання за допомогою геометрії і таблиці множення. То були дні красномовства, широких жестів і прикрас, зворушливого просторікування.

Сенатор взяв слово. Контингент Сан-Саби сидів, важко дихаючи, у галереї, із розпатланим волоссям, яке падало на очі, із широкополими капелюхами на колінах. Внизу високоповажні сенатори або зручно розвалилися за своїми столами, або сиділи прямо – явно новачки.

Сенатор Кінні говорив цілу годину. Історія була його темою – історія, пом'якшена патріотизмом і сентиментами. Час від часу він згадував про картину в холі – немає потреби, казав він, розводитися про її достоїнства – сенатори самі все бачили. Художник був онуком Лусьєна Бріско. Тоді він взявся змальовувати яскравими барвами картини життя Бріско. Його суворе, сповнене ризиків і пригод життя, його простодушну любов до загального добробуту, який він допомагав розбудовувати, його зневагу до похвали й нагород, його неймовірну стійку незалежність і те, як він прислужився штату. Темою промови був Лусьєн Бріско; картина залишалася на задньому фоні й була просто засобом, про який він тепер радісно згадав для запізнілої подяки штату нащадкові свого улюбленого сина. Часті енергійні оплески сенаторів свідчили, що вони підтримували настрої промовця.

Законопроект прийняли одноголосно. Завтра його передадуть у палату представників. Вже все було підготовлено для того, щоб він і там пройшов, як по маслу. Бленфорд, Грейсон і Пламмер, усі перевірені люди й добрі оратори, забезпечені інформацією про діяння першопрохідця Бріско, погодилися стати в цій справі рушійною силою.

Сан-сабська ватага зі своїм протеже незграбно спустилася сходами й вийшла в двір Капітолію. Там вони збилися в купу й видали тріумфальний вигук. Але один із них – Кривогий Саммерс – влучно підмітив:

– Усе склалося, як треба, – сказав він. – Думаю, вони куплять бичка Лонні. Я не сильний у цих парламентських штуках, але так воно виглядає. Але здається мені, Лонні, що тут більша заслуга діда, ніж картини. Ти, напевно, радий, що маєш на собі клеймо Бріско, синку.

Це зауваження викликало в Лонні неприємну підозру. Він став ще більш стриманим і мовчазним, зірвав траву й узявся задумливо її жувати. Картина як така була принизливо відсутньою в промові сенатора. Про художника говорила тільки як про внука, тепер він це явно бачив. Хоч це й було по-своєму приємно, але від такого представлення мистецтво виглядало малозначним. Хлопець-художник занурився в роздуми.

Готель, у якому зупинився Лонні, містився поряд із Капітолієм. Наближалася перша година, час обіду, коли сенат прийняв законопроект. Працівник готелю сказав Лонні, що в їхнє місто прибув відомий художник із Нью-Йорка й зупи-

нився в цьому самому готелі. Він прямував на захід, у Нью-Мехіко, щоб вивчати ефект від сонячного світла на старовинних стінах Зуні. Сучасне каміння відбиває світло. А ті древні споруди поглинають його. Художник хотів відтворити цей ефект на картині, яку малював, і їхав заради цього дві тисячі миль.

Лонні розшукав цього чоловіка після обіду й розповів йому свою історію. Художник був хворим чоловіком, якого серед живих тримав геній і байдужість до життя. Він поїхав із Лонні до Капітолію і став перед картиною. Художник смикнув себе за бороду й сумно дивився.

– Хотів би знати, що ви думаєте, – сказав Лонні, – як є.

– Так і скажу, – сказав художник. – За обідом я прийняв три різні види ліків – по три столові ложки. Усе ще маю той присмак в роті. Тому я налаштований говорити правду. Хочете знати, чи це мистецтво?

– Саме так, – відповів Лонні. – Так або ні. Мені далі малювати, чи закинути цю справу й взятися за скотарство?

– Я чув плітку, коли їв пиріг, – сказав художник, – що штат готується заплатити вам за картину дві тисячі доларів.

– Сенат вже погодився, – сказав Лонні, – завтра буде в палаті представників.

– Пощастило, – сказав блідий чоловік. – Носите підкову на щастя?

– Ні, – сказав Лонні, – але я мав дідуся. Він, очевидно, найяскравіший колір на цій картині. Я її рік малював. Вона

зовсім жахлива? Дехто каже, що хвіст у бика непогано вийшов. Кажуть, пропорційно. То що?

Художник зиркнув на напружену фігуру Лонні. Щось у ньому викликало скороминуче роздратування.

– В ім'я мистецтва, синку, – сказав він знервовано, – не трать більше грошей на фарбу. Це взагалі не картина. Це рушниця, з якою ти грабуєш штат, і отримаєш дві тисячі доларів. Але більше не ставай перед полотном. Живи під ним – купи пару сотень коней на ті гроші – кажуть, вони недорогі – і їзди та й їзди собі верхи. Дихай свіжим повітрям, їж, спи й будь щасливий. Більше ніяких картин. Маєш здоровий вигляд. Ось справжня геніальність. Її і розвивай. – він подивився на годинник. – За двадцять хвилин третя. Чотири капсули й одна таблетка о третій. Це все, що ти хотів знати, хіба ні?

О третій ковбої прискакали по Лонні й привели зі собою Пеучого Тамала, ужеосідланого. Традицій слід дотримуватися. Щоб відсвяткувати прийняття законопроекту сенатом, уся банда має дико проїхати містом, викликаючи заворушення і захват. Треба випити, постріляти і гучно проголосити славу Сан-Саби. Частина програми було виконано в барах, які траплялися їм на шляху.

Лонні осідлав Тамала, вихованого коня, який гарцював із пристрасстю і розумом. Він був радий знову відчути, як Лонні стискає ногами йому ребра. Лонні був його другом, і він був радий йому прислужитися.

– Поїхали, хлопці, – сказав Лонні, підганяючи Тамала до галопу. Він крикнув, чим закликав свою ватагу пуститися за ним, здіймаючи куряву. Лонні вів когорту прямо до Капітолію. Із шаленим криком вони схвалили його явний намір заїхати верхи просто всередину. Ура Сан-Сабі!

Коні ковбоїв поскакали вверх шістьма широкими вапняковими сходинками. Далі вони увійшли в лункий коридор, і ті, хто був на своїх двох, розбігалися в сторони. Лонні, на чолі, скерував Тамала прямо до картини. О тій порі картина купалася в м'якому світлі, яке заливало її з вікон другого поверху. На темному тлі холу здавалося, що ти дивишся просто на краєвид. Мимоволі хотілося відступити з дороги переконливої фігури бика натуральних розмірів, який мчав по траві. Може, і Тамалу так здалося. Сцена була просто в нього на шляху. Може, він тільки слухався свого вершника. Але його вуха нашорошилися; він форкнув. Лонні нагнувся вперед у сідлі й розправив руки, як крила. Так ковбої дають своїм коням сигнал гнати вперед на повній швидкості. Чи Тамал уявив, що побачив рудого бика, який приготувався до стрибка, що його треба загнати назад до стада? Почулася метушня, копита затупотіли, сталеві м'язи напружилися, вуздечка натягнулася, і Пекучий Тамал із Лонні, який нагнувся в сідлі, щоб не врізатися у верх рами, прорвався через полотно, як снаряд з міномета, залишаючи за собою розірвані клапті і величезну діру.

Лонні миттю зупинив коня і оминув колони. Повибігали

глядачі, надто вражені, щоби щось сказати. Парламентський пристав палати представників вийшов вперед, нахмурився, подивився зловісно, а тоді вишкірився. Чимало законотворців збіглися на шум. Ковбої Лонні завмерли в страху від його божевільного вчинку.

Сенатор Кінні прибіг одним із перших. Перш ніж він устиг заговорити, Лонні нахилився в сідлі гарцюючого Тамала, показав гарапником на сенатора й спокійно сказав:

– Гарну ви сьогодні виголосили промову, містере, але могли так і не старатися. Я нічого не прошу в штату. Я думав, що продаю картину, але це не так. Ви багацько сказали про діда Бріско, і я пишаюся, що є його внуком. Але Бріско не приймають подарунків від штату. Якщо хтось хоче, може забрати собі рамку. Погнали, хлопці.

Делегація Сан-Саби помчала з холу вниз сходами й далі крізь куряву вулиць.

На півдорозі до Сан-Саби вони розбили на ніч табір. Коли настав час лягати спати, Лонні прощмигнув геть до Тамала, який мирно скубав траву на кінці мотузки. Лонні обняв його за шию, зітхнув і відпустив навіки свої мистецькі амбіції. Але його зітхання сформувалося в пару слів.

– Ти єдиний, Тамале, зміг щось розгледіти. Він справді був схожий на живого бика, правда, старий?

ФЕБА

– Ви людина свіжих пригод і різних ініціатив, – сказав капітанові Патріцію Малоне, – як гадаєте, якась часточка везіння чи невезіння – якщо взагалі є така річ, як везіння – вплинула на вашу кар’єру, посприяла чи, навпаки, нашкодила вам так сильно, щоб ви могли пояснити результати такої події в житті везінням чи невезінням?

Це питання (яке своїм нудним зухвальством нагадувало мову юриспруденції) було задане, коли ми сиділи в маленькому кафе Росселін під дахом із червоної черепиці біля майдану Конго в Новому Орлеані.

Смуглолиці, у білих капелюхах, із перснями на пальцях, авантюристи частенько заходили до Росселіни на коньяк. Вони прибували з суші й із моря, і намагалися не розповідати про побачене – не тому, що речі, які вони бачили, були прекраснішими за фантазії Ананіїв від друкованих видань, а тому, що вони так сильно відрізнялися. А я був вічним весільним гостем, який набридав цим морякам удачі своїми розпитуваннями. Капітан Малоне був ірландсько-іберійським креломом, який обігнув землю вздовж і впоперек. Він виглядав як будь-який добре вбраний чоловік тридцяти п’яти років, от тільки безнадійно обвітрений і засмаглий, а на шиї мав ланцюжок зі старовинним перуанським талісманом-оберегом зі золота та слонової кістки, який, втім, ніяк не пов’язаний із

цією розповіддю.

– Моєю відповіддю на ваше питання, – сказав капітан, усміхаючись, – стане історія про Невезучого Кірні. Якщо, звісно, ви не проти її послухати.

У відповідь я стукнув по столу кулаком, щоб покликати Росселін.

– Гуляючи одного вечора вулицею Чупітулас, почав Капітан Малоне, – я зауважив, особливо для цього не стараючись, низенького чоловіка, який швидко йшов мені назустріч. Він наступив на дерев'яний люк у льох і провалився крізь нього. Я врятував його від купи м'якого вугілля внизу. Він нашвидкуруч обтрусився, сиплючи багатою лайкою, ніби низькооплачуваний актор повторює слова прокляття циганки. Йому, очевидно, треба було промочити горло від слів вдячності й пилю. Своє бажання випити він виражав так щиро, що я пішов із ним у кафе на тій самій вулиці, де ми випили трохи дешевого вермуту табітерів.

Дивлячись через стіл від себе, я нарешті добре розгледів Френсіса Кірні. Він мав десь метр сімдесят зросту, але був міцно збитий. Волосся його було темно-руде, а рот такий маленький, що я дивом-дивувався, як з нього могли так швидко вилітати слова. Він мав такі ясні, сповнені надії світло-блакитні очі, яких я ще не бачив. Він складав двоїсте враження: чоловіка, загнаного в кут, і якого краще не чіпати.

– Щойно з узбережжя Коста-Рики, шукав золото, – пояснив він. – Другий помічник капітана на торгівельному суд-

ні сказав мені, що місцеві добувають із піску на пляжі досить золота, щоб розплатитися за весь ром, червоний ситець і кімнатні органи світу. Того самого дня, коли я туди приїхав, синдикат «Джон Інкорпорейтид» отримав урядову концесію на всі мінерали, які там добувалися. Я одразу підхопив лихоманку й шість тижнів рахував зелених і синіх ящірок в халупі з трави. Мені треба було повідомити, що я одужав, бо там справді були рептилії. А тоді я повернувся третім кухарем на норвезькому судні, на якому вибухнув котел. Решту шляху я доплив по річці на прибережному поромі, який зупинявся біля кожного рибака, який хотів купити тютюну – очевидно, щоб сьогодні провалитися крізь той люк. А тепер я тут, чекаю нового нещастя. А воно не забариться, не забариться, – сказав дивакуватий містер Кір-ні, – прилетить до мене з моєї нещасливої зірки.

Кірні мені відразу сподобався. У ньому я бачив холодне серце, невгамовну натуру й доблесного борця проти сваволі долі – а, отже, такого цінного товариша в небезпеках і пригодах. Я ж саме шукав такого товариша. На причалі фруктової компанії мене чекав п'ятсоттонний пароплав, готовий відпливати наступного дня, завантажений цукром, деревом і рифленим залізом у порт – ну, давайте просто назвемо цю країну Есперандо – діло було не так давно, й ім'я Патріціо Малоне там все ще на вустах, коли йдеться про політику. Під цукром і залізом були заховані тисяча вінчестерів. В Агуас-Фріас, столиці, дон Рафаель Вальдевія, міністр воен-

них справ, найбільший патріот Есперандо, з великим серцем, чекав мого прибуття. Ви, поза сумнівом, чули про маленькі війни та повстання в тих дрібних тропічних республіках. Вони всього лиш дрібка шуму на тлі битв великих націй; але там, за смішними уніформами, дитячою дипломатією, безрозсудним контрмаршем й інтригами ховаються державні діячі та патріоти. Он Рафаель Вальдевія – один із них. Його мрією було принести в Есперандо мир і чесне процвітання, заслужити повагу впливових країн. Тому він чекав на ті рушниці в Агуас-Фріас. Але хтось ще подумає, що я намагаюся вас завербувати! Ні; я хотів Френсіса Кірні. І так йому й сказав за огидним вермутом, вдихаючи запах часнику та матроських кашкетів – знаєте, той характерний запах в кафе нижньої частини нашого міста. Я розказував йому про тирана президента Круза та те, яким тягарем на плечі народу лягли його ненажерливість і зухвала жорстокість. На цьому з очей Кірні потекли сльози. Я спробував висушити їх картиною тої винагороди, яку б ми здобули, якби вдалося скинути гнобителя і посадити на його місце мудрого та щедрого Вальведію. Тоді Кірні скочив на ноги й стиснув мені руку зі силою підсобного робітника. Він весь мій, казав він, поки з найвищої вершини Кордильєр не полетить у море останній поплічник деспота.

Я заплатив, і ми вийшли. Біля дверей лікоть Кірні перевернув скляну вітрину, і вона розлетілася на друзки. Я заплатив власнику, скільки він запросив.

– Заночуйте в моєму готелі, – сказав я Кірні. – Відпливаємо завтра ополудні.

Він погодився; але на тротуарі він знову впав, лаючись монотонним голосом, так само, як тоді, коли я витягнув його з люка.

– Капітане, – сказав він, – перш ніж ми підемо далі, чесним буде вам сказати, що від Баффінової затоки до Вогняної землі мене знають як «Невезучого» Кірні. І ним я і є. Усе, за що б я не брався, злітає в повітря – крім кульки, звісно. Я програв кожен заклад у своєму житті. Усі човни, на яких я плавав, пішли під воду – крім підводних. Усе, чим я цікавився, розривалося на друзки – крім винайденої мною бомби. Я заорав у землю всім, за що брався – крім плуга. Тому мене називають Невезучим Кірні. Я подумав, треба вам сказати.

– Невезіння, – сказав я, – чи те, що так називають, може кожного спіткати. Але якщо воно переходить нормальні межі, тут має бути якась причина.

– Така причина є, – рішуче сказав Кірні, – і коли ми пройдемо ще одну площу, я вам її покажу.

Здивований, я йшов за ним аж поки ми не вийшли на широку вулицю Кенел.

Кірні схопив мене за руку й трагічно показав пальцем на досить яскраву зірку, яка світила десь на тридцять градусів щодо горизонту.

– Це Сатурн, – сказав він, – зірка, яка головує над нещастями, злом, розчаруванням, невезінням і клопотами. Я на-

родився під цією зіркою. На кожен мій рух вигулькує Сатурн і йому перешкоджає. Нещасливий талісман серед планет. Кажуть, він має сімдесят тисяч миль у діаметрі й нітрохи не твердіший за гороховий суп, а ще ж ті безславні кільця. Ну хіба можна під такою планетою народжуватися?

Я спитав Кірні, де він здобув усі ці вражаючі знання.

– В Азрата, великого астролога з Клівленда, Огайо, – сказав він. – Той чоловік подивився на скляну кулю і назвав моє ім'я ще до того, як я встиг сісти на крісло. Він також назвав дату мого народження і провістив дату смерті, перш ніж я вимовив хоч слово. А тоді накидав мій гороскоп, і зоряна система гахнула мені в саме сонячне сплетіння. Нещастя мали переслідувати Франсіса Кірні завжди й усюди, а також його друзів, пов'язаних із ним. І за це я виклав десять доларів. Азратові було шкода, але він надто сильно поважав професію, щоб невірно зчитувати небеса, для кого б то не було. Була ніч, тому він вивів мене на балкон і дав подивитися на небо. Показав на Сатурн і пояснив, як його знайти з балконів на будь-якій довготі.

Але Сатурн – то ще не все. Він тільки верховодить. Але постачає таку кількість невезінь, що йому дозволили мати цілу банду небесних вогнів, щоб допомагати з роздачею. Вони всі крутяться навколо головного постачальника й розкидають невдачі по різних районах.

Бачите ту бридку червону зірку, за двадцять сантиметрів вгору й праворуч від Сатурна? – спитав мене Кірні. – Ну, це

вона. Це Феба. Вона мною заправляє. «Через день твого народження», – каже мені Азрат, «твоє життя підконтрольне Сатурну. А година та хвилина віддали тебе в руки Феби, десятого супутника». Так сказав Азрат, – Кірні люто помахав на небо кулаком. – А хай би їй, добре справилася з роботою, – сказав він. – Відколи мене астрологізували, невдачі слідували за мною, як тінь, як я і розповів вам. І багато років до того. Що ж, капітане, я Вам розповів про своє каліцтво, як і повинен був. Якщо боїтеся, що моя зла зірка може перешкодити вашим планам, виключіть мене з них.

Я запевняв Кірні, як міг. Сказав йому, що наразі викинемо з голів астрологію й астрономію. Явна безстрашність й ентузіазм чоловіка припали мені до душі. «Давайте подивимося, що можуть трохи відваги й старанності зробити проти невезіння», – сказав я. «Завтра відпливаємо до Есперандо».

Через сорок миль по Міссісіпі на нашому пароплаві зламалося кермо. Ми послали по буксирне судно, яке нас відтягнуло, і так втратили три дні. Коли ми зайшли в блакитні води затоки, здавалося, усі штормові хмари Атлантики зібралися над нами. Ми вже думали, що підсолодимо бурхливі хвилі й ляжемо на дно Мексиканської затоки.

Кірні не намагався перекласти хоч дрібку вини за ці небезпеки на щось, крім свого фатального гороскопу. Кожен шторм він перебував на палубі, де курич чорну люльку, яку дощ і морська вода тільки ще більше розпалювали. І махав кулаком на чорні хмари, за якими його згубна зоря підмор-

гувала невидимим оком. Коли одного вечора небо прояснилося, він понуро наспіхався над своїм злим охоронцем.

– Насторожі, еге, хитра ти лисиця? Не даєш малому Френсісу Кірні та його друзям занудьгувати, як книжка пише? Блимай-блимай, дияволице! Ти ж у нас леді, чи не так? Висліджувати чоловіка зі своїми невезіннями тільки тому, що йому випало народитися, коли тут заправляв твій бос. Не гай часу, потопи корабель, одноока відьмо! Феба! Гм! Звучить безневинно, як молочниця. Не можна судити жінку за іменем. Чому не можна було народитися під знаком зірки-чоловіка? Фебі я не можу висловити всього, що міг би висловити чоловіку. О, Фебо, будь ти... проклята!

Вісім днів бурі, шквали та смерчі збивали нас із курсу. За п'ять днів ми мали би дістатися Есперадо. Наш Іона чесно взяв вину на себе; але від цього наші випробування не стали легшими.

Нарешті одного дня ми добралися в естуарій маленької Ріо-Ескондідо. Три милі ми повзли, намагаючи мілкий канал між низькими берегами, зарослими до краю гігантськими деревами та іншою буйною зеленню. Тоді наш свисток видав коротенький звук, через п'ять хвилин ми почули крик, і Карлос – мій відважний Карлос Квінта-на – вирвався кризь хащі, нестямно махаючи картузом від радості.

За сто метрів розташовувався його табір, де триста відбірних патріотів Есперандо чекали нашого прибуття. Впродовж місяця Карлос муштрував їх, вчив тактикам ведення війни й

наповнював духом революції і свободи.

– Мій Капітане – *compadre mio!* – вигукнув Карлос, поки мій човен опускався. – Ви маєте побачити, як вони ходять строем – колонами – по четверо – вищий клас! І зі зброєю вправляються... але, на жаль! Тренуються тільки на бамбукових палицях. Рушниці, капітане – скажіть, що ви привезли рушниці!

– Тисячу вінчестерів, Карлосе, – крикнув я йому. – І два Гатлігги.

– *Valgame Dios!* – вигукнув він, підкидаючи картуз у повітря. – Ми знесемо цілий світ!

У цей момент Кірні звалився через борт у річку. Він не вмів плавати, тому команда кинула йому мотузку й затягла назад. Я спіймав його погляд і побачив, який нещасний той має вигляд, але при цьому свідомий своєї лихої удачі. Я сказав собі, що хоч його варто остерігатися, ним також варто захоплюватися.

Я наказав штурману, щоб зброю, амуніцію і провізію негайно винесли на берег. Зробити це за допомогою шлюпок було легко, за винятком кулеметів Гатлінг. Для того, щоб їх перемістити на берег, ми спустили міцний плоскодонний човен, який спеціально для цього привезли в трюмі.

Тим часом я пішов з Карлосом у табір і виголосив солдатам невелику промову іспанською, яку вони зустріли з ентузіазмом; а тоді я закурив і випив трохи вина в Карлосовому наметі. Пізніше ми пішли до ріки подивитися, як йшло

розвантаження.

Дрібніша зброя і провізія вже були на березі, і гурти чоловіків переносили все це в табір. Один кулемет вже теж безпечно приземлився; інший же якраз піднімали над краєм судна. Я зауважив, що Кірні носився на борту зі завзяттям десятих, виконуючи роботу п'ятох. Думаю, він перестарався, коли побачив мене з Карлосом. Кінець мотузки вільно звисав з одного боку приладдя. Кірні бурхливо стрибнув і його впіймав. Щось тріснуло, засичало й задиміло, Гатлінг прорвав дно плоскодонки й поховав себе на глибині семи метрів води та ще двох метрів намулу.

Я обернувся до цієї сцени спиною. Я чув голосні крики Карлоса, надто гіркі, щоб виокремити з них слова. Почув, як невдоволено бурчить екіпаж і сипить прокляттям Торрес, штурман – не міг на це дивитися.

До вечора в таборі трохи відновився порядок. Військові правила не було чітко встановлені, і чоловіки групувалися біля вогнищ кількох польових кухонь, грали в азартні ігри, співали народних пісень або велемовно обговорювали непередбачувані обставини, які можуть випасти на нашому шляху до столиці.

До мого намету, розбитого близько від головного лейтенанта, прийшов Кірні, невгамовний, усміхнений, із блиском в очах, ніщо не виказувало в ньому ударів лихої зірки. Його вираз більше нагадував героя-мученика, чиї випробування були такими величними за своїм походженням, що він на-

віть увібрив від них трохи слави й престижу.

– Що ж, Капітане, – сказав він, – думаю, ви розумієте, що Невезучий Кірні все ще в ділі. Шкода того кулемета. Треба було тільки повернути його на пару сантиметрів від поручнів; тому я вхопив кінець мотузки. Хто б міг подумати, що моряк – нехай це й сицилійський незграба на банановому судні – зав'яже лінь на бантик? Не думайте, Капітане, що я намагаюся ухилитися від відповідальності. Таке моє щастя.

– Є люди, Кірні, – сказав я серйозно, – які йдуть по життю, звинувачуючи удачу й випадок у тих помилках, які є результатом їхніх власних вад і некомпетентності. Я не кажу, що ви один із них. Але якщо всі ваші нещастя ведуть до малюсінької зірочки, нам пора задуматися про кафедри моральної астрономії в університетах.

– Не розмір зірки має значення, – сказав Кірні, – а її якість. Так само, як із жінками. Саме тому найбільшим планетам дають чоловічі імена, а маленьким зірочкам – жіночі – щоб ніхто не міг з ними розквитатися. Уявіть, якби моя зірка називалася «Агамемнон» чи «Біл Маккарті», чи ще якимось так, замість «Феби». Кожного разу, коли один із цих хлопців натискав би кнопку чергового лиха й посилав мені нове нещастя, я міг би сказати їм все, що про них думаю. Але до Феби так не звернешся.

– Ви про це жартуєте, Кірні, – сказав я, без усмішки. – Але мені не до жартів від того, що мій Гатлінг загруз у болоті на дні ріки.

– Щодо цього, – сказав Кірні, відразу покидаючи свій веселий настрій, – я вже зробив, що міг. У мене є трохи досвіду в підніманні каміння на каменоломні. Ми з Торесом вже з'єднали три сталеві троси й протягнули їх від корми пароплава до дерева на березі. Ми спустимо такелаж і вже завтра до полудня кулемет буде на твердій землі.

Неможливо було довго сердитися на Невезучого Кірні.

– Ще раз кажу, – сказав я йому, – ми відкидаємо питання удачі. Ви колись муштрували ненавчених вояків?

– Я рік був першим сержантом й інструктором, – сказав Кірні, – Чилійської армії. І капітаном артилерії ще одної.

– А що сталося?

– Перестріляли до останнього солдата, – сказав Кірні, – під час революцій проти Балмаседи.

Якось нещастя народженого під злою зіркою обернулися до мене комічною стороною. Я ліг на постіль із козячої шкіри й сміявся, аж луна лісом пішла. Кірні вишкірився: «Я ж казав вам».

– Завтра, – сказав я, – я відряджу сто людей під твоїм командуванням на навчання з користування зброєю і пересування. Отримаєте звання лейтенанта. А тепер, заради Бога, Кірні, – закликав я його, – постарайтеся побороти свої забобони. Може, невдачі, як і будь-які гості, зупиняються там, де їх чекають. Викиньте зорі з голови. Дивіться на Есперадо як на свою щасливу зірку.

– Дякую, капітане, – тихо сказав Кірні. – Я постараюся

зробити все, що в моїх силах.

До полудня наступного дня затонулий Гатлінг було врятовано, як Кірні й обіцяв. Тоді Карлос, Мануель Ортіс і Кірні (мої лейтенанти) роздали загонам вінчестери й одразу ж провели їм навчання. Ми не зробили жодного пострілу, навіть холостими, щоб не порушувати тишу узбережжя Есперадо; і ми не мали жодного бажання озвучувати жодні попередження продажному уряду, поки в них не було повідомлення про свободу чи припинення утисків.

По обіді на мулі приїхав чоловік з Агуас-Фріас і передав мені письмове послання від дона Рафаеля Вальдевії.

Кожного разу, коли ім'я цього чоловіка зривається з моїх уст, я мимоволі віддаю належне його величі, його благородній простоті та його видатному генію. Він був мандрівником, учнем людей і правлінь, майстром наук, поетом, оратором, лідером, солдатом, критиком світових кампаній і кумиром народу Есперандо. Мені випала честь довгі роки бути його другом. Саме я першим повернув його думки до того, що найкращим пам'ятником йому стане нове Есперандо – країна, звільнена від правління безсовісних тиранів, і народу, який став щасливим і процвітаючим завдяки мудрому й неупередженому законодавству. Коли він погодився, то кинувся в діло з усім завзяттям, з яким брався за все. Скрині з його величезним багатством відкрили для тих із нас, кому довірили таємні ходи гри. Його популярність вже була така велика, що він практично змусив президента Круза запро-

понувати йому портфель міністра військових справ.

Час настав, писав дон Рафаель. Він пророкував успіх. Люди починали публічно протестувати проти поганого управління Круза. Банди громадян навіть ходили ночами й жбурляли каміння в державні будівлі, висловлюючи так своє незадоволення. На бронзову статую президента Круза в ботанічному саду накинули ласо й скинули її. Залишалося тільки прийти мені зі своїми людьми та зброєю, а йому – виступити вперед і проголосити себе народним спасителем, скинути Круза за один день. Єдиним опором стануть байдужі шість сотень урядових вояків, розміщених у столиці. Він припускав, що мій пароплав вже прибув у табір в Квінтані й пропонував для нападу вісімнадцяте липня. Це давало нам шість днів, щоб зібрати табір і добратися до Агустас-Фріас. Тим часом дон Рафаель залишався моїм добрим другом і *compadre en la causa de la libertad*.

Вранці чотирнадцятого ми почали марширувати в напрямку гірського хребта, що тягнувся вздовж моря, й ми мали пройти шістьдесят миль до столиці. Нашу малу зброю і провізію ми закинули на в'ючних мулів. Двадцять чоловіків, запряжених до кожного кулемета Гатлінга, легко котили їх по пласкій, намитій долині. Наші загони, добре взуті й нагодовані, рухалися жваво й дружньо. Я і моїх трое лейтенантів їхали верхи на місцевих конях.

За милою від табору один із мулів уперся і втік з обозу в хащі. Насторожений Кірні миттю кинувся за ним і перехо-

пив його політ. Піднявшись у стременах, він вивільнив одну ногу й від всієї душі зацідив тварині копняка. Мул захитався і з гуркотом впав на землю. Коли ми навколо нього зібралися, він підвів затуманений, майже людський, погляд на Кірні й зробив свій останній подих. Це було погано; але ще гірше, на нашу думку, була супутня катастрофа. Частину багажу цього мула складало п'ятдесят кілограмів відбірної кави. Торба розірвалася, і безцінна коричнева маса земної ягоди розсипалася по зарослій травою болотистій землі. *Mala suerte!* Коли відбираєш в есперандця його каву, то заодно відбираєш його патріотизм і п'ятдесят відсотків цінності як солдата. Чоловіки почали згрібати дорогоцінну сировину; але я підкликав Кірні в місце, де би нас не почули. Межу було перейдено.

Я вийняв з кишені гаманець і витягнув із нього кілька купюр.

– Містере Кірні, – сказав я, – ось вам деякі кошти дона Рафеля Вальведії, які я мав би отримати за це діло. Не можу придумати, як краще можна їх використати. Тут є сто доларів. На щастя чи нещастя, тут наші шляхи розходяться. Зірка винна чи не зірка, але вас супроводжують нещастя. Повертайтеся на пароплав. Він зупиняється в Амотапі, щоби збути дерево та залізо, а тоді повертається в Новий Орлеан. Передайте цю записку штурману, який вас прийме.

Я написав кілька слів на листку, вирваному зі записника, і поклав його разом з грішми в руку Кірні.

– Прощайте, – сказав я, простягаючи йому свою. – Не те щоб я був вами незадоволений; але в цій експедиції немає місця для... скажемо так – сеньйорити Феби. – Я сказав це з усмішкою, намагаючись пом'якшити для нього момент. – Бажаю вам більшої удачі в майбутньому, *compañero*.

Кірні взяв гроші й папір.

– Я його ледь торкнувся, – сказав він, – тільки підняв носок черевика – які взагалі були шанси? – той чортів мул здох би, навіть якби я просто здув із нього пилінку. Але таке моє щастя. Що ж, капітане, я хотів би брати участь у тій маленькій битві в Агуас-Фріас поряд із вами. Успішної операції. *Adios!*

Він розвернувся і рушив стежкою, не озираючись. Багаж зі злочасного мула перемістили на коня Кірні, і ми знову замарширували.

Через чотири дні подорожі ми перетнули передгір'я і гори, при цьому переходили вбхід крижані течії, які звивалися довкола кострубатих вершин, дерлися по скелях над страшними проваллями, повзли, затамувавши подих, через хиткі мости над бездонними ущелинами.

Ввечері сімнадцятого ми розбили табір біля маленького струмка на голих пагорбах за п'ять хвилин до Агуас-Фріас. На світанку ми мали вирушати далі.

Опівночі я стояв біля свого намету й дихав свіжим холодним повітрям. Зорі яскраво світили на безхмарному небі, надаючи йому безмежної глибини, яка відкривалася, коли ди-

вितися на віддалі з темряви брудної землі. Майже в zenіті була планета Сатурн; і наполовину усміхаючись, я спостерігав за зловісною червоною іскрою її злобної супутниці – демонічної зірки нещастя Кірні. А тоді мої думки поблукали через пагорби до сцени нашого близького тріумфу, де благородний герой дон Рафаель чекав нашого прибуття, щоб запалити нову сяючу зірку на небосхилі націй.

Я почув шелест глибоко в траві праворуч, повернувся і побачив Кірні, який прямував до мене. Він був весь обідраний, мокрий від роси й кульгав. Капелюха тачеревиків на ньому не було. На одну стопу він намотав тканину з травою. Але те, як він підійшов, виказувало в ньому чоловіка, який усвідомлював свої чесноти й не потерпить відмови.

– Що ж, сер, – сказав я, холодно витріщившись на нього, – наполегливості вам не бракує, тому не бачу причин, чому б вам нас остаточно не занапастити.

– Я тримався на півдня позаду, – сказав Кірні, пірнаючи по камінець у пов'язці хворої ноги, – тому моє невезіння вас не зачепить. Не міг нічого зі собою вдіяти, капітане; хочу бути в грі. Подорож видалася важка, особливо що стосується кухні. Внизу ще завжди були банани й помаранчі. Але чим вище, тим гірше; хоча ваші люди залишили на кущах вдосталь козячого м'яса. Ось ваша сотня доларів. Ви майже на місці, капітане. Дозвольте мені завтра битися.

– Нізачо я нічому не дозволю тепер зашкодити моїм планам, – сказав я, – ні злим планетам, ні промахам простих

смертних. Але он там вже Агуас-Фріас, п'ять миль чистої дороги. Я налаштований не зважати ні на Сатурн, ні на його сателіти – нікому не вдасться зіпсувати наш успіх. У жодному разі я не відмовлю сьогодні такому виснаженому мандрівникові, такому доброму солдату, як ви, лейтенанте Кірні. Намет Мануеля Ортіса біля найяскравішого багаття. Будіть його і скажіть, хай забезпечить вас їжею, ковдрами й одягом. Ми вирушаємо на світанку.

Кірні мені швидко подякував і пішов.

Заледве він зробив із десятків кроків, як навколишні пагорби залило яскраве світло; зловісний, наростаючий, свистячий звук, ніби звідкись виривається пара, заповнив мені вуха. За ним десь далеко вдарив грім, і гуркіт від нього все наростав. Цей страшний шум досягнув кульмінації в жахливому вибуху, який, здавалося, струснув пагорби, як землетрус; світло стало настільки яскравим, що я закрив рукою очі, щоб не осліпнути. Думав, що настав кінець світу. Я не міг придумати, яке ж природне явище могло б це пояснити. Мої думки плуталися. Оглушливий вибух перейшов у рев і гуркотіння, які йому передували; і крізь це я почув страхітливі крики моїх солдатів, якізірвалися, спотикаючись, зі своїх лож і розбігалися хто куди. Також я почув крики Кірні: «Звинуватять мене, звичайно, але що це за біс, Франсіс Кірні і сам не знає».

Я відкрив очі. Пагорби були на місці, темні й непохитні. Значить, це не вулкан і не землетрус. Я подивився ввверх на

небо й побачив щось подібне на хвіст комети, що перетинало зеніт і простягалось на захід – вогняний хвіст, який щомиті ставав тьмянішим і вужчим.

– Метеор! – крикнув я. – Впав метеор. Небезпеки немає.

А тоді всі звуки втомилися в несамовитому крику, що вирвався з горла Кірні. Він підняв обидві руки над головою і стояв навшпиньках.

– ФЕБИ БІЛЬШЕ НЕМА! – кричав він на повні легені. – Впала й полетіла до пекла. Дивіться, капітане, червоноголове нещастячко розлетілося на друзки. Не справилася з Кірні й захлинулася власною злобою. Більше не буде ніякого Невезучого Кірні. Ох, возрадуймося!

Шалам-Балам на мурі сидів.

Шалам-Балам на землю злетів³

Я підняв голову й побачив, що Сатурн на місці. Але червоного мерехтливого вогника поряд, на який Кірні вказував мені як на його нещасливу зірку, уже не було. Ще півгодини тому я його бачив; сумніву не залишалося – сили природи скинули її з неба.

Я поплескав Кірні по плечі.

– Чоловіче, – сказав я, – нехай це очистить ваш шлях. Здається, астрології не вдалося вас скорити. Вам потрібен новий гороскоп, із більш відданими вам провідними зірка-

³ Переклад В. Корнієнка.

ми. Я віщую вам перемогу. А тепер ідіть у намет і поспіть. Як я казав, на світанку.

О дев'ятій годині ранку вісімнадцятого липня я поскакав в Агуас-Фріас поряд із Кірні. У чистому лляному костюмі, із військовою поставою і ревним поглядом він був взірцем бойового шукача пригод. Я уявляв, як він їде верхи в ролі командира охорони президента Вальдевії, коли настане нова республіка.

За нами їхав Карлос із військами та запасами. Він мав зупинитися в лісі під містом і ховатися там, поки не отримає сигнал, що можна рухатися далі.

Ми з Кірні спустилися по Калле Анка до резиденції дона Раваеля на іншому кінці міста. Коли ми минали розкішні будівлі університету Есперандо, я побачив через відчинене вікно блискучі окуляри та лисину гера Берговіца, професора природничих наук і друга дона Рафаеля, так само як мого та нашої справи. Він помахав мені з широкою, ласкавою усмішкою.

В Агуас-Фріас не помітно було жодних хвилювань. Люди ходили спокійно й неквапливо, як завжди; ринок був переповнений жінками з непокритими головами, які купували фрукти й м'ясо; ми чули бренькіт струнних музикантів на патіо ресторанів. Очевидно, дон Рафель вичікував.

Його резиденція була великою, але низькою будівлею з величезним подвір'ям, обрамленим декоративними деревами та тропічними кущами. Біля дверей стара жінка повідомила

нам, що дон Рафель ще не встав.

– Скажіть йому, – сказав я, – що капітан Малоне з другом бажають його негайно бачити. Може, він проспав.

Вона повернулася з переляканим виглядом.

– Я кликала, – сказала вона, – і дзвонила багато разів, але він не відповідає.

Я знав, де його спальня. Ми з Кірні пішли туди. Я підпер тонкі двері плечем і силою їх відчинив.

У кріслі біля великого стола, заваленого мапами й книжками, сидів дон Рафаель зі заплющеними очима. Я торкнувся його руки. Він був мертвий вже багато годин. На його голові за вухом була рана від важкого удару. Кров вже давно перестала текти.

Я сказав старій жінці покликати слугу, якого негайно відправив по гера Берговіца.

Він прийшов, і ми стояли, заляклі від шоку. Так кілька крапель крові з вен одного-єдиного чоловіка можуть викачати кров всієї нації.

Гер Берговіц нахилився і відняв темний камінь розміром із помаранч, який він побачив під столом. Він його уважно вивчив оком науковця через товсті окуляри.

– Фрагмент, – сказав він, – метеорита. Найвизначніше метеорне явище за двадцять років можна було спостерігати сьогодні опівночі над містом.

Професор швидко подивився на стелю. Ми побачили блакитне небо через дірку розміром із помаранч приблизно над

кріслом дона Рафаеля.

Я почув знайомий звук і обернувся. Кірні кинувся на підлогу й лепетав прокляття, від яких холонула кров, на адресу зірки його злого щастя.

Безсумнівно, Феба була жінкою. Навіть коли вона у вогні мчала на загибель, останнє слово було за нею.

Капітану Малоне не бракувало дару слова. Він знав, в якому місці розповідь має закінчитися. Я сидів і насолоджувався її ефектним кінцем, коли він стрепенув мене продовженням.

– Звичайно, – сказав він, – наш план провалився. Ніхто не міг зайняти місце дона Рафеля. Наша маленька армія випарувалася, як роса на сонці.

Через один день я повертався в Новий Орлеан і поділився цією історією з другом, який викладає в університеті Тулейна.

Коли я договорив, він засміявся і спитав, чи відомо мені, що стало згодом з удачею Кірні. Я відповів, що ні, бо я більше його не бачив; але що коли він зі мною прощався, то висловив впевненість у майбутньому успіху, тепер, коли його нещасливої зірки не стало.

– Жодних сумнівів, – сказав професор, – в одному йому точно пощастило – він не знає деякого факту. Якщо він звинувачує у своїх нещастях Фебу, дев'ятий сателіт Сатурна, то ця злобна панна все ще на службі й буде далі за ним наглядати. Зірка біля Сатурна, яку він прийняв за Фебу, опини-

лися біля Сатурна випадково – у різний час біля Сатурна опиняються різні зірки, а він кожного разу думав, що це Феба. Справжню ж Фебу можна побачити тільки через дуже добрий телескоп.

– Десь через рік, – продовжив капітан Малоне, – я йшов по вулиці, які перетинала ринок Пойдрас. Неймовірно огрядна панянка з рожевим обличчям у чорній атласній сукні похмуро витіснила мене з вузького тротуару. За нею плентався чоловік, обвішаний планширами з торбами, нав'ючений по вуха овочами та іншими продуктами.

Це був Кірні, але він змінився. Я зупинився і потиснув йому руку, яка все ще стискала торбу з часником і червоним перцем.

– Ну як, щастить, старий *companero*? – спитав я його. Мені забракло відваги розповісти йому про зірку.

– Ну, як можна здогадатися. – сказав він, – я одружився.

– Франсісе! – поклікала велика пані глибоким голосом, – ти весь збираєшся пробазікати на вулиці?

– Вже йду, Фебо, люба, – сказав Кірні, наздоганяючи її.

Капітан Малоне знову замовк.

– Отож ви вірите в удачу? – спитав я.

– А ви? – відповів капітан з багатозначною усмішкою, яку затіняли криси його солом'яного капелюха.

ЗАТЯТИЙ ОБМАНЩИК

Біда почалася в Ларедо. Це було провина Малоно Льян, бо йому слід було обмежити свою звичку до людиновбивства мексиканцями. Але Малому минуло двадцять років; а мати на своєму рахунку в двадцять років одних лише мексиканців було нечуваним соромом на кордоні Ріо Гранде.

Усе сталося в гральному домі старого Хусто Вальдо. Грали в покер, і не всі гравці були між собою друзями, як це буває, коли чоловіки з'їжджаються здалеку в пошуках щастя. Сварка розгорілася через таку дрібницю, як пара королів; і коли вивітрилася, виявилось, що Малюк допустився нетактовності, а його супротивник промахнувся. Виявилось, що нещасний боець не тільки не латиноамериканець, а ще й зі знатного роду власників ранчо, десь того самого віку, що й Малий, і мав своїх друзів та захисників. Те, що він не вцілив Малому у вухо, промахнувшись всього на десяту частину міліметра, ніяк не применшило нетактовність більш вправного стрільця.

Малий, який не мав ні почту, ні натовпу прихильників і прибічників – у чому винна сумнівна репутація, нехай він і жив на кордоні – не вважав, що його безсумнівна відвага має завадити вчинити йому розсудливо й змитися.

Месники не забарилися і відшукали його. Троє з них наздогнали його на підході до станції. Малий повернувся, по-

казав зуби у своїй блискучій безрадінській посмішці, яка чомусь завжди передувала його зухвалим, жорстоким діянням, і його переслідувачі відступили, так що йому не довелося навіть тягнутися по зброю.

Але в цій афері Малий не відчув неблаганної спраги до сутички, яка зазвичай гнала його на поле битви. Між цими двома виникла випадкова сварка, породжена картами й певними епітетами, неприйнятними для джентльмена. Малому навіть подобався стрункий, самовпевнений, смуглий хлопець, якому його куля врізала віку в самому розквіті сил. І він не хотів більше проливати кров. Він хотів втекти й виспатися десь під сонцем на траві з хустинкою на обличчі. Навіть мексиканець міг спокійно перейти йому дорогу, поки він був у такому настрої.

Малий, не ховаючись, сів на пасажирський поїзд на північ, який відправлявся через п'ять хвилин. Але за кілька миль, у Веббі, де він зменшив швидкість, щоб підібрати пасажирів, хлопець відмовився від такої втечі. Попереду були телеграфні станції; а Малий з підозрою дивився на електрику й пару. Його тихою гаванню були сідло та шпори.

Малий не знав чоловіка, якого застрелив. Але знав, що він був із табору Коралітос ранчо Ідальго; і що ковбої з того ранчо, коли одному з них заподіяли шкоди, ставали більш мстивими й безжальними, ніж учасники акту кровної помсти в Кентуккі. Тому з мудрістю, притаманною багатьом великим борцям, Малий вирішив залишити між собою і загоном Ко-

ралітос якомога більше чапаралю і кактусів.

Біля станції була крамниця; а біля крамниці, розкидані по траві між в'язами, стояли коні покупців. Більшість з них дрімала з повислими головами й обм'яклими кінцівками. Але один довгоногий чалий з вигнутою шиєю, форкав і бив копитом. Його Малий і осідлав, стиснув колінами й легенько вдарив гарапником, залишеним власником.

Якщо вбивство відчайдушного картяра кинуло тінь на репутацію Малого як доброго чесного громадянина, цей останній його вчинок скинув його в найгустіший морок ганьби. На кордоні Ріо Гранде людське життя іноді має не більше значення, ніж купка сміття; але відібрати коня – значило зробити його власника бідним і при цьому, якщо тебе спіймали – і самому не збагатитися. Для Малого більше не було дороги назад.

Верхи на чалому він не відчував тягаря турбот чи неспокою. Після п'яти миль галопу він пустився рессю, як мешканець рівнин, у напрямку на північ, до долини річки Нуесес. Він добре знав той край – його звивисті й приховані стежки, які пролягали через дикі зарості кущів і кактусів, його табори й самотні ранчо, де можна було відпочити в безпеці. Він завжди тримався сходу; бо Малий ніколи не бачив океану, і йому закортіло погладити гриву Мексиканської затоки, грайливого лошати великої води.

Тож через три дні він стояв на березі в Корпус-Крісті й милувався легенькими брижами спокійного моря.

Капітан Бун зі шхуни «Вітряна» стояв біля свого човна, який хитався на прибою під наглядом члена екіпажу. Він був готовий відпливати, коли зрозумів, що забув такий предмет першої необхідності, як тютюн для жування. По забраклий вантаж відрядили моряка. Тим часом капітан походжав по піску, жуючи, лаючись, запаси з кишені.

До краю води підійшов стрункий, жиливий юнак у високих чоботах. Обличчя він мав ще хлопчаче, але якась передчасна суворість натякала на чоловічий досвід. Він мав темну від природи шкіру; а сонце й вітер життя просто неба зробили її кавово-коричневою. Волосся було чорне та пряме, як в індіанця; його обличчя ще не піддавалося випробуванням бритвою; очі були холодні й сині. Він ходив, трохи відставивши ліву руку від тіла, бо міські поліцейські скоса дивляться на револьвери сорок п'ятого калібру, а коли їх носити в проймі сорочки, то трохи випирають. Він подивився повз капітана Буна на затоку з неупередженою і холодною гідністю китайського імператора.

– Думаєш купити цю затоку, друже? – спитав капітан, який був у саркастичному настрої від того, що щойно заледве врятувався від подорожі без тютюну.

– Та ні, – спокійно відповів Малій, – Не думаю. Я раніше ніколи її не бачив. Просто дивився. А ви її продаєте?

– Не в цій подорожі, – сказав капітан. – Можу надіслати вам за накладною платою, коли повернуся з Буенас-Тьєрас. А ось і наш бевзь із тютюном. Я мав підняти якір ще годину

тому.

– А то ваш корабель он-там? – спитав Малій.

– Мій, – відповів капітан, – якщо ви називаєте шхуну кораблем, і якщо я брешу. Але вона належить Міллеру й Гонсалесу, а перед вами простий шкіпер, Семюель К. Бунер.

– Куди ви пливете? – спитав біженець.

– У Буенеас-Тьеррас, узбережжя Південної Америки – забув, як та країна називалася, коли я був там останній раз. Вантаж – дерево, рифлене залізо й мачете.

– А що то за країна? – спитав Малій, – холодна чи спекотна?

– Тепленька, друже, – сказав капітан. – Але що стосується прекрасних краєвидів і географії – типовий втрачений рай. Кожного дня тебе будить спів червоних пташок із сімома пурпуровими хвостами та легенький бриз, який віє між кущиками троянд. А місцеві ніколи не працюють, бо можуть назбирати повні кошики найкращих фруктів, не встаючи з ліжка. Там нема неділь, нема криги, нема орендної плати, нема турбот, нема ніякого сенсу й узагалі нічого нема. Чудова країна, щоб поспати й почекати, поки щось підвернеться. Усі наші банани, помаранчі, ананаси й урагани – звідти.

– Мені подобається! – сказав Малій, нарешті виказуючи інтерес. – Скільки з мене, щоб ви мене зі собою взяли?

– Двадцять чотири долари, – сказав капітан Бун, – їжа й перевезення. Каюта другого класу. Першого класу в нас немає.

– Може розраховувати на моє товариство, – сказав Малій, стягуючи торбу з оленьчої шкіри.

Він виїхав у Ларедо на свою традиційну гулянку з трьомастими доларами в кишені. Дуель у Вальдоса скоротила час його забав, але зберегла двісті доларів на втечу, до якої вона ж і спричинила.

– Добре, друже, – сказав капітан. – Сподіваюся, твоя мама не буде мене звинувачувати у втечі своєї дитини, – він кивнув одному з екіпажу. – Нехай Санчес допоможе тобі забратися на шхуну, щоб ти ноги не намочив.

Такер, консул США в Буенас-Тьєрас, ще не напився. Була щойно одинадцята година; а він ніколи не досягав бажаного стану блаженства – стану, в якому він співав старі сентиментальні водевілі й кидався у свого крикливого папугу банановими шкурками – до години четвертої. Тому, коли він визирнув з гамака на чиєсь покашлювання і побачив Малого, який стояв у дверях консульства, він ще міг проявити гостинність і ввічливість, як і личило представнику великої нації.

«Не завдавайте собі клопоту», – спокійно сказав Малій. «Я тільки забіг на хвилинку. Мені сказали, що тут прийнято з'явитися у вас, перш ніж починати тур містом. Я щойно прибув кораблем із Техасу».

– Радий вас бачити, містере... – сказав консул.

Малій засміявся.

– Спраг Далтон, – сказав він. – Смішно чути, як це звучить. У Ріо Гранде мене називають Малій Льяно.

– А я Текер, – сказав консул. – Візьміть собі плетене крісло. Якщо ви приїхали інвестувати, вам знадобляться кілька порад. Тут вас обдеруть до останнього золотого зуба, якщо не зрозумієте системи. Хочете спробувати сигару?

– Дуже дякую, – сказав Малий, – але я і хвилину не протягну без своїх самокруток, – сказав Малий і дістав із кишені маленький мішечок.

– Тут розмовляють іспанською, – сказав консул, – вам потрібен буде перекладач. Я буду радий якимось вам допомогти. Якщо будете купляти землю під фрукти чи захочете отримати пільги, вам знадобиться хтось, хто знає що тут і до чого.

– Я говорю іспанською, – сказав Малий, – разів у дев'ять краще, ніж англійською. Там, звідки я родом, усі нею розмовляють. І я не планую щось купляти.

– Ви говорите іспанською? – задумано сказав Такер. Він уважно розглядав Малого.

– Ви й схожий на іспанця, – продовжив він. – І ви з Техасу. І вам напевно не більше двадцяти чи двадцяти одного року. Цікаво, як у вас із витримкою.

– А вам треба прокрутити якусь справу? – спитав техасець із несподіваною проникливістю.

– А ви відкриті для пропозицій?

– Навіщо заперечувати? – сказав Малий. – Я встряв у невеличке заворушення зі зброєю в Ларедо й завалив білого. Під рукою не опинилося жодного мексиканця. От я і приїхав у ваш папуго-мавпячий край, щоб трохи понюхати іпомеї і

нагідки. *Sabe*, розумієте?

Такер підвівся і зачинив двері.

– Покажіть руки, – сказав він.

Він взяв Малого за ліву руку й пильно оглянув долоню.

– Може і вийти, – сказав він схвильовано. – Плоть у вас міцна, як дерево, і здорова, як у немовляти. Загоїться за тиждень.

– Якщо хочете втягнути мене в кулачні бої, – сказав Малий, – то не спішіть ставити гроші. Якщо на пістолетах – я в ділі. Але ніяких бійок голірuch, я не буду дряпатися, як дамочка на чаюванні.

– Ні, усе простіше, – сказав Такер. – Станьте сюди, будь ласка.

Він показав через вікно на двоповерховий побілений будинок із широкими верандами, який виринав із темно-зеленого тропічного листя на порослому деревами пагорбі, що спускався до моря.

– У тому домі, – сказав Такер, – старий кастильський джентльмен із дружиною не можуть дочекатися, щоб стиснути вас в обіймах і набити ваші кишені грішми. Там живе старий Сантос Урік. Йому належить половина копалень країни.

– Ви що, блекоти об'їлися? – спитав Малий.

– Сідайте, – сказав Такер, – і я все вам розповім. Дванадцять років тому вони втратили дитину. Ні, він не помер – хоча багато дітей помирають тут від того, що п'ють сиру воду. Він був малим дияволеням, хоч і мав всього вісім років.

Усі це знали. Якись американці, які приїхали сюди з надією знайти золото, мали листи для сеньйора Уріка й не могли натішитися там хлопчиком. Вони забивали йому голову розповідями про штати; і десь за місяць після їхнього від'їзду дитина зникла. Напевно, він сховався в бананах і поплив у Новий Орлеан на вантажному пароплаві. Кажуть, після цього його раз бачили в Техасі, але ніхто від нього нічого не чув. Старий Урік потратив тисячі на його пошуки. Найтяжче переживала це мадам. Малий був її життям. Тепер вона носить жалобу. Але кажуть, вона вірить, що одного дня він до неї повернеться, і не втрачає надії. На тильному боці долоні в хлопчика витатуйований орел, який несе горобця в пазурах. Це герб старого Уріка, чи щось таке, що він успадкував в Іспанії.

Малий повільно підняв ліву руку й із цікавістю її розглядав.

– Саме так, – сказав Такер, тягнучись через стіл по пляшку контрабандного бренді. – А ви не дурний. Я можу сам все зробити. Не просто так же я був консулом у Санда-кані? Я аж тепер зрозумів. За тиждень орел буде так глибоко у вашій шкірі, ніби ви з ним народилися. Я запасся голками й чорнилом, ніби знав, що одного дня ви тут опинитеся, містере Далтон.

- Чорт, – сказав Малий. – Я думав, що назвав своє ім'я!
- Добре, тоді, «Малий». А як вам сеньйор Уріке, на зміну?
- Не пригадую, щоб я колись розігрував зі себе сина, –

сказав Малій. – Якщо в мене й були якісь батьки, то вони вмерли ще до того, як я заговорив. То який ваш план?

Такер схилився на стіну й виставив склянку на світло.

– Тепер ми наблизилися, – сказав він, – до питання: як далеко ви готові зайти?

– Я вам розповів, чому я тут, – просто відповів Малій.

– Гарна відповідь, – сказав консул. – Але дуже далеко заходити не доведеться. План такий. Я зроблю вам розпізнавальне татуювання, а тоді сповіщу старого Уріке. А поки що я ознайомлю вас зі сімейною історією, щоб ви могли підтримувати розмову. Зовнішність у вас відповідна, іспанську знаєте, фактами володієте, можете говорити про Техас, татуювання теж буде. Коли я повідомлю їм, що повернувся їхній повноправний спадкоємець і чекає звістки, чи готові його простити й прийняти, що, гадаєте, станеться? Вони примчатъ сюди й повішаються вам на шию. А закінчиться вистава закусками та прогулянкою по фойє.

– Кажіть, що там далі, – сказав Малій. Я тут недавно, і вас вперше бачу; але якщо все має закінчитися одним батьківським благословенням, то я вас, напевно, не так зрозумів.

– Дякую, – сказав консул. – Я вже давно не зустрічав молодих людей, які б усе так схоплювали на льоту. Далі все просто. Навіть якщо вони приймуть вас лише ненадовго, цього вже буде достатньо. Не показуйте їм родиму пляму на плечі. Старий Уріке зберігає в будинку десь між п'ятдесятьма й ста тисячами доларів у маленькому сейфі, який можна відкри-

ти шпилькою. Дістаньте їх. Моя робота майстра татуювання варта половини. Ми розділимо гроші й сядемо на вантажний пароплав до Ріо-Жанейро. Пішли до біса ті штати, якщо їм не потрібні мої послуги. *Que dice, señor?*

– Звучить добре! – сказав Малий, киваючи головою. – Я готовий іти по гроші.

– Що ж, добре, – сказав Такер. – Вам не можна далеко відходити, поки я не набив вам пташку. Можете пожити тут. Я сам готую і забезпечу вам максимальний комфорт, який дозволяє економність уряду.

Такер обіцяв тиждень, але роздобути точний малюнок і перенести його на Малого забрало два тижні. А тоді Такер покликав слугу й відправив його зі запискою до наміченої жертви:

Сеньйору дону Сантосу Уріке,
Каса Бланка,
Шановний сер:

Прошу вашого дозволу повідомити вам, що в моєму домі в ролі тимчасового гостя перебуває молодий чоловік, який прибув у Буенас-Тьєрас зі Сполучених Штатів кілька днів тому. Не хочу давати надії, яка може виявитися марною, але думаю, існує ймовірність того, що це ваш давно загублений син. Було б добре, якби ви прийшли й подивилися на нього. Якщо це він, думаю, його наміром було повернутися до себе додому, але після прибуття сюди йому забракло відваги через

сумнів, чи готові ви будете його прийняти.

Ваш вірний слуга,

Томпсон Такер.

Через півгодини – небагато часу для Буена-Тьерас – древнє ландо сеньйор Уріке з босоногим кучером, який покривав на товстих, незграбних коней, підіхало до дверей консула.

Високий чоловік із білими вусами зійшов сам і допоміг зійти вбраній у незмінну чорну сукню і вуаль пані.

Обоє поспішили в дім, де їх зустрів Такер своїм найкращим дипломатичним поклоном. Біля його письмового стола стояв стрункий молодий чоловік із виразними рисами засмаглого лиця і гладенько зачесаним чорним волоссям.

Сеньйора Уріке рвучко відкинула чорну вуаль. Вона була старша середнього віку, її волосся починало сивіти, але повна, горда фігура та чиста оливкова шкіра не втрачали властивої баскам краси. Та варто було побачити її очі й зрозуміти великий смуток, який ховався в їхніх глибоких тінях і безнадійному виразі, як перед вами поставала жінка, що жила тільки спогадами.

Вона довго й пильно дивилася на молодого чоловіка в агонії сумнівів. Тоді звернула погляд свої великих чорних очей на його ліву руку. А тоді, схлипнувши, неголосно, але так, що, здавалося, затрусилася кімната, вона вигукнула: «Ніжо тіо!» і притиснула Малого Льяно до серця.

Через місяць Малий прийшов до консула у відповідь на

отримане від нього послання.

Він мав вигляд молодого іспанського кабальєро. На ньому був імпортований одяг та результат клопіткої праці ювеліра. Коли він скручував собі сигарету, на пальці в нього зблиснув більш ніж пристойний діамант.

– Ну як воно? – спитав Такер.

– Та нічого, – спокійно відповів Малій. – Сьогодні вперше їстиму стейк з ігуани. Це такі великі ящірки, *sabe?* Хоч мене б влаштували й боби з беконом. Ви любите ігуан, Такере?

– Не більше, ніж інших рептилій, – сказав Такер.

Була третя година по обіді, і за годинну він буде у своєму стані блаженства.

– Пора тобі братися за діло, синку, – продовжив він із неприємним виразом на почервонілому обличчі. – Виходить нечесно. Ти вже чотири тижні розігруєш блудного сина, і за твоїм бажанням тобі готові подавати телятину на золотій тарілці на сніданок, обід і вечерю. Думаєте, містєре Малій, так правильно, коли сам я на скупій дієті? У чому річ? Невже твої синівські очі не натрапляли на щось схоже на гроші? Не кажи, що ні. Усі знають, де старий Уріке тримає готівку. Ще й в американських доларах; більше він нічого не приймає. То що? І цього разу не кажи «нічого».

– Та чого ж, – сказав Малій, милуючись своїм діамантом, – там досить грошей. Я не мав справи з такими сумами, але насмілюся сказати, що бачив, як мій названий батько ховав

за раз п'ятдесят тисяч до бляшаної коробочки, яку він називає сейфом. І він часом дозволяє мені носити ключ, щоб показати, як він визнає в мені малого Франциско, який давним-давно відбився від стада.

– Ну то чого ти чекаєш? – сердито спитав Такер. – Не забувай, я можу будь-якої миті покласти край твоєму солодкому життю. Якби старий Уріке дізнався, що ти самозванець, що б із тобою стало? О, ви не знаєте цієї країни, містере тєхаське дитя. Закони тут перемазані гірчицею. Ці люди розтягнуть тебе, як жабу, на яку наступили, і на кожному куті вгатять п'ятдесят ударів палкою, аж вона зламається. А що залишиться, згодують алігаторам.

– Хочу вам сказати, напарнику, – сказав Малій, сповзаючи в шезлонгу, – що все залишатиметься, як є. Мені й так добре.

– Що ти маєш на увазі? – спитав Таке, постукуючи склянкою по столу.

– План відмінюється, – сказав Малій. – І коли вам випадатиме нагода зі мною побалакати, прошу до мене звертатися дон Франциско Уріке. Обіцяю відгукнутися. Гроші полковника Уріке залишаться при ньому. Його маленький бляшаний сейф у такій безпеці від нас, ніби він замкнений у Першому національному банку Ларедо.

– То ти збираєшся обійтися без мене? – сказав консул.

– Звичайно, – життєрадісно відповів Малій. – Обійтися без вас. Саме так. А тепер я поясню чому. Першої ночі в пол-

ковника вдома мені показали спальню. Ніяких вам ковдр на підлозі – справжня кімната, з ліжком і всяким таким. І перш ніж я заснув, прийшла моя названа мама й підіткнула мені ковдру. «Панчіто», – каже вона, «загублений мій, Бог привів тебе назад до мене. Благословенне ж буде його ім'я». Ось що вона сказала, ну, чи якусь подібну дурницю. Тоді мені на ніс впала капля дощу. І все, містере Такере. Так воно й залишається. І далі має залишатися. Не думайте собі, що це все заради мене. У мене не дуже в'язалося з жінками, і мами я теж не знав, але ця леді не має дізнатися правду. Один раз вона вже пережила втрату сина; вдруге вона цього не витримає. Я людина безчесна, і, може, мене сюди прислав диявол, а не Господь, але цей шлях я пройду до кінця. А тепер, не забувайте, що я – дон Франциско Уріке, якщо вам треба буде до мене звернутися.

– Я сьогодні ж тебе видам – ти, обманщику затятий, – сказав, запинаючись, Такер.

Малий підвівся, спокійно взяв Такера за горло сталевую рукою і повільно відтягнув у кут. Тоді витягнув з-під лівої руки револьвер із перламутровою рукояткою і приставив холодне дуло консулу до рота.

– Я розказав вам, чому я тут, – сказав він зі старою-доброю крижаною посмішкою. – Якщо мені доведеться звідси поїхати, причиною цьому станете ви. Не забувайте, напарнику. А тепер, скажіть, як мене звати?

– Е-е... дон Франциско Уріке, – видихнув Такер.

Знадвору почувся шурхіт коліс, тоді хтось крикнув і вдарив батою товстобокого коня.

Малий прибрав револьвер і пішов до дверей. Але ще раз обернувся і повернувся до тремтячого Такера, тицяючи йому в обличчя лівою долонею.

– Є ще одна причина, – повільно сказав він, – чому все має залишатися, як є. Той хлопець, якого я вбив у Ларедо, мав такий самий малюнок на лівій руці.

Надворі заторохтіло древнє ландо дона Сантоса Уріке. Кучер затих. Сеньйора Уріке, в об'ємній білій сукні з численними мереживними оборками та стрічками, нахилилася вперед зі щасливим виразом в її великих лагідних очах.

– Синку, ти тут? – гукнула вона з кастильською інтонацією.

– *Madre mia, yo vengo*⁴, – відповів молодий дон Франциско Уріке.

⁴ Мамо, я йду (*icn.*).

ЗНИКНЕННЯ ЧОРНОГО ОРЛА

Кілька місяців якогось року один безжалісний бандит налітав на Техас вздовж кордону по Ріо Гранде. Особливо око різало його мародерство. Його характер забезпечив йому титул «Чорний Орел, Страх Кордону». Відомо чимало страшних історій про його діяння і діяння його послідовників. Але раптом, в одну мить, Чорний Орел зник із лиця землі. Більше про нього не чули. Навіть його банда не здогадувалася, у чому ж полягала загадка його зникнення. Ранчо та поселення на кордоні боялися, що він повернеться і знову почне їх грабувати. Але він не повернеться. Для цього й було написано це оповідання – щоб розкрити таємницю, як склалася доля Чорного Орла.

Історія починається під човгання стоп бармена зі Сент-Луїса. Його пильний погляд впав на Курча Раглза, коли той пожадливо дзьобав безплатний обід. Курча був бродягою. Він мав довгий ніс, подібний на дзьоб, надмірний апетит до птиці й звичку безплатно його вдовольняти, чим він і заробив своє ім'я серед інших волоцюг.

Лікарі погоджуються, що споживання рідин під час їжі не є корисним для здоров'я. Але в салонах заведено по-іншому. Курча ж відмовлявся купувати випивку до їжі. Бармен обійшов стійку, схопив нерозсудливого клієнта за вухо лимоночавилкою, потягнув до дверей і викинув на вулицю.

Так Курча відчув, що наближається зима. Ніч була холодна; зорі світили немилосердно яскраво; люди поспішали вулицею двома тісними потоками. Чоловіки надягли пальта, і Курча знав із точністю до відсотка, наскільки важче тепер буде діставати четвертаки з їхніх кишень. Настав час відходити на південь.

Маленький хлопчик, років п'яти-шести, стояв і жадібно дивився на вітрину кондитера. В одній ручці він тримав порожню пляшечку на дві унції; іншою стискав щось плоске й кругле з блискучим обідком. Сцена відкривала поле для відваги й талантів Курчати. Він оглянувся, щоб пересвідчитися, що на горизонті не видніється жодного поліцейського, і підступно привітався зі своєю жертвою. Хлопчик, якого вдома рано навчили зі сумнівом ставитися до чийсь альтруїстичних поривів, на таку спробу відповів із прохолодою.

Тоді Курча зрозумів, що він мусить проробити один із тих відчайдушних трюків, який розхитує нерви, але такий потрібний, щоб схилити фортуна на свій бік. Його капітал становив п'ять центів, і ними він мав ризикнути, щоб отримати те, що лежало на відстані витягнутої руки малого. Це була небезпечна лотерея, Курча це знав. Але він мусив підступити хитрістю, бо невимовно боявся грабувати дітей зі застосуванням сили. Одного разу в парку від голоду він взяв штурмом дитячий візочок і відібрав у його пасажира їжу. Обурене немовля так швидко відкрило рот і покликало підмогу, що Курчати довелося відбути тридцять днів у не дуже затишно-

му курнику. Відтоді він, згідно з його ж словами, «не довіряв дітям».

Він почав хитро випитувати в хлопчика про його вибір солодоців, і так поволі отримував бажану інформацію. Мама сказала, щоб він попросив в аптекаря безпечний засіб на десять центів; він має попросити в аптекаря загорнути решту й покласти в кишеню штанів. І справді, у штанах були кишені – аж дві! А він найбільше любив цукерки з шоколадною помадкою.

Курча зайшов у крамницю і перетілювався в азартного гравця. Він інвестував весь свій капітал у товари кондитерської, тільки щоб прокласти шлях для ще більшого ризику.

Він віддав цукерки малому й із радістю відзначив, що завоював довіру. Тепер легко буде очолити експедицію; взяти, так би мовити, інвестицію за руку й відвести в хорошу аптеку в тому самому кварталі. Там Курча з батьківською турботою дав долар і замовив ліки, поки хлопчик гриз цукерку, радий, що його звільнили від відповідальності за покупку. А тоді успішний інвестор обнищпорив кишені, знайшов там гудзик від пальта – весь його зимовий посаг – і, акуратно його загорнувши, поклав у кишеню довірливої дитини. Курча показав хлопчику напрям до його дому, доброзичливо поплескав по плечу – він був таким самим добросердним, як і його пернаті тезки – і спекулянт покинув ринок з прибутком 1,700 відсоток від інвестованого капіталу.

Через дві години з депо виїхав локомотив вантажного

поїзда «Залізна Гора». В одному вагоні з худобою Курча безпечно влігся на деревній стружці. Біля нього в його гніздечку лежали чверть пляшки віскі й паперовий пакет із хлібом і сиром. Містер Раглз у приватному вагоні відправлявся зимувати на південь.

Тиждень цей вагон котився на південь, зупинявся, міняв напрям і виконував усі інші властиві рухомому ешелону маніпуляції, але Курча тримався за нього, покидаючи тільки в разі крайньої необхідності – втамувати голод чи спрагу. Він знав, що зрештою однаково прибуде в скотарський край, а його ціллю був Сан-Антоніо. Там повітря було м'яке й цілюще; люди поблажливі й довготерпеливі. Там бармени його не викидатимуть на вулицю. Вони лаялася, так сильно розтягуючи слова, і мали такий багатий словниковий запас, що поки його виганяли, Курча ще встигав добряче набити кендюхи. Погода завжди стояла весняна; на площах вночі було приємно, грала музика, люди продовжували веселитися; лише зрідка бувало холодно, а поза тим завжди можна було заночувати надворі, якщо раптом комусь забракло для вас гостинності.

У Таксаркані його вагон перевели на іншу колію. Тоді він продовжив рухатися на південь, доки нарешті не переповз міст через Колорадо в Остіні й натягнувся, як стріла, на дорозі в Сан-Антоніо.

Коли поїзд зупинився в цьому місті, Курча міцно спав. Через десять хвилин поїзд рушив до Ларедо, кінцевої стан-

ції. Порожні вагони для скоту мали розвезти по точках, на які з ранчо привозили худобу.

Коли Курча прокинувся, його вагон стояв. Він виглянув крізь щілину між планками й побачив, що була ясна місячна ніч. Курча видерся назовні й побачив, що його та ще три вагони покинули на запасній колії на безлюдній місцевості. З одного боку від колії було стійбище та крутий спуск. Залізна дорога розрізала навпіл широкий, туманний океан прерії, посеред якого Курча зі своїм рухомим ешелоном був так само викинутий на берег, як Робінзон із човном, без виходу до моря.

Біля колій був білий стовп. Підійшовши до нього, Курча прочитав літера зверху, С.А. 90. Десь за стільки на південь містився Ларедо. Він був за сто миль від будь-якого міста. У загадковому морі навколо нього починали скавчати койоти. Курча відчув себе самотнім. Він жив у Бостоні без освіти, у Чикаго без мужності, у Філадельфії без місця для ночівлі, у Нью-Йорку без зв'язків і в Пітсбурзі без випивки, але таким самотнім він ще не почувався.

Нараз крізь напружену тишу він почув іржання коня. Звук долинав з боку колії на схід, і Курча боязко рушив вивчити той напрямок. Він високо піднімав ноги, ступаючи по килиму мескітової трави, бо боявся всього, що могло водитися – змії, щурів, розбійників, стоніг, міражів, ковбоїв, фанданго, тарантулів, тамале – він читав про них у газетах. Курча обходив колючі кактуси, які зловісно позадирали вгору голови,

коли заляк від страху, бо кінь, сам наляканий, відскочив за п'ятдесят ярдів і голосно фокнув, а тоді знову взявся скубти траву. Але була в пустелях одна річ, якої Курча не боявся. Він виріс на фермі; він знав, як поводитися з кіньми, розумів їх і вмів їздити верхи.

Повільно підходячи й заспокійливо розмовляючи, він рушив за твариною, яка після першого пориву заспокоїлася, і схопив кінець шестиметрової мотузки, яка волочилася за ним по траві. Йому знадобилося всього кілька хвилин, щоб перетворити її на імпровізовану вуздечку на кшталт мексиканського босаля. Ще за мить він вже скакав верхи на коні, дозволивши тому самому обрати напрямок. «Кудись він мене відвезе», – сказав Курча сам до себе.

Навіть Курчаті могло бути радісно мчати отак галопом по залитій місячним світлом прерії, але в нього був не той настрій. У нього боліла голова; він все більше хотів пити; він не знав, що на нього чекає попереду.

Але тепер він зауважив, що кінь прямує до конкретної цілі. Він стрілою мчав через прерію на схід. Відхилившись трохи через пагорби, струмки та колючі кактуси, завдяки непомильному інстинкту він невдовзі знову влився в течію. Нарешті, на пологому схилі він перейшов на спокійний крок. Аж ось під деревами вималювалася мексиканська халупа – до неї було, як рукою подати – хата на одну кімнату з паль, перемазаних глиною, і солом'яною чи очеретяною стріхою. Досвідчене око розпізнало б у халупі штаб-квартиру малень-

кого овечого ранчо. У місячному світлі видно було, що земля в загорожі поряд гладко перетерта овечими копитами. Повсюди були розкидані атрибути – мотузки, вуздечки, сідла, овечі шкури, мішки з вовною, корита та підстилки для худоби. На возі біля дверей стояла бочка з питною водою. На ньому ж лежала й всотувала росу безладна купа упряжі.

Курча зісковзнув на землю і прив'язав коня до дерева. Він гукав і гукав, але з будинку не доносилося ні звуку. Двері були відчинені, і він обережно зайшов. Там було досить світло, щоб він побачив – у домі нікого немає. У кімнаті явно жив холостяк, який обходився найнеобхіднішим. Курча трохи порився, поки не знайшов те, про що не відважувався і мріяти – маленький коричневий глечик, ще на чверть заповнений бажаним.

Через півгодини Курча – який тепер почувався бойовим півнем – непевними кроками вийшов із будинку. Він скористався відсутністю власника ранчо і замінив його речами своє лахміття. Він надягнув коричневий костюм із грубої парусини, куртка якого була чимось на кшталт модного болеро. Нові чоботи при кожному кроці скреготіли шпорами. Пояс був набитий патронами, а в обох кобурах було по пістолету.

Ще трохи побродивши, він знайшов ковдри, сідло та вуздечку, якими нарядив свого скакуна. Курча знову сів верхи й швидко поскакав геть, голосно наспівуючи пісню без мелодії.

Банда урвиголів Бада Кінга, розбійників та крадіїв коней

і худоби, розташувалися у відлюдному таборі на березі ріки Фріо. Їхній грабіж в окрузі Ріо Гранде, хоч і не гірший, ніж завжди, цього разу набув особливого розголосу, і капітан Кінні зі своїм загоном поліції був скерований за ними наглядати. Як наслідок, Бад Кінг, який був мудрим генералом, вирішив не залишати гарячий слід для стражів порядку, а натомість відійшов за стіну кактусів у долині Фріо.

Хоч це був і розсудливий крок, який ніяк не применшував славнозвісної відваги Бада, він призвів до незгоди всередині банди. Власне, поки вони безславно ховалися в кущах, постало питання, чи Бад узагалі придатний для ролі лідера. Ніколи раніше Бадові здібності не підлягали критиці; але його слава починала гаснути в світлі нової зірки (така вже в слави доля). Банда починала згуртовуватися довкола думки, що Чорний Орел міг би вести їх на вищий рівень.

Цей Чорний Орел – з приставкою «Страх кордону» – був у банді близько трьох місяців.

Одної ночі, коли вони розбили табір біля водопою Сан Мігель, до них примкнув самотній вершник на статному, полум'яному коні. Новачок мав лиховісний вигляд. Схожий на дзьоб ніс із хижацьким вигином над густими, чорними, аж синіми вусами. Погляд його запалих очей був лютий. Він був при чоботах, шпорах, капелюсі, оздоблений револьверами, добряче напідпитку й позбавлений страху. Небагато людей із округу Ріо Bravo відважилися б отак вторгнутися наодинці в табір Бада Кінга. Але ця люта пташка налетіла на них і ще

й забажала, щоб її нагодували.

Гостинність у преріях не знає меж. Навіть якщо на ваш шлях стане ворог, ви маєте його нагодувати, перед тим як застрелити. Перш ніж спорожнити патронник, годилося спорожнити комору. Тому незнайомця з невідомими намірами посадили за бенкетний стіл.

Він виявився пташкою ще й говіркою, яка знала безліч історій про дивовижні подвиги й викладала їх мовою хоча й не завжди зрозумілою, але барвистою. Він викликав сенсацію серед людей Бада Кінга, яких рідко можна було здивувати. Як мухи на мед, вони злетілися на його марнославні хвастощі, на його незвичайну, гостру мову, його зверхню обізнаність із життям, світом і далекими краями, і непомірну відвертість, з якою він показував свої емоції.

Для гостя банда злочинців здавалася нічим іншим, як зборищем місцевих селюків, в яких він виманював їжу; так само він би розказував свої історії на задньому дворі ферми, щоб випросити вечерю. І справді, його можна було зрозуміти, бо «погані хлопці» з південного заходу не вдаються до крайнощів. Вони цілком могли зійти за компанію мирних селян, які зібралися посмажити рибу й потеревенити. Спокійні, трохи незграбні, із м'якими голосами, у непоказному одязі; ніщо в них не виказувало скоєних злодіянь.

Два дні блискучий чужинець бенкетував у таборі. Тоді за спільною згодою його запросили приєднатися до банди. Він погодився і запропонував назватися Капітаном Монтрессо-

ром. Банда негайно відхилила таке ім'я і запропонувала натомість «Поросятко», щоб віддати належне невгамовну апетиту власника.

Так Техас здобув свого найвидатнішого розбійника.

Наступні три місяці Бад Кінг займався тим самим, що й звичайно, уникаючи зустрічей із офіцерами й вдовольняючись помірними прибутками. Банда викрадала коней поліції, а ще худобу, яку вони перегнали через Ріо Гранде й збули за непогані гроші. Часто банда налітала на маленькі села та поселення мексиканців, тероризуючи мешканців і розкрадаючи потрібну їм провізію й амуніцію. Саме в цих безкровних рейдах загрозливий вигляд і грізний голос Поросяти зробили йому більшу славу, ніж м'якоголосі, сумнолиці розбійники могли здобути за все життя.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.